

**T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**Ravzatü'l-Vâi'zîn Adlı Farsça Eserin Rahim Niyazi
Tarafından
Çağataycaya Tercümesi (Metin-İnceleme)**

Fatemeh ZANGENEH

2501111244

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN**

İstanbul 2014

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Fatemeh ZANGENEH Numarası : 2501111244
Anabilim/Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Danışman Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Tez Savunma Saati :14.00
Tez Savunma Tarihi: 14.07.2014

Tez Başlığı : Ravzatü'l-Vâizîn Adlı Farsça Eserin Rahim Niyazi Tarafından Çağataycaya Tercümesi (Metin-İnceleme)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUGUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN		Kabul
2- Prof. Dr. Ali GÜZELYÜZ		Kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Cemal AKSU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Mehmet ATALAY		
2- Doç. Dr. Murat Ali KARAVELİOĞLU		

Fatemeh ZANGENEH

**Ravzatü'l-Vâi'zîn Adlı Farsça Eserin Rahim Niyazi Tarafından Çağataycaya
Tercümesi (Metin-İnceleme)**

ÖZ

Türk dili ailesinin Orta Asya gurubunda yer alan ve Harezmi Türkçesinin devamı sayılan Çağatay dili 15. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar kullanılmıştır. Çağatay Türkçesi, Öncesi dönemlerde olduğu gibi, başta Farsça ve Arapça olmak üzere yabancı unsurlardan etkilenmiştir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Abdulmelek Han zamanında, XVIII. asrın sonunda Niyâzî mahlaslı bir müellif tarafından Molla Kelan Buhârî'nin Farsça Ravzatü'l Vâi'izîn adlı eserinden Klasik Sonrası Devir Çağatay Türkçesine tercüme edilmiştir. Eser manzum- mensur olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır, hazırlanan bu çalışmada sadece mensur bölümü ele alınmıştır.

Eserin, içerdiği karışık dilli diyalektolojik yapı ve arkaik dil unsurları ile Türk dili araştırmaları için büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Çalışmada, Arap harfleriyle nestalik stil kullanılarak yazılmış orijinal metin, transkripsiyon (çeviriyazı) metoduyla Latin harflerine çevrilerek deşifre edilmiş, yazım özellikleri, fonolojik ve morfolojik yapısı aydınlatılmıştır.

Çalışma esas itibarıyla müellifin hayatı, eserleri ve edebi kişiliği, eserin dili ve yazım özelliklerinin incelenmesi ve eserin transkripsiyonu olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Her bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılmış ve çalışmanın sonunda da Çağatayca kelimeleri kapsayan bir sözlük sunulmuştur.

ABSTRACT

Turkish language family group located in Central Asia and is considered more of Harezmi Turkish Chagatai language of the early 15th century until the beginning of the 20th century, was used. Chagatai Turkish, as in Pre-period, primarily including foreign elements has been influenced by Persian and Arabic.

Master's thesis prepared in this study, Abdulmelek Khan's reign, XVIII. At the end of the century Niyazi Kela pseudonym Mullah by an author named Bukhari Persian Ravzatü'l Vâi'izîn esra Chagatai Turkish were translated from the Post-Classical Revolution.

Author verse-prose consists of two sections, and sections prepared in this study is discussed only in prose. Of the work, which includes building and archaic language with elements of mixed-lingual diyalektolojik Turkish language has a great significance for the research seems to be.

In the study, written using the Arabic script nestalik style original text, transcription (transcription) by the method of converting into Latin letters have been exposed, writing features, phonological and morphological structure are highlighted.

Working mainly writer's life, works and literary personality of the work and the work of examination of language and writing features, including the transcription is composed of three parts. Each section was divided into sub-headings in the end of the study were presented in a dictionary covering Chagatay words.

ÖNSÖZ

Dil, düşünce, duygu ve isteklerin toplumda ses ve anlam bakımından ortak kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan sesler bütünüdür. Dil ile düşünce, dil ile toplum arasında sıkı sıkıya bir bağ vardır. Bir toplumun pek çok özelliği, onun diline yansır. Dolayısıyla dil, bir milletin düşünüş tarzının ve hayat felsefesinin sembolüdür. Her dilin kendine has bir dünya görüşü, karşıladığı nesneleri ve hareketleri kendi mantığına göre isimleştirdiği vardır.

Türkçe zamanın derinliklerinden mekânın genişliğine doğru yayılmışen eski dillerden biridir. Bu geniş coğrafyaya yayılan Türk milletinin dil bakımından sınıflandırılmasında kelimeler, esas itibarıyla isimler ve fiiller olmak üzere iki ayrı gruba ayrılırlar. Sıfatlar, zamirler, zarflar ve edatlar bu iki temel unsurdan türetilmiştir ya da iki temel gruba giren kelimelerin söz diziminde farklı işlemlerde kullanılması sonucu ortaya çıkmışlardır. Kelime çeşidi olarak fiil konusu yapı, çekim, kip, çatı, şahıs gibi birçok başlığı kapsayan geniş bir konudur.

Fiilin tanımı ile ilgili olarak farklı yaklaşımlar vardır; fakat bu görüşlerin birleştiği ortak nokta fiillerin varlıkların yaptıkları işleri, zamana, biçime ve kişiye bağlayan kelimeler olduğu doğrultusudur. Kısaca fiiller, bir kılış, bir oluş veya bir durum bildiren kelimelerdir.

Çağatay dönemi, zaman olarak 15. yüzyılın başlarından başlayıp 20.yüzyılın başlarına kadar devam eden coğrafi sınırları Karadeniz, Kafkas dağları, Hazar Denizi ile İran'ın kuzey ve doğusuna kadar uzanan bu geniş saha doğu Türklüğünün sınırlarını çizmektedir.

Çağatay Türkçesinin hüküm sürdüğü bu coğrafya, Türk dili çalışmaları açısından zengin bir dil malzemesi içermektedir. Çağatay dönemine ait bu nüshanın transkripsiyon ve bu sahaya yeni bir eser kazandırma konması açısından önem arz etmektedir.

Çalışman sırasında bana engin bilgisi ve yol göstericiliği ile her türlü yardımı sağlayan tez danışmanım Prof.Dr.Muhammet Nur Doğan'a minnetdarlığımı belirtmek istiyorum. Tezin hazırlanışında bilgi ve emeğini esirgemeyen, çalışmamda teşvik eden

ve yol gösteren deęerli hocam Prof. Dr. Kemal Eraslan’a ve Prof. Dr. Kemal Yavuz
‘a katkılarından dolayı teőekkürü borç bilirim.

Fatemeh ZANGENEH

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	ix
KISALTMALARLISTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA RAHİM NİYÂZ NİYÂZÎ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Molla Rahim Niyâz Niyâzî’nin Hayatı.....	9
1.1.1.Eserleri.....	10
1.1.2. Yazılış Tarihi	10
1.1.3. Nüsha Bilgisi	11

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN DİLİ VE YAZIM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1. Eserin Dili ve Yazım Özellikleri.....	12
2.1.1. Eserin Dili	12
2.1.2. Yazım Özellikleri	13
2.1.2.1. Ünlülerin Yazımı	14

2.1.2.1.1. a , e	14
2.1.2.1.2. ı, i	14
2.1.2.1.3. o, ö, u, ü.....	14
2.1.2.2. Ünsüzlerin Yazımı	15
2.1.2.2.1 ç.....	15
2.1.2.2.2. ñg	15
2.1.2.2.3. p.....	15
2.1.2.2.4. s.....	15
2.1.2.2.5. t.....	16
2.1.2.3. Hemze'nin (◌) Yazımı	16
2.1.2.4. Eklerin Yazımı	16
2.1.2.3. Kelime Kadrosu	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. Transkripsiyon.....	20
SÖZLÜK.....	121
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA.....	146
EKLER.....	147
TIPKIBASIM.....	148

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

a	ا
b, p	ب
p	پ
t	ت
s	ث
c	ج
ç	چ
h	ح
h	خ
d	د
z	ذ
r	ر
z	ز
j	ژ
s	س
ş	ش
ş	ص
z, ð	ض
ţ	ط
z	ظ
c	ع

ğ	غ
f	ف
ḵ	ق
k, g	ك
l	ل
m	م
n	ن
ñg	نگ
v, u, ü, ū, o,	و
y, i, ī, ı	ی

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.mlf.	: Aynı müellif.
Ans.	: Ansiklopedi
Bkz.	: Bakınız
Bl.	: Bölüm
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Haz.	: Hazırlayan
Ktp.	: Kütüphane
M.	: Miladi
mad.	: Maddesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
mm	: Milimetre
no.	: Numara
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
sy.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TY	: Türkçe yazmalar
vr.	: Varak
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Çağataycanın Oluştığı Tarihî Ve Coğrafi Ortam

XIII.yüzyılın başlarında Moğol istilâsı ile başlayan Türk kavimlerinin değişik coğrafyalara göçü ve buralarda oluşturdıkları yeni dil, edebiyat ve sanat eserleri, Türk dili ve tarihi bakımından çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Moğol akınları bir yandan, Oğuzların batıya, İran, Irak, Azerbaycan ve Anadolu'ya; diğer taraftan da Uygurlar başta olmak üzere diğer Türk kavimlerinden oluşan grupların da Harezm, Afganistan, Hindistan bölgelerine yerleşmelerine yol açacaktır. Bu aynı zamanda zaman içinde birbirinden uzaklaşan lehçelerin yeniden yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Batıya giden Oğuz grupları, XIII.yüzyıldan başlayarak Anadolu Selçukluları, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı dönemlerinde Osmanlı Türkçesi edebî dilini oluştururken, doğudaki Türk grupları Çağatay Türkçesi adıyla anılan bir şive XIV. yüzyıldan XIX.yüzyıla kadar bütün Orta Asya Türk halklarının yazı dili olacak bir edebiyat dili meydana getirmişlerdir.¹

Çağatay Türkçesi Ve Çağatay Edebiyatı

Cengiz Han'ın ikinci oğlu Çağatay'a nisbetle kullanılan Çağatay edebiyatı tabirinin sınırı, bu saha ile uğraşanlar tarafından farklı şekillerde anlaşılmaktadır. Başlangıçta Çağatay ismi, Çağatay Han'ın sülalesine ve bu sülale tarafından kurulan devlete verilen addır.² Bu kelimenin içerdiği anlamlardan biri de Çağatay ulusuna mensup olan Türklerin ve Türkleşmiş Moğolların konuşma dilleri olan Türk lehçesidir.³ Çağatay kelimesinden kastedilen diğer kavram ise, Çağatay ve çocuklarının ve daha

¹ Ali Akar, **Türk Dili Tarihi**, Ötüken Yay., İstanbul, 2005, s.187.

² Kemal Eraslan, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Çağatay Edebiyatı mad., 8.C., s.168

³ M.Fuad Köprülü, MEB, **İslam Ansiklopedisi**, Çağatay Edebiyatı mad., 3. C., İstanbul, s.271

sonra Timurların hakim oldukları memleketlerde gelişen ve bir dereceye kadar Çağatay ulusunun konuşma diline de dayanan edebi Türk lehçesidir.⁴

Ancak Çağatay kelimesinin Moğol istilasından sonra Cengiz'in çocukları tarafından kurulan Çağatay, İlhanlı ve Altın-Ordu imparatorluklarının medeniyet merkezlerinde 13.-14. Yüzyıllarda gelişen ve Timurlar devrinde, bilhassa 15.yüzyılda meydana getiren edebi Orta Asya lehçesine⁵ karşılık olarak kullanılması daha sonraki yıllara rastlar. Nitekim 14.-15.yüzyıllarda eski imparatorluğu memleketlerinde yazılan Türkçe eserlerin müellifleri, bu tabiri hiç kullanmamışlar, genellikle Türkî, yani Türkçe tabirini kullanmışlardır.⁶ Çağatay kelimesi belirli bir Türk lehçesini ifade anlamında 15. ve 16. Yüzyıl müellifleri tarafından da kullanılmamış, onun yerine Türk tili, Türk elfazı, Türkî til, Türkçe til veya kısaca Türkî kelimeleri kullanılmıştır.⁷

Nevai'den sonraki yüzyıllarda yetişen Türk ve Fars müellifleri, Nevai ile onu takip edenlerin dili hakkında Türkçe, Moğolca, Tatarca ve Nevai dili gibi tabirlerden başka Çağatay Türkçesi veya Çağatay ibaresini kullanmaya başlamışlardır.⁸ Bu kullanımdan sonra Çağatayca, Timurların zamanında teşekkül eden Doğu Türkçesi edebi dili için son zamanlara kadar kullanılmıştır. Ancak Baykara'nın ölümünden sonra Mâverâü'n-nehr ve Harezm'i hakimiyetleri altında bulunduran göçebeler Horasan'ı da ele geçirerek Timurlular devletine son verirler. Çağatay kültürüne varis olan Özbekler, bu edebiyatı devam ettirirler. Artık yavaş yavaş Çağatayca yerine Özbekçe kullanılır.⁹

Çağatay edebî dilinin dayandığı temel ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Radloff, Korş gibi Türkologlar Çağataycayı, Uygur dilinin Karahanlılar devrinden itibaren İslâmî kültür altında gelişen bir devamı kabul etmektedir.¹⁰

⁴ Köprülü, MEB, Aİ., a.g.e., s.271

⁵ Köprülü, MEB, Aİ., a.g.e., s.275

⁶ Köprülü, MEB, Aİ., a.g.e., s.271-272

⁷ Janos Eckmann, **Çağatayca El Kitabı**, (Çev. Günay Karaağaçlı), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988, s. 8

⁸ Köprülü, MEB, Aİ., a.g.e., s.271-272

⁹ Eckmann, a.g.e., s.8

¹⁰ Eraslan, TDV, a.g.e., s. 168.

Bu görüşü reddeden Borovkov ise Uygurcanın dinî ve resmî bir dil olarak dar bir sahaya inhisar ettiğini, bu bakımdan İslâm kültürünün baskısına karşı koyamadığını, Çağatayca'yı da Uygurcanın devamı şeklinde telakki etmenin yanlış olacağını ileri sürer Çağataycanın temeli Orta Asya Türkçesidir, der. Ayrıca Çağatayca'yı klâsik bir yazı dili hâline getiren Nevâyî'nin dilinin, canlı dile dayandığını, çok iyi bildiği Özbekçeden faydalandığını bu sebeple Özbek yazı dilinin kurucusu olduğunu ileri sürmektedir.¹¹

F. Köprülü, Çağatayca'yı Cengiz istilâsından sonra İslâm medeniyeti tesiri altında teessüs eden Orta Asya edebî Türk lehçesi, olarak tarif etmekte ve bu lehçenin temelini XI. asra kadar götürmektedir.¹² A. Caferoğlu ise Çağatayca'yı Göktürk–Uygur devri ile Müşterek Orta Asya yazı dilinin kaynaşması sonucu vücut bulmuş edebî bir dil olarak telakki etmektedir.¹³

Ayrıca bu devirdeki geniş kültür münasebetleri, diğer lehçelerden Çağatay yazı dilinde bazı tesirler olmasına zemin hazırlamıştır. Bu yönde yapılacak geniş bir tetkik, bilhassa Azerî Türkçesi yoluyla Çağataycaya bazı Batı Türkçesi unsurlarının girmiş olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı Çağatay yazı dilinin temelini ve teşekkülünü belirli sebeplere bağlamak mümkün görünmektedir. Edebî dil, her şeyden önce kültürle ilgili olduğuna göre Çağatay edebî dilinin teşekkülünde de kültür hayatının birinci derecede rolü vardır.

Yeni kültür merkezlerinde gelişen ve Ali Şîr Nevâyî ile klasik bir nitelik kazanan bu edebî dilin Uygur kitâbet dilinin veya Karahanlı yazı dilinin devamı sayılması doğru değildir.¹⁴

¹¹ A. K. Borovkov, “**Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şîr Nevâyî**”, (Çev. Rasime Uygun), TDAY Belleten, 1954, s. 59-96.

¹² F. Köprülü, DİA, **a.g.e.**, s. 270-323. Bu makalede, Moğol istilasının içtimaî ve siyasî hayatta olduğu kadar, dilde de birçok değişimlere sebep olduğu belirtilmiştir. Bunlar: 1- Türkçeye birtakım Moğol unsurları girer. 2- Muhtelif lehçeler arasında karşılıklı mübadeleler olur. 3- Eski Uygur edebî unsurları canlanır. 4- Azerî edebî lehçesi teşekkül eder. 5-XII.yüzyıl Hakâniye Türkçesinin XV.yüzyıl klâsik Çağatay lehçesine adım atar.

¹³ A. Caferoğlu, **Türk Dili Tarihi**, Enderun Yay., İstanbul, 1984, s. 195-211.

¹⁴ Kemal Eraslan, **Alî Şîr Nevâyî, Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimi'l-Fütüvve I. Metin**, 2.b, Ankara, 1996, s. XXXVII.

Çağatay edebî dilinin devreleri hakkında da görüş birliği bulunmamaktadır. Bu konudaki görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz. A. Samoyloviç, XV. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıla kadar devam eden Orta Asya edebî dili için Çağatayca tabirini kullanır ve İslâmî Orta Asya Edebî Türk dilini aşağıdaki devirlere ayırır:

1. Karahanlı Türkçesi veya Kaşgar Türkçesi (11. -12. yüzyıllar),
2. Kıpçak-Oğuz Türkçesi (13. -14. yüzyıllar),
3. Çağatayca (15.-19. yüzyıllar),
4. Özbek Türkçesi (XX. Yüzyıl)¹⁵

M. A. Şöerbak, Çağatay Türkçesini Özbek dilinin bir dönemi kabul ederek Özbekçeyi şu devirlere ayırır:

1. İlk devir (10.-13. yüzyıllar). Müşterek devir olup Batı ve Güney Türkçesi unsurlarının dile girdiği dönemdir.
2. İkinci devir (14. -17. yüzyıllar). Sunî bir dil olarak kabul ettiği Çağatayca devridir.
3. Üçüncü devir (17.-18. yüzyıllar). Mahallî dil unsurlarının edebî dile girmesidir.¹⁶

J. Eckmann Orta Asya Türkçesini şu devrelere ayırır:

1. Karahanlı (Hakaniye) Türkçesi (11. -13. yüzyıllar),
2. Harezmi Türkçesi (14. yüzyıl),
3. Çağatayca (15. yüzyıl- 20. yüzyıl)¹⁷

¹⁵ Bk. A. Samoyloviç (Tercüme: Abdulkadir İnan), “Orta Asya edebî Türkçesinin Tarihine Dâir”, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık çalışmaları I, s. 73-95 (Rusçası: ‘Alî Şîr nevâ’î Mecmuası, Leningrad 1628)

¹⁶ Eckmann, a.g.e., s. XII.

J. Eckman Çağatay edebiyatını da üç dönem hâlinde ele alır:

1. Klâsik Öncesi Devir (13. -15. yüz yıllar): Bu devir, bir dizi Eski Türkçe husûsiyetinin muhafaza edildiği bir geçişdevridir. Başlıca temsilcileri: Sekkâkî, Lutfî, Atâ'î, Hâcendî, Seyyid Ahmed Mîrzâ, Haydar, Harezmî, Yûsuf Emir, Yakînî, Ahmedî ve Gedâ'î.

2. Klâsik Devir (1465-1600): Hüseyin Baykara, Mir Alî Şîr Nevâî, Hâmidî, Şeybânî, 'Ubeydî, Muhammed Sâlih, Meclisî, Bâbûr, Bayram Hasub bu devrin başlıca temsilcileridir.

3. Klâsik Sonrası Devir (1601-1921): Bir taraftan Nevâî dilinin dikkatli bir taklidi, diğer taraftan Özbek unsurlarının tesiri vardır. Başlıca temsilcileri: Ebû'l-gâzî Bahadur Han, Baba Rahîm Meşreb, Saykalî, Sûfî Yâr, Turdî, Hüveydâ, Üveysî vb.¹⁸ Bir dilin tarihî dönemlerini gösterirken kesin çizgiler çizmek oldukça zordur.

Tarihî dönem olarak Çağatayca, Harezm Türkçesinden sonradır. Bir takım fonetik ve morfolojik özellikler açısından önceki dönemlerden ayrıldığı görülür.¹⁹ Bu da Çağataycanın Uygur Türkçesi üzerine kurduğu fakat doğrudan onun devamı olarak da düşünülmemesi gerektiğidir. Çünkü Çağataycanın yapısında Karahanlı ve Harezm Türkçesinden izler olmakla birlikte Oğuz, Kıpçak gruplarından alınan özellikler de taşımaktadır. Bunun yanında dile Farsça ve Arapçanın da etkisi söz konusudur.²⁰

Bu konuda klâsik Çağatay döneminin öncüsü olan Alî Şîr Nevâî'nin dilinin nasıl bir temele oturduğu konusunda Muhakemetü'l Lugateyn isimli eserinden seçilen

¹⁷ Eckmann , **a.g.e.**, s. XIII.

¹⁸ Eckmann , **a.g.e.**, s. 13-15

¹⁹ Eckman, **a.g.e.**, s. 115-126.

²⁰ A. Caferoğlu, Türk **Dili Tarihi**, s. 195-211.

100 fiilin incelenmesi sonucunda devrin dili hakkında önemli bilgiler elde edilmesi sağlanmıştır.²¹

Bu çalışmalar ışığında: Nevaî, tek bir ağız hususiyetine dayanmış, vokal sistemi olarak o/ö, u/ü farkını muhafaza eden Fergana bölgesinde yoğunluk kazanan Karluk-Çiğil Uygur grubu, hususiyetine yakın bir dil kullanılmıştır. Bir diğer deyişle söylemek gerekirse Nevâî'nin dili Karluk- Çiğil -Uygur grubu, Kıpçak grubu ve Oğuz grubu üç ana grupta toplanan bütün Özbek ağızlarını ihtiva etmektedir.²²

Çağatayca'nın Genel Özellikleri

- a) Harezmi Türkçesindeki ötümlü dişler arasısızıcı/d/ fonemi Çağataycada /y/ye değişir: adak “ayak”>ayak, bedük> biyik “yüksek”; tod- “doymak”> toy- vb.
- b) İlk hecede e, e>i değişmesi görülür: kel-> Çağ. Kil-, Çağ. Ber->bir- “vermek”
- c) v> v değişmesi görülür: ev>iv “ev”, sev-> siv- “sevmek”
- d) zamir /n/ si kaybolur: ev-i-n-de> i-vi-de“evinde”
- e) Gerileyici ünlü benzeşmesi görülür: eçkü“keçi” > öçkü, esrük> ösrük“sarhuş”, eksü-> öksü-
- f) Yuvarlaklaşmalar görülür: kav-dum“kovdum”, kavış-> kavuş-
- g) P>f değişimi görülür: toprak> tofrak
- h) Eskicil –daçı, (ı,u) glı, - yur, -duk ortaçları kullanılmamaya başlanmıştır.

²¹ Hanifi Vural, Recep Karaaltı, Ali Osman Solmaz, **Çağatay Türkçesi**, Divan Yay., İstanbul, 2006, s.10.

²² Bkz. Rıdvan Öztürk, “**Alî Şîr Nevâî'nin Dili Hakkında**”, TDAY-Belleten-1995, Ankara, 1997, s. 376'dan V.V. Reşetov, Ş. Şaabdurahmanov, Özbek Dialektalagiyası, Taşkent 1978, s. 36.

i) Şimdiki zaman –a (dur) min biçimi yaygınlaşmıştır. (tapa dur min: buluyorum, bulurum)

j) Devamlılık bildiren bir –makta dur biçiminin teşekkülü (yiğitlik dembedem ötmekte dur eyyam ara: günlerle birlikte gençlik de geçip gitmektedir.

k) Pasif fillerde yükleme halinin kullanılması: her işni çun sorulgusı“ her iş sorulacağı zaman”²³

²³ Talat Tekin, Mehmet Ölmez, **Türk Dilleri: Giriş, İstanbul**, Simurg yay., 2003, s. 39-40.

I. BÖLÜM

Molla Rahim Niyâz Niyâzî'nin Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği

BİRİNCİ BÖLÜM

Molla Rahim Niyâz Niyâzî'nin Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği

1.1. Molla Rahim Niyâz Niyâzî'nin Hayatı

Eserde geçen Molla Rahim Niyâz Niyâzî adı, Ravzatü'l- Va'izin'nin müellifi olup mahalası ise, Niyâzî olarak göze çarpar. 19. yüzyılın meşhur şairlerinden olan Niyâzî, şairliğin yanı sıra hat sanatçılığı ile ün salmıştır. İlk öğrenimini babası Hoca Niyaz Beg'den alan Rahim Niyazî daha sonra tahsiline devam etmek üzere Buhara'ya gitmiştir. Buhara'da revaçta olan kıyafetleri giydiği için onun Buharalı olduğunu zannedenlere Özbekçe yazılan bir dörtlüğünde memlekti End-e Hoy olduğunu dile getirmiştir.

Dostlar tutıñgız miniñg beyânımga kulag

Neslim Özbek deri bilür men köprag

Zer-dûzî tonım körip Buhârî demeñgiz

Şehrim **End-e Hoy** zâdgâım Han Çar-bâg

Niyâzî, eğitimini Buhara'da tamamladıktan sonra doğduğu şehre End-e Hoy'a dönmüştür.

‘İlm çağrı-dın kolımda bar turur tula ayag

Yaktım yüregim içre bukün yahşı çırâg

İndi vatanıñg sarı Niyâzî bargil

Herçend ki sînde yok durur yörga alag

1.1.2. Eserleri

Niyâzî'den bu eserler günümüze kadar gelmiştir:

- 1- 1863 tarihinde yazdığı Cönk
- 2- Bürde kasidesinin şerhi
- 3- Bîdel'in gazellerinin istinsahı
- 4- Bîdel Divanının istinsahı
- 5- Molla Kelan Buhârî'nin Ravzatü'l Vâi'zin adlı esrin Çağatayca'ya çevirisi

Tercüme kıldı çün Rahîm Niyâz
İgesi-dur anıñ habîb-nüvâz

Han Gazenfer kılıp akîde tamâm
Misl-i Mahmûd ol be-nahv ayaz

Afv itiñg dostlar günahımını
Eylegin bolsa sahv ger köp ü ger az²⁴

1.1.3. Yazılış Tarihi

19. yüzyılın sonunda Emir Abdurrahman Han döneminde, tamamlanan Ravzatü'l Vâi'zin Çağatayca Tercümesi'nin yazılış tarihi ile ilgili bilgi veren, Simâha-yi Berâzende-i End-e Hoy adlı kitapta 1861 tarihini zikredilmiş ancak eserin nesir bölümünün bitişindeki 1294 tarih istinsah tarihini açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

²⁴ Muhammed Emin Metin End-e Hoy, *Simâha-yi Berâzende-i End-e Hoy*, Kabil, 2011, s.45-74

تمت الكتاب بعون الملك الوهاب سنة 1294

1.1.4. Nüsha Bilgisi

Yaptığımız kütüphane araştırması sonucu Divan'ın sadece bir nüshası olduğunu tespit ettik. İran Milli Kütüphanesi, Yazmalar Koleksiyonunda muhafaza edilen eser 1738848 koduyla kayıtlıdır.

حمد ببجد و ثنای ببجد اول پادشاهیغه کیم ظلمت کردی و سیم

İbaresiyle başlamaktadır. Nüsha 200x145-140x105 mm ebadında, olup yer yer harekeli Nestalik hatla yazılmıştır. Her varakta satır sayısı 15'tir. Eserin tamamı 140 varaktır. (280 sayfa). Bazı sayfaların kenar boşluklarında, müstensihin unuttuğu veya farklı yazılış şekli olan bazı kelimeler bulunmaktadır. Bazı kısımları rutubet ve deformasyon neticesinde okunamaz ya da zor okunur hale gelen nüsha

عندلیب بو دنیا اوتار ایکلانماس

اوشبو دنیا کیمکا وفا ایلادی

beytiyle sona erer.

II. BÖLÜM

ESERİN DİLİ VE YAZIM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN DİLİ VE YAZIM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1. Eserin Dili ve Yazım Özellikleri

2.1.1. Eserin Dili

Aslı Farsça olan Ravzatü'l Vai'zin adlı bu eser Ubeydullah Han zamanında Molla Kelan Buhârî tarafından kaleme alınmış ve Rahim Niyâzî eseri Farsçadan Çağataycaya çevirilmiştir.

2.1.2. Yazım Özellikleri

Harekesiz olarak [Arapça metin parçalarında ve okuyucuyu uyarmak üzere birkaç kelimedede hareke kullanılmıştır] nestalik hatla iri karakterler kullanılarak yazılmış metnin, rutubet ve deformasyon sebebiyle tahribata uğradığı görülmektedir.

Bazı kısımların tamamen silindiği, rutubet dolayısıyla mürekkebin dağılarak hattı bozduğu ve hat karakterlerini teşhis edilemez ya da zor okunur hale getirdiği anlaşılmaktadır. Yazma, müellif hattıyla yazılmış bir nüsha, 19. asırda istinsah edilmiş bir nüshadır. Arap harfleri ile oluşturulmuş çoğu Türkçe eserde olduğu gibi Arapça ve Farsça kelimelerin itinalı bir şekilde yazıldığı, gözetilmediği görülmektedir. Türkçe kelimelerde aynı cinsten iki ünsüz çoğunlukla tek yazılmıştır. Çok olmamakla birlikte mükerrer yazımlar, harf ve kelime atlamaları, unutmalar bulunmaktadır.

Kelimelerdeki noktaların bazen yazılmadığı ya da sayfaların alt ve üst kısımlarının birbirine geçmesi, kağıt üzerindeki durumlar dolayısıyla çoğu zaman karıştığı görülür.

2.1.2.1. Ünlülerin Yazımı

2.1.2.1.1. a , e

Kelime başında elif (ا) ile yazılır:

Örnek: alsa اصلا , atası آتاسی , anıñg انینگ

A ünlüsünün düzensiz olarak medli elif (ا) ile yazıldığı örnekler vardır:

Örnek: anı انی , aqıp آقپ , ağız اغیز

Kelime ortasında elif (ا) ile yazılır:

Örnek: bolğay بولغای , kılurlar قیلورلار , ölmekde اولمکده

Kelime sonunda elif güzel he (ه) ile gösterilmektedir:

Örnek: özge اوزکه , nimerse نیمرسه , niçe نچه

Sadece ilk hecede kullanılan e'nin yazımı elif + y (يا) şeklindedir:

Örnek: eren ایرن , eşik ایشیک , etmek ایتمک

2.1.2.1.2. ı , i

Kelime başında elif + ye (يا) ile yazılmaktadır:

Örnek: iber ایبر , içide ایچیده , igine ایکنه

Kelime ortasında ve sonunda ye (ی) ile yazılmaktadır:

Örnek: birisi بیرسی , iki ایکی , nimerse نیمرسه

2.1.2.1.3. o, ö, u, ü

Kelime başında elif + vav (او) ile yazılmaktadır:

Örnek: otuz اوتوز , öz اوز , uşal اوشال , üçün اوچون

Kelime ortasında ve sonunda vav (و) ile yazılmaktadır:

Örnek: türlüگ تورلوك , uyku اويقو , korku قورقو

2.1.2.2. Ünsüzlerin Yazımı

2.1.2.2.1. ç

Sadece Farsça ve Türkçe kelimelerde bulunan /ç/ ünsüzü için cim (چ) kullanılır:

Örnek: çıyan چيان , niçük نيچوك , açlık اچماق

2.1.2.2.1. ñg

Nazal /ñg/ sesi umumiyetle (نگ) şeklinde yazılır:

Örnek: soñg سونگ , miñg ميينگ , köñgöl كونگل

2.1.2.2.1. p

Sadece Farsça ve Türkçe kelimelerde bulunan /p/ ünsüzü için pe (پ) yerine çoklukla be(ب) kullanılır. Gerundium eki /-/ daima beile yazılır:

Örnek: kilip کيليب , dip ديب , pür پر , pādişāh پادشاه

2.1.2.2.1. S

Türkçe kelimelerde /s/ ünsüzü için sadece sin (س) kullanılır:

Örnek: kılsa فيلسه, sevmek سومك , sordılar سورديلار

2.1.2.2.1. T

Türkçe kelimelerde /t/ ünsüzü için te (ت) ve Arapça kelimeledeki tı (ط) kullanılır.

Örnek: tuş توش, bitmek بيتمك , tınet طينت

2.1.2.2. Hemze'nin (ء) Yazımı

Metinde, Türkçede sıklıkla kullanılan ve telaffuz yoluyla Türkçeleştirilen bazı hemzeli Arapça kelimelerde hemzenin yazılmadığı görülmektedir. Hemzenin, iki ünlünün yan yana gelmediği Türkçede, /v/ yahut /y/ şeklinde telaffuz edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin su'āl (سوال) kelimesi yazılırken hemze kürsüsü vav yazılmış; fakat hemze (ء) yazılmamıştır. dā'im (دائم) kelimesi yazılırken hemze kürsüsü ye (ى) yazılmış; fakat hemze (ء) yazılmamıştır.

Bu durum, su'āl kelimesinin suvāl, dā'im kelimesinin dāyım şeklinde telaffuz edildiğini ve bu telaffuz özelliğinin yazıya geçirildiğini göstermektedir. Metinde bazı kelimelerde hemzenin hem kullanıldığını hem de kullanılmadığını görüyoruz. Bilhassa Türkçede az kullanılan Arapça kelimelerde hemze korunmuş, birkaç istisna hariç tutulursa, kelime sonundaki hemze umumiyetle yazılmamıştır.

2.1.2.3. Eklerin Yazımı

Eklerin kelimelere bazen bitişik bazen ayrı bir şekilde, karışık olarak yazıldığı ve bu karışık yazımın belli bir kural çerçevesinde geliştirilmediği anlaşılmaktadır. Eski

Uygur imla geleneğinden gelen bir özellik olarak, bazı eklerin kelimedenden ayrı yazıldığı görülmektedir.

Bu ekler çokluk eki /+lAr/, hal ekleri (/+nIn/, /+nI/, /+KA/~ /+GA/, /+dA/, /+dIn/), şart eki /-sA/, isimden isim yapan yapım eki (/+IIG/ ~/+IIK/ ~ /+IUG/ ~ /+IUK/) olarak karşımıza çıkmaktadır (Bu yazım tarzına, bilhassa Arapça ve Farsça kökenli kelimelere getirilen eklerde daha fazla rastlanır.):

Örnek: müselmān-lar مسلمانلار, kişi-ler كيشيلار, dōst-nı دوست نى, eşik-ke اشيكه ,
sebeb-din سببدين tile-señg تىلسنك

2.1.2.4. Kelime Kadrosu

Eserin yaklaşık 4500 kelimelik, zengin bir kelime kadrosu bulunmaktadır. Oran açısından bakıldığında, bu kelimelerin yaklaşık olarak % 50'si Arapça, %30'u Türkçe, % 20'si Farsçadır. Arapça kelimelerde görülen fazlalık, ilim ve ibadet dilinin Arapça olması na bağlanabileceği gibi, üst zümrenin elit edebî muhitlerince makbul görülen Arapça ağırlıklı klasik dil anlayışıyla ilgilidir. Ayrıca, Farsça kelimelerinin yoğunluğunu da Arapça kelime kadrosunun tesirini de hesaba katmak gerekiyor.

Eserdeki Türk dili kökenli kelime kadrosu değerlendirildiğinde, Eski ve Orta Türkçe metinlerinde geçtiği tespit edilememiş ya da Eski Türkçeye ait ve Orta Türkçe devresinde nadiren kullanılmış pek çok arkaik kelimeye rastlanmaktadır. Yoğunluk açısından bakıldığında, en sık kullanılan kelimeler, Türkçe kelimelerdir. Bununla beraber Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe eklerle kullanıldığı pek çok örneğin bulunması, müellifin Arap ve Fars dil malzemesini Türkçeden ayırmadığını göstermektedir. Ayrıca Arapça ve Farsçada dahi nadir kullanılan eski kelimelere rastlanmıştır. Devrin edebî anlayışının, aynı kelimenin defalarca kullanılmasını hoş karşılamaması, şair ve ediplerin aynı anlamı taşıyan Arapça, Farsça ve Türkçe

kelimeleri eser içinde kullanmaya sevketmiştir. Bu durum, pek tabii olarak, Türkçe kelimelerin kullanım alanını daraltmıştır. Türkçe çokluk eki yerine bazen Arapça ve Farsça çokluk şekillerinin kullanıldığı görülür. Türkçe tamlamalara yer verilmekle birlikte, azımsanmayacak derece Farsça terkipler ve birleşik sıfatlar kullanılmıştır. Bazı durumlarda, Türkçe ekler yerine Farsça önekler ya da son-ekler tercih edilerek kelime oluşturulmuştur. Ayrıca, Arapça ya da Farsça edat, zarf ve ünlemlerin sıklıkla kullanıldığı görülür.

III. BÖLÜM

METİN

1a. ¹ Ĥamd-ı bî-ĥad ve senâ-ı bî-^caded ol pâdişâhîğa kim zûlmet gerdi ve sitem ² ğubârı ^cadlını bisâşını itekine tigmes ve sipâs-ı bî-kıyâs ³ ol İlahî'ğa kim mazlûmlar tîr-i du^câsın icâbet nişânesiğa ⁴ yetkürür. Raĥmânî ki bîçâre ^câşıklar gerd-âlûd ruĥsârın şefkat ⁵ kolu birle ĥârlık tofrağıdın köterür. Raĥîmî ki kûh dik ⁶ günâh-ı ^câşıq-ı pâklarnı bir âh-ı seĥergâhîdin nâbûd kıılır. Kerîmî ki ⁷ ^câşıqlarnı ârâm-ı cânı anıñg zîkridin turur. ^cAzîzî ki ⁸ ^cârifler köñglini mustağnılığı anı cām-ı kelâmıdın turur. Ķâdirî ki ⁹ âsmân anı emridin özge ber-ķarâr irmes. Ķâhirî ki ¹⁰ zemîn anı ĥûkmidin özge ĥalâyıķķa azuķa bermes. Ĥekîmî ki ¹¹ her mevcûdât barlığı anı barlığıdın

1b. irür. Vehhâbî ki ¹ heme faķîrdür, ol ġanî turur, cümle ańga muĥtâc ve ol cümledin mustağnî irür ² "الابنكرالله تظمن القلوب" Ĥudâ-yı ta^câlâ Ĥamdıdın sońgra sansız ³ durûd ve şalavât ve köp tuĥfe-i taĥiyyât ol server-i kâyinât muĥahhar rûĥığa ⁴ ve mûnevver ravzasığa ve mu^caţţar ķalıbığa nâzil olsun. Ol Mekke Yeşrib'ni ⁵ şâhı ve ol mağrıp ve maşrıķ pâdişâhı ve ol deryâ-yı yakînni dürr-i nâyâbı ve ⁶ ol âsmân-ı "ان المتقين" ni âftâb-ı ^câlemtâbı, ısığ yüzlüğ ⁷ ve mülâyim sözlüğ "بالمومنين الروف الطيف" işliķ, şîrîn ĥulķlıķ ⁸ ve "انك لعلی خلق عظيم" ve Ĥüsrev-i Tâhâ ⁹ laķab ya^cnî be-nâm-ı Ĥazret-i Muĥammed-i Muşţafâ seyyidül-^cacem ve'l-^carab şalla'llâhu ¹⁰ ^caleyhi ve sellam. Ammâ tevârîĥ ve siyer erbâbı ve eĥâdiş ve ĥaber aşĥâbı ol ¹¹ sırr-ı kâyinât kemâl şıfâtını ve celâl lağviyyetini andağ dipdürler ¹² ân Ĥazret şalla'llâhu ^caleyhi ve sellem orta boyluğ irdiler, bā-vücûd-ı ol her ĥâķ ¹³ boyı uzun kişi alarğa hem-râh

bolsa, alardın pest körünür irdi ve ¹⁴ her meclisge barsalar, ¹⁵ barçalardın uluğ körünürlar irdi ve mübārek başları kim °aql serā-perdesi turur, uluğ irdi zīrā ki uluğ başı

2a . ¹ °aqlını kāmıllıǵıǵa delīl turur ve mübārek qaşları açuq ve peyveste ² irdi kim köñgüllerni şaydıǵa āmāde irdi ve nergis dik közleri ³ iki şayyād dik müjgān okıdın ve qaş yaydın niçe miñg şīr ⁴ köñgüllerni kebg dik şayd kıılır irdi ve mübārek iki yüzleri ⁵ tāze açılǵan gül dik irdi ve mübārek aǵızları ⁶ ḥandān enār dik ve gonca-yı sīrāb dik melīḥ irdi vaḳtı ki tebessüm⁷ kılsalar tişlerin arasıdın nūrī zāhir bolur irdi kim qarañgu öy rüşen bolur irdi ve mübārek gerdnleri uzun irdi ⁸ andaḳ şāf irdi kim nuḳra-ı ḥām dik dil-rübā irdi ve iki şafḥa-ı ruḥsārı ⁹ risālet defterin iki varaḳı irdi ve "كفى بالله" nı sa°ādet rakamı ¹⁰ bitilgen ve yā raḥmet işikini iki ṭabaḳası irdi kim şefā°āt vaḳtı ¹¹ °aşı ümmetler yüzliǵa açılǵan. Mübārek ḥıl°atları ve °ināyāt ¹² naẓarları cānī günehkār ḥaḳḳǵa müdām ve peyder-pey irdi "Aleyhü min şalat" ¹³ şunūf ve muşanıfa ve °aleyh min teḥiyyātül ve müe'ilife ve teḥeyyit-i bī-pāyān. ¹⁴ Anı Ehl-i beyti aşḥāb-ı °izām ve aḥbāb-ı kirāmıǵa nāzil olsun

2b .

"خصوصاً على الامام اميرالمونين ابى بكرن الصديق النقى و على الامام اميرالمونين عمرالفاروق النقى و على الامام اميرالمونين عثمان ذى النورين الزكى و على الامام امير المونين على الرضى و على الامامين الهمامين الفضلين الكاملين السعديين الشهيدين ابى محمد الحسن و ابى عبدالله الشريفين حمزة و عباس و على من تابعهم من الناس رضوان الله تعالى عليهم اجمعين "

Ammā ba^cd ez H̄amd-ı H̄udā-yı ta^cālā ve durūd-i Muḥammed-i Muṣṭafā [°]arż kıllur bende-i kemterīn ⁸ ve dā^ci-ī furūterin Raḥim Niyāz İbn-i H^vāce Niyāz’niñ bol kitāb Ravzatül Vā^cizin ⁹ kim fażilet-penāh ve feḳāhat-destgāh El-Mütevekkil biḥablillāhil Melikil Bārī ¹⁰ Mollā Kelān-ı Buḥārī pādişāh-ı Cem-cāh refi^cül-mekān [°]Ubeydullāh H̄ān [°]aşırda ¹¹ Fārisī taşnīf kılgān irken ve bol kemīne ba^czi eḥıbbā işāreti ile ¹² H̄udā’dın isti^cānet tilep Fārisī’din Tūrki’ge tebdīl eyledi oḳuḡan ve ¹³ işitikenlerdin ümīd ol kim her sehvī ve ḥaṭāyī vaḳi^c bolḡan ¹⁴ irse tashīḥ kılıp rāḳım-ı bī-bizā^cat perişān-rūzigārı du^cā-ı ¹⁵ ḥayr birle yād eylegeyler H̄udā-yı Ta^cālā cümle-i mü’minni pāyide şuver-i

3a . ¹ ve ma^cnevīdin behrever itip tevfiḳ ve inşāf-ı kerāmet kılgay

"اللهم ² اوصلنا الى جميع مقاصد و تب علينا انك انت التواب الرحيم".

Münācāt

³ Ey Allāh-ı bī-naẓīr ve Ey padişāh-ı bī-vezīr. Ey rahmet işikin açḡuḡı ve ⁴ ey maḡfıret suyn saḡḡuḡı. Ey eḥad-ı ḳadīm ve ey şamed-i vācibü’t-ta^cẓīm. ⁵ Ey cānlar közi yüzüñḡ envārıdın bīnā ve ey köñḡüller ⁶ ḳulaḡı ḥikmetiniñḡ esrārıdın şinüvā .Ey şed şademātın celālet-i zevḳındın ⁷ her dervīş köñḡlinde ḥürüşı ve ey muḥabbetiñḡ ḡāyeti, şevḳındın her ⁸ [°]aşık sīneside cūşı . İlāhī dōstlarıñḡ pāk zamīri ḥürmetindin ve ⁹ müştāḳlarıñḡ sūz-ı dili ḥaṭırıdın bol kemīneni hem dostlar cemi^cde ¹⁰ pertev-i dīdārıñḡıḡa müşerref kılgay-sen ve şikeste köñḡlümni perişān ¹¹ endīşe ve bozuḳ pīşedin ḥālī kılgay-sen ve yaman tilim kim aḡzım ¹² minberide ḥaṭīb, öz zikriñḡe ḡüyā kıll ve tilim kim [°]ibādet maḥallıdur ḡalālet ¹³

şebistānıdın çıkarğıl ve ʿāķibetimni be-ḥayır kılıp zevāl-ı īmāndın ¹⁴ saklağay-
sen. İlahī be-ḥürmeti ol ʿārifler kim şebūḥ-ı çerāğların

"¹⁵و سقيهم ربهم ساقيسين قوليدین و لقيهم"

Rabbehüm sākisin dīdār müşāhedesinde

3b . ¹ alar cürʿa tartıp tururlar rızā talebide ve liķā ümīdide āḥ-ı ʿāşīķāne ² ve
nāle-i müştākāne cigarlardin çekip tururlar. Meni ḳalbimğa tevfiķ-i kirdārın ³
bergin, maķbūl olsun ve köñglümge taḥķīķ-i esrārın ʿaṭā kılğan ⁴ mevşūl olsun ve
bol ʿaṭālar kim kerem kılıp istirdāddın maşūn ⁵ kıl ve hedāyālar kim bizlerge
inʿām kılıp-sen, bī-edebliklerimizni ⁶ körüp ḳabıtıp almağay-sen. Hudāyā kerīm
kişiler deʿbi faķīr-nüvāzlık ve ⁷ muḥṭāclarğa çāresāzlık turur. Eger be-nāgāḥ
müflisi ġanī işikidin ⁸ kirse, ġanī bolup çıkar ve gedā alarnı şoḥbetiğa barsa,
pādişāḥ dik ⁹ ḳaytar. Naḳl turur kim bir kūn dervīşī köhne ton birlen bir
pādişāḥnı ¹⁰ ḳaşığa bardı, pādişāḥğa nā-ḥoş köründi bir nedīmi aydı.¹¹ Ey dervīş,
çirkin ton birlen pādişāḥlar şoḥbetiğa kilmek zīyāde ¹² ʿayb turur, meger bol
maʿnīdin ġāfil-sin, maʿlūm boldı kim nādān ¹³ ve cāhil-sin. Ol dervīş ʿārif ve
ḥüşyār kişi irdi, aydı kim: ¹⁴ Pādişāḥlar ḳaşığa köhne ton birlen kilmek ʿayb
irmes turur, ammā köhne ¹⁵ ton birlen çıkıp kitmek ʿayb turur, didi. Pādişāḥğa bol
söz be-ġāyet ḥoş kildi

4a . ¹ Ol dervīşni ḥilʿat-ı şāḥāne birle ḥorsend kıldı. İlahā pādişāḥā
perverdigārā ² dervīşī köhne ton birlen pādişāḥ-ı mecāzī dergāḥıdın ḥilʿat tapsa ³

niçe yıllar turur vücūdımız tonı ki ma^cāşī ve zillāt birlen ālūde turur,⁴ her künde biş mertebe seni dergāhıñga kilürmiz, kemāl-ı kerem birle raḥmet ḥil^catın⁵ bizlerge maḥşnş kılğay-sın. Hudāvendā, vaqtī ki Mısır'da ḳaḥt-ı ḥuṣḳlık boldı.⁶ Ḥazret-i Yūsuf ^caleyhi's-selām tamām-ı ḡallelerin ulusḡa berdi, bir kişini aç⁷ qoymadı. İlāhī iki ^cālem seni miḥmān-ḥāneñg turur ve on sekiz miñg⁸ ^cālem ili şadaḡa-ḥārīñg turur. Eger biz muḥtāc faḡīrlerni ve ... ḥaḡīrlerni⁹ iḥsānıñg ḥānındın bahre-mend kılsañg, hīḡ ^caceb irmes. Hudāvendā ^cināyet¹⁰ közi birlen naẓarī kıł kim zīyāde dermāndemiz ve necāt işikin yüzimizge¹¹ açḡın kim beḡāyet furū-māndemiz. Hudāvendā kerīmā, kerem birlen günāhımıznı¹² keḡürgey-sin ve cezā rüzıda Muḡammed-i Muṣṭafā'nı şeff^c kılıp Kevşer suydın¹³ içürgey-sin. Āmīn yā Rabbe'l ^cālemīn. Ammā bol kitāb on iki meclis turur,¹⁴ her meclisni evvelide ḥuṭbe-i mübīn ve Ḥamd-ı müberhen na^ctı ve āyeti ve Ḥadīş-i mua^cyyen¹⁵ ve ḥikāyeti ve meşāyihlar naḡlı kim şūfiler meclisin nuḡlı bolḡay müzeyyen.

4b. ¹Aşḡāb-ı taşavvufnı kelāmı ve erbāb-ı ta^carrufnı ḥadīşī ve ḥum-ḥāne-i tevḥīd ser-mestlerni² sözi ve beyānı ve ^caşḡ şarābıdın maḡmūrniñg zikri ve ^cayānı

" ينزل الرَّحْمَةُ³ عند ذكر الصَّالِحِينَ " ümīd kılıp mezkūr oldı ḡarīlerdin ve sāmī^clardın⁴ "اللَّهُمَّ لاتواخذنا بالتَّقْصِيرِ نعم المولى و نعم النصير "

⁵El-meclisü'l Evvel

"الحمد لله الذی نور القلوب العارفين/ بانوار معرفته/ وخیر⁶ فی ادراک ذاته عقول المحققين/ واغرق فی امواج بحر مودته الرواح المشتاقين/ واغرق⁷ بنار محبة اقيده العاشقين/ وفتح السورة الفاتحة ابواب كنوز الرحمة علی⁸ قلوب المحبين/ كما قال الله تعالى الحمد لله رب العالمين/ الرحمن الرحيم/ مالک يوم الدين "

⁹Ḥaḳ ta'ālā bol sūrede Uluhiyyet-i kemālının ve rubūbiyet-i cemālının bendelerge ḥaber berür ¹⁰Ḥāzret-i seyyid ebrārğa Fātiḥa ma'nīsindin ilgerürāḳ tuḥfe-i şalāvāt ibermek ¹¹ziyāde münāsib köründi ve teberrüken anı mübārek elfāzının merḳūm itmek vācib köründi

¹² "فی الاخبار عن سيدالابرار صلى الله عليه وسلم بعدد قطرات الامطار انه قال حكاية¹³ عن رب العزة قال يا احمد من شغل قراءة القرآن عن سألتی اعطية افضل¹⁴ ما اعطى السائلين."

Bol ḥadīs-i ḳudsī şaḥīḥ meşāyihdın turur, ¹⁵ şihḥatıḡa hīç şübhe yok turur, ve ma'nīsı budur kim: Ḥāzret-i Resūl-i Ekrem aydılar

5a . ¹ kim: Ḥudā-yı ta'ālā maḡa kim ḥikāyet kılıp aydı kim: Yā Muḥammed, her kişi kim tilāvet-i Ḳur'ān kılıp ²mendin ḥācet tilese, aḡa andaḡ teşrīf-i kerāmet kılur-men kim dergāhım ³ sāyilleri ve bārgāhım niyāzmendleri aḡa yetüşe almaḡaylar. Anı üçün kim ⁴ mendin iḥsān tileḡüçi himmetige lāyık ve ḥālıḡa muvāfık ṭaleb kılur ve meni keremim ⁵ Ḳur'ān oḡur bendelerge öz celāl-i 'āzemetimge münāsib turur. Her kim ki ḥācetin ⁶ ḳışşasın oḡusa, gedā-yı kūyumdur ve her kim raḥmetim nāmesin oḡusa, ⁷ bende-i bā-ābrūyumdur. Ḳur'ān nāme-i İlāhī ve baḡr-ı nā-mütenāhī turur. Āyīne-i cānlar ⁸ şafāsı ve marīz köḡgüller şifāsı cemī'ci ulūm-i evvelīn ve āḡirīnḡa müştēmil ⁹ ve ḳārīler cinnetḡa

barurıǵa müstedil ‘lā raṭbe velā yabis illā fī¹⁰ kitābın mübīn " لا رطب و لا يابس الا " kitābın mübīn " لا رطب و لا يابس الا " kelāmını.... sa‘ādet-i ebedini şubhlık küdüzi ve¹¹ haṭṭ-ı müşkini bī-sevādı Muḥammed şer‘atınıñ şeb-i kadrılık nevrüzi.¹² Hudā-yı ta‘ālā ayıtur: Ey bendelerim, sizlerge Qur‘ān’ı yiberdim ta ki oquñglar ve¹³ ğarāyip ‘ibāretleriǵa te‘āmmül kılıñ ve neşāyiḥleridin pend alıñglar¹⁴ va‘dehü va‘iddin bahre-ver bulıñglar men kemāl bī-niyāzlıǵım birle¹⁴ sizlerge Qur‘ān’ı yiberdim sizler heme noḡşān bendelik bilen anı oquñglar

5b . ¹Tilāvet-i ḥelāvetidin maḥrūm bulmañglar katiḳ köñgöl ol kişi turur kim ² Qur‘ān va‘zıdın maḥfūz bolmasa ve bī-zevḳ ādemī ki bu penddin bahre-ver ³ olmasa. Ve meşāyiḥ ayturlar:

"من لم يكن قلبه متوراً بنور الايمان لا يتلذ وبسماع⁴ القرآن و لا يؤثر فيه "

ya‘nī her kişini köñgli imān nūrıdın münevver bolmasa,⁵ Qur‘ān işitmekdin lezzet tapmas ve nāşihlar naşihatı aña te’sir itmes⁶ kayısı devlet; kelām tilāvetiǵa berāber bolǵay ve kayısı sa‘ādet Tiñgri⁷ peygāmıça bolǵay. Qur‘ān riya‘zı der bāb-ı lübāb temāşā-gāhı ve Hudā-yı ta‘ālādın⁸ bendelerga ḥiṭāb turur ve kārilerǵa her ḥarfını ‘adediǵa on şevābı turur ve⁹ yüz on dört süredin burun. Fātiḥatu’l-kitāb tutur, ve kārıǵa şevābı¹⁰ yer ve āsmān uluǵluǵıǵa berāberdür ve oquǵuçı ḥabīb-i Ḥazret-i Allāhü ekbber’dür¹¹ " كما قال الله قراءة القارى الحمد لله رب " ¹¹ "العلمين" ulemā ayturlar: Elif lām¹² elḥamdü’lilāh istiǵrāk turur. Ve lām, Allāh

ez berāy-i taḥṣīṣ turur ve ma'c'nisi ¹³ bu turur kim cümle ḥamd ḥāṣṣe-i Ḥudā-yı ta'ālīga turur, celle celāluhu ve 'aẓẓeme nevāihu ¹⁴ ḥamdığa tört nimerse der kār ḥāmid ve maḥmūd ve maḥmūd-ı bihī ve maḥmūd-ı 'aleyhi; ¹⁵ ḥāmid bende turur ve maḥmūd, Ḥāzret-i perverdigār ve maḥmūd-ı bihi elḥamdül'lāh ve maḥmūd-ı 'aleyhi

6a . ¹Ol şıfāt-ı cemīlī ki maḥmūd̄da bar turur ve ḥamd birlen şükri ortasında ² 'umūm ve ḥuṣūṣ turur ḥamdñıñ müredi ve müte'allıkı bar ve şükri hem müredi ve ³müte'alliki bar, ammā ḥamdñıñ müredi ḥāṣṣa til irür ve yürek ve erkān ve müte'allık ⁴ ḥāṣ turur ki şükr köñgül ni'etini muḳābileside turur ⁴ " عن النبي لا احد " ya'c'nī hīç kim sitāyişni Ḥudā-yı ta'alā ⁵ yaḥşı körmes Ḥudā-yı ta'alā ḥamdñı yaḥşı körgenidin bendelerige emr itdi ⁶ ḥamd aytmāğğa. Ve aydı kim ve " و قولوا الحمد لله "

Nazım

⁷ Ḥamdıge mişl-i kerem-i bī-kerān irür
Ḥamdıge şükr-i ni'et iki cihān irür

Ḥamdıge çün humā-yı hüviyyet hevāsıda

⁸ Mülk-i ḳademni taḥtı üzre sāyebān irür

Bolsun nişār-ı bārgēh-i ḳuds-ı kibriyā

Kim ⁹ kudduṣiyyān irür

Ḥamdıge dostlar sīnesin sūnbūlin ve ¹⁰ ʿāşıklar köñglin gülün lütf-i ʿamīm nesīmiyle açğay ve şükriḡe bende-i ʿāṣī ¹¹ tıfl-ı vücdıḡa ve şahrā-yı nümûduḡa iḥsān bostānıdın ve kerem bulutıdın şīr-i ¹² rahmet ve bārān-ı maḡfıret saçğay ol Ḥazret-i celle ʿalānı nişārı kim ¹⁴ cümle ni perverdigārı turur el ḥamdüllı'llāh rabbel ʿālemīn Ebū Herīre raḡyu'llāhu ʿanh ayturlar: ¹⁵ Resūl-i Ekrem şallahu ʿaleyhi ve sellem aydılar :Ol vaḡtī ki Ḥudā-yı taʿālā heme-i ḡalknı yaratdı

6b. ¹ ve hem erbaʿa-ı eşnāf yaʿnī dört kısım irdi baʿzısı ferişte ve ² baʿzısı ādemīler ve baʿzısı perīler ve baʿzısı dīvler irdiler. ³ Ve bol ṭāyifeni birbirḡa zām kılıp on kısım itdi, toḡuz kısım melāyike ⁴ ve bir kısım ādemīler ve perīler ve dīvler turur ve yene ādemīlerni yüz ⁵ yigirmi biş hışşe kıldı, yüz hışşesin Hindistān ṭarafıḡa cāy birdi kim ⁶ alar Yeʿcūc ve Meʿcūc Sāṭūḡ ve Māṭūḡ tururlar : ⁷ "كَلِمَ" "كفارو مصيرهم الى النار" ve on iki hışşesin Rūm ṭarafıḡa cāy birdi, alar hem ⁸ kāfir ve cāy-ı düzeḡ turur. Ve altı hışşesin Meşrıḡḡa cāy birdi kim ⁹ alar ḡāḡān ehli turur; küllühüm küffār. Ve altı hışşesin maḡrıḡḡa cāy ¹⁰ birdi kim alar Ḥabeş ḡavmı turur. Ve bir hışşesi ehl-i tevḡīd bolup yitmiş üç hışşe bolup ¹¹ yitmiş ikisi ehl-i bidʿat ve ḡalālet turur. ¹² Ve bir hışşe kim bāḡī ḡalḡanı ehl-i tevḡīd irürler, ehl-i sūnnet ve cemāʿat turular ve ¹³ özgesi heme ehl-i sūnnet ve cemāʿat

ya'nî "عن النَّبِيِّ الْمُسْلِمُونَ فِي الْكَفَارِ إِلَّا الشَّعْرَةَ بَيْضًا فِي ثَوْرٍ أَسْوَدَ"¹⁴ düşmeni tururlar¹⁴ müslümanlar kâfirler¹⁵ içinde qara höküzni bir täre aq müyü dik irürler Hudâ-yı ta'âlâ

7a . ¹ bularnı perverdigârı turur: "كَمَا قَالَ اللَّهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ" ba'zı² ayıturlar kim : Rab ism-i a'zam turur, anıñg üçün kim tamâm-ı enbiyâ du'â kılurda³ Hudâ-yı ta'âlânı Rab atı birle yâd kıldı, du'âsı müstecâb boldı ve cümle ğamdın⁴ kutuldı. Hâzret-i Âdem şafiyyu'llâh vaqtı ki behişt-i 'anber-sirişt rāhatıdın⁵ cüdâ bolup Hindistân miñnetğa tüşti ve ni'met fevtidin iki yüz yıl⁶ yığladı. Hudâ-yı ta'âlânı Rab atını tutup aydı kim: "رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا"⁷ du'âsı qabûl boldı ve Nûh 'aleyhi's-selâm qavımlarıdın cefâ körüp Hudâ-yı ta'âlânı⁸ Rab atı birlen du'â kılıp aydılar:

"رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا"⁹ du'âsı qabûl boldı ve İbrâhîm ve İsmâ'îl 'aleyhüme's-selâm vaqtı kim ka'beni bina¹⁰ kıldılar, Hudâ-yı ta'âlânı Rab atını tutup du'â kıldılar ve aydılar: "رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا"¹¹ Ve Hâzret-i Mûsâ vaqtı ki Tiñgri ta'âlâdın dîdâr tilep Hudâ-yı ta'âlânı¹² Rab atını tutup aydı: "رَبِّ ارْنِي أَنْظُرَ الْيَمِّ". Ve Süleymân 'aleyhi's-selâm¹³ Hudâ-yı ta'âlâdın memleket tilep Rab atını tutup du'â kılıp ayttı: "رَبِّ هَبْ لِي مَنَّا كَبِيرًا"¹⁴ ve diger Zekeriyâ 'aleyhi's-selâm Hudâ-yı

ta^cālānı Rab atın tutup ¹⁵ ferzend tiledi ve aydı kim: "رَبِّ اَتَى و من العزم مَنَى". Ve
Həzret-i ^cİsā ^caleyhi's-selām

7b . ¹Hudā-yı ta^cālādın āsmāndın māyide tilep Rab atını yād kılıp aydı kim : ²

"رَبَّنَا انزل علينا مايدة من السماء". Ve Həzret-i Muḥammed-i Muṣṭafā şalla'llāhu ^caleyhi
ve sellam ³ mir^cāc keçesi ümmetler günāhını Tiñgri ta^cālā'dın tilep Rab atın ⁴
tutup aydı kim: "رَبَّنَا و لا تحمل علينا اصراً كما حملة على الذين من قبلنا". ⁵ Vaḳtī ki bende-i
mü'min namāzğa ḳāyım bolsa, Hudā-yı ta^cālānı Rab atın tutup ayturlar: ⁶ "الحمد لله
الحمده". ⁷ Həzret-i Dāvūd aydılar kim: "رَبِّ العلمين ثمن الجنة لا الله الا الله و ثمن كل نعمة الحمد لله".
Hudāvendā, bizlerge munça ni^cmet zāhir ve bāṭın ⁸ birip-sin, anı şükridin ^cāciz ve
ferümānde-miz Həzret-i Cebre'ıl kilip aydı: ⁹ Yā Dāvud, Hudā-yı ta^cālā ayıttı
kim: Barip Dāvut'ğa ayıtgın kim munça ^cācizliki ¹⁰ üçün şükr-i tamām turur ve
^cāciz kişi ḥabīb-i mülk'ül- ^callām turur. "الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ" ve ¹¹ heme muṣṭākān min-
er raḥmet-u raḥmān zātıdur kim bol dünyāda mü'min ve kāfırğa ¹² rızḳ birür,
ammā raḥīm oldur ki āḥiretde mü'minlerni raḥmet kıılır ne kāfırlerni. ¹³ Ve yene
Hudā-yı ta^cālādın özge kişini raḥmān dilse bolmas, ammā raḥīm dilse bolur. ¹⁴
Şaḥīḥ ḥadışlerde ve mu^ctabar kitāblarda vārid ve mezkūr turur kim Hudā-yı
ta^cālānıñ ¹⁵ raḥmeti yüz ḥıṣṣe turur, bir ḥıṣṣesin bol dünyāda heme ḥalāyıḳğa
taḳsīm kılıp

8a . ¹ birip turur ve tokşan tokşuz hışşesin hazîne-i gaybîde saklap turur, ² hâlâ bol cümle en^câm ve ihsân lutf ve şefkat cūd ü mürüvvetke hayır ve bereket ³ feyiz ü mekremet ki bu ^câlemde bendeler birbirdin körerler hemesi uşal ⁴ bir hışşe-i rahmetni eşeridin turur ki hălâyıkça takşim etip turur, eger ⁵ bir hışşe-i rahmetni hem saklap irdi ve hîç mihr ü şefkat halk arasında ⁶ bolmas. Hatta ki oğlğa anası süt birmes irdi, ata ferzendığa ve ferzend ⁷ atasığa bakmas irdi. Ve ihsân ... hîç kişige yakmas irdi ve ⁸ bol ma^cnî Hudâ-yı ta^câlânı rahmân atıdın müstefâd turur tañgla kıyâmet ⁹ küni İsrâfîl ^caleyhi's-selâm şûr çalsa, tamâm-ı halk evvelîn ve âhîrîn tirilse ¹⁰ Hudâ-yı ta^câlâ ol bir hışşe rahmetni bendeler köñglidin alğay, hălâyık birbirge ¹¹ şefkat kılurdın, ata oğuldın ve kız anadın bîzâr bolğaylar ve ini ¹² ağadın kaçıp öz hâlîğâ giriftâr olğaylar ¹³ "كما قال الله تبارك" ¹⁴ açğay "و تعالى يوم يفر المرء من اخيه و امه و ابيه" ol vaqt Hudâ-yı ta^câlâ rahmet işikin ¹⁵ kerem ve ve ol yüz hışşe rahmetin bendelerini üstige saçğay ve cümle ni bolğay ve heme ⁵ emîrler esir bolğay ve pâdişahlığa Hudâ-yı ta^câlâdın özgede bolmağay ⁶ çünânçı "قوله تعالى لمن الملك اليوم لله الواحد القهار"

8b . ¹ ve kâfirler mahrûm bolup mü'minlerdin ayrılğay ve bol rahmet rahîm atını ² netîcesi turur "ملك يوم الدين" ve yene Hudâ-yı ta^câlânı bu şıfat ³ Mâlik-i yavmiddin turur ya^cnî pâdişâh-ı rûz-ı kıyâmet ⁴ izâfe kılmağ sebebi bol ki ⁵ pâdişahlığı bar kıyâmet kün bolğay ve heme ⁵ emîrler esir bolğay ve pâdişahlığa Hudâ-yı ta^câlâdın özgede bolmağay ⁶ çünânçı "قوله تعالى لمن الملك اليوم لله الواحد القهار"

Münācāt

⁷ Hudāyā pādişāh-ı bā kerem-sen
Hudāyā ḥālīk-i levḥ ü qalem-sen

⁸ Egerçi munda köpdür şāh-ı dil-ḥ^vāh
Kıyāmetde özüñg-sen barçağa şāh

⁹ Hudāvendā be-Ḥaḳḳ-ı pāk zātıñg
Be-Ḥaḳḳ-ı ḥürmet-i sekiz şıfātıñg

¹⁰ Niyāzi ḥastanı köpdür günahı
Keremdin mağfıret kıl sen İlāhī

¹¹ Uşal rüz-ı cezā yā Ḥayyu ekber
Şefā^cāt-ḥ^vāh bolğaylar peyember

¹² Tamām-ı bendeni ey ḥālīk-i ṭāḳ
Günāhdın ^cafv eylep ḥālīga baḳ

¹³ Hemeni eyle cennet içre dāhil
Hemeni eyle.....

¹⁴ Du^cā kıldım birle telḳīn
Kerem birle icābet.....

9a . ¹ Hāzret-i Hudāvend-i ʿalīm ve şāniʿ-i kerīm qādīm-i lem yezel ve ʿazīz-i bī bedel kelām-i qādīm ve ² Qurʾān-ı hākīm duʿā tarīķi birle Hāzret-i Muḥammed-i Muşţafā'ğa taʿlīm kılıp aydur ³ kim: " قل اللهم مالك الملك ". Yaʿnī ey saʿādet minberiniñ ḥaṭībī ve ⁴ ey marīz ümmetler ṭabībī, meni şāmını ḥuṭbesini mundaq edāķa ⁵ ayıtgın Ey bār-Hudāyā, ey heme melekler pādīşāhı " توتی الملك من " ⁶ "Yaʿnī kişige kim ḥāhlasañg mülk birür-sen ve ⁷ " تنزع الملك ممن تشاء " ⁸ " ve ʿazīz kılursın her kişini kim ḥāhlasañg mülk berür-sen ve ḥāṛ kılur-sen ol kişini kim ḥāhlasañg ⁹ " Yaʿnī ḥayr ve saʿādet kilidi seni qabẓa-ı qudretinde ¹⁰ " بيدك الخير " . " تذل من تشاء " ¹¹ turur " انك على كل شيء قدير " Yaʿnī tamām eşyāğa qādir ve tüvānā-sen ¹² ve bol āyet nāzil bolğanın sebebi bol kim seyyid-i ʿālem ve server-i evlād-ı ¹³ Ādem Mekke fetḥ itkendin soñg aşḥāblarğa beşāret birip aytur ¹⁴ irdiler: Ey yārānlarım, yaqındur kim nebüvvetimniñ āftābı kāf tā kāf ¹⁵ ʿālemni alğay ve köp vilāyetler çihār-yārimnı qolıda fetḥ bolğay

9b . ¹ mülk-i Rüm ve Mısır ve Fārs ve Şām ve ʿIrāķ'ını Hudā-yı taʿālā mañga ʿināyet kılğay ² ve heme büt-ḥāneler mescid bolğay. Küfr ve ʿişyān kiçesi imān nūrığa mübeddel bolğay. ³ Bilāl ol şehrler mināresiğa çıkıp Allāhu ekber nidāsın ⁴ Çün küffār-ı Mekke bol sözni işitip birbirge ayтуşur irdi ⁵ Ebū Ṭalīb'ni yetimini körüñgler ne uluğ daʿvālar kılur bir ʿarab derviş ⁶ ʿAcem milkīn pādīşāhlıgın ārzū kılur. Anda Hudā-yı taʿālā bol āyetni yiberdi ⁷ ammā bilgin kim baʿzı qurrālar " ملك يوم الدين " oқurlar ve baʿzı qurrālar ⁸ mālīk-i yavmīd-dīn

oqurlar qaysı evlā bolğay ? Naql turur kim Muḥammed-i ⁹ Şüca^c-i Belhī aytur: Meni ^cādetim irdi hemīşe mālīk-i yavmīd-dīn oqur irdim; ¹⁰ ba^czı ^culemādın işitdim "مالك يوم الدين" oqumaq evlā turur, ¹¹ zīrā ki melek medḥıǵa eblağ turur, bu sözni işitkaç min hem melek-i yavmiddin oqudum. ¹² Bir kiçe tüşümde bir kişi aydı: Kim ne üçün ḥasene on ḥasene kem kıldıñg, ¹³ bilmey müsen kim Hudā-yı ta^cālā Qur'an'ı her ḥarfiga on ḥaesne birür, andın soñg ¹⁴ evvelki ^cādetimğa rücu^c kıldım. "إياك نعبد و إياك نستعين" ¹⁵ Ya^cnī Ey bār-Hudāyā sañga ^cibādet kılurmız ve sendin yārī ve isti^cānet tiler-miz

10a . ¹ Ve "إياك نى" taqđīm-i haşr üçün turur. İbn-i ^cAbbās aytur : ² "إياك نعبد" ni taqđīmi anıñg üçüdüdür kim lāzımdur ki ^cābidni naẓar-ı ma^cbūdğa ³ bolsa evvelen ve biz-zāt ^citikād kılsa ^cibādet vesīledür ke bendeni ⁴ Hudā-yı Qadı Beyzāvī tefsīride İbādetni mundağ ⁵ ta^crīf eyleyipdür

"العبادة اقصى غاية الخضوع والتذلل والاستعانة و ⁶ طلب المعونة قيل حقيقه العبودية ترك الدعوى الاحتمال الاذى و ⁷ قيل عبادة هي الرضاء بالقضاء والصبر على البلاء والشكر على النعماء "

⁸ haberde andağ kilip turur kim tañgla kıyāmetde Hudā-yı ta^cālā aytur : Ey bendelerim, ⁹ men dünyāda sizlerge ni^cmet birdim, sizler ma^cşiyetga şarf itıñgızler ¹⁰ şerm itmediñgler, her niçe ki köprağ ni^cmet berdim köprağ günāh kıldıñgızlar ¹¹ yene haberde kilip turur kim kıyāmet küni Hudā-yı ta^cālā emr kılgay kim günehkārıların ¹² düzeğğa iltıñgler! Ol bıçäreler hıç ^cilacı tapa al-may köprağ ¹³ turağylar ferışteler düzeğğa iltmekçi bolğanda Hudā-yı ta^cālā aytur

kim: ¹⁴ Bir sâ'at tevekkûf kılıñglar ol vaqt Hudâ-yı ta'âlâ ol günehkârlarını ¹⁵ her kıysığa bir nâme birip aytur kim: Bol nâmeni mâlik-i dūzehğa beriñgler

10b . ¹ ol bendeler nāmelerini alıp dūzeh sarı bargaylar mâlik-i dūzehni ² körgeç hemeleri bî-hūş bolup yıķıǵaylar, hūşlarıǵa kilgendin ³ soñgra ol nâmeni mâlik-i dūzehğa bergeyler mâlik-i dūzeh açıp ⁴ körse Hudâ-yı ta'âlâ aytıp turur kim: Ey mâlik, ⁵ köydürmegey-sen anıñg üçün kim mañga secde kılıp dururlar, ⁶ dūzehğa aytǵın, bularnı tilini köydürme-sen anı üçün kim ⁷ şol tili birlen meni zıkrımni aytıp tururlar. Ve qolını köydürmesün ⁸ anı üçün kim şol qolı birlen kelāmımnı tutup ve münâcât kılıp tururlar. ⁹ Ve ayaǵını köydürmesünler anı üçün kim şol ayaǵı birlen mescidga ¹⁰ barıp ta'ât ve 'ibâdet kılgan irdiler. Ve her bendeni dūzehğa ¹¹ salur bolsalar, Hudâ-yı ta'âlâ alevğa aytur: Ey alev, meni bendimni ¹² köydürmegin kim ol bende-i Rabb'il 'âlemîn ve ümmet-i seyyid'il- mürselîn ¹³ turur. Her kişini ki bu dünyâda Hudâ-yı ta'âlâ şeri'at-ı Muştafâ'dın ¹⁴ maḥrûm kılmıpdur, âḥiretde hem şefa'atdın maḥrûm kılmas. ¹⁵ Ve her kim bol kün Rabb'il 'âlemîn ḥuḳuḳın saḳlasa, ferdâ " مالک يوم " الدّین

11a . ¹ Raḥmetidin bî-naşîb qalmas. 'Ulemâdın aytıp tururlar bol ² süreni yetti atı bar turur, evvel fâtıḥa dirler, zîrâ ki bol süreni ³ oḳuǵaç qārîǵa deryâ-ı raḥmet feth bolur ve hażret-i Resûl-ı Ekrem'ğa ⁴ tamâm-ı vilâyet bol süreni oḳuǵaç feth boldı, ikinçi ⁵ sûret'üş-şifâ dirler. " لقوله عليه السلام هي شفاء كل داء " bol sûre ⁶ tamâm derdler devâsı turur. Ve her bîmâr özi bol süreni be-iḥlâş ⁷ oḳusalar, şifâ tapǵay.

Naql turur kim bir kişiniñg iki kolın⁸ kistiler, ol kişi kolların alıp Resül-i Ekrem şallāhu °aleyhi ve sellem⁹ kaşığa barıp yığladı. Ān Hāzret kolların cāyığa koyup¹⁰ mübārek āb-ı dehānlarını sürtüp bir okup dem sadılar, derhāl¹¹ şifā taptı. Ān-hāzretidin sordı kim: Yā Resūlu'llāh, nemerseni okudıñgız ?¹² Resül °aleyhi's-selām aydılar: Sūre-i Fātiha'nı okudum. Ol kişi aydı: ¹³ Şol sūre-i Fatiha mu kim bizler okur-miz. Resül °aleyhi's-selām aydılar: Belī, ¹⁴ filhāl kolu peydā bolup tüşti istihfāfnı şumluğıdın¹⁵ üçünçi bol sūreni ümm'ül kitāb dirler anı üçün kim her ne

11b . ¹ Kūr'ān'da bolsa, Fātiha'da bar turur. Törtünçi seb'ul meşanī dirler ² . " قوله تعالى و لقد آتينا سبعاً من المثاني والقرآن العظيم . anı üçün kim ³ bol sūre yetti āyet turur ve iki mertebe nāzil boldı. Bir mertebe Mekke'de ⁴ ve bir mertebe Medīne'de bişinçi sūret'üş şalat dirler, zīrā ki bī-Fātiha namāz ⁵ dürüst bolmas. " ⁶ "قوله عليه الصلوة و السلام لاصلوة الا بالفاتحة" altınçı sūret'üd du°ā dirler. Anı üçün kim bol sūre müştemil-i du°ā ⁷ turur, yetinçi sūret'ül-kenz dirler anı üçün kim her kim bol sūreni ⁸ müdāvetmet kılrsa, şevāb yüzidin tüvānger bolur. Ekābir-i dīn ve °ulemā-ı şer° ⁹ sayyidü'l-mürselīn ayturlar kim: Sūre-i Fātiha yetti āyet turur, āsmān hem yetti ¹⁰ turur ve yer hem yetti turur ve iklīmler hem yetti turur ve deryālar hem yetti turur. Ve ¹¹ ādemni hem yetti °uzvı bar turur. Ve Resül-ı Ekrem şallāhu °aleyhi ümmetleri hem yetti ¹² guruh turur şiddīkler ve °ālimlar ve abdāllar ve şehīdlar ve dervīşlar ¹³ ve mutī°ler. Ve °āşīler. Vakti ki kıyāmet kāyim bolsa, halāyık pül-i Şirātğa hāzır ¹⁴ bolsalar şiddīkler berķ dik ötkeyler ve

°ālimler hem tīz şimāl dik ötkeyler . Ve ¹⁵ abdāllar uçar kuş dik öterler ve şehīdler yügrük at dik öterler.

12a . ¹Ve dervīşler tīz-reftār merkeb dik öterler ve muṭī^cler tīz yöre turğan ² piyāde dik öterler ve °āşīlar Şırāṭ üzere qadēm qoyğaç bir şimāl-i cehennem astıdın ³ turğay. Şırāṭ lerzege girip kāfirler dirahṭnı bergi dik tōkülüp ⁴ düzeḥğa kitkeyler. Ammā düzeḥ yetti ṭabaqa turur çünānçi ⁵ "قوله تعالى لها سبعة ابواب" ve her ṭabaqası bir ṭāyīfeni cāyı turur "لكل باب منهم جزء مقسوم" ⁶ . Şeyḫ Bāyezīd-i Beşāmī ayturlar: İlāhī, eger meni düzeḥğa salsañg. köñgüldin ⁷ bir āh tartar men ma°rifet nūrı birlen düzeḥni örter-men ve eger behiştge ⁸ salsañg dīdār körsetmeseñg muḥabbet āteşige köñglümde bar turur, ⁹ behiştıni köydürür. Men ananı qarnı eṭfāl zindāni turur, ve bişik kūdekler ¹⁰ zindānidür ve kör zindāni ve düzeḥ °āşīler zindāni ve behişt bī-dıdār ¹¹ °āşīklar zindānī turur. Ḥāzret-i Resūl-ı Ekrem şallāhu °aleyhi ve sellem aytıp tururlar kim ¹²:

"لما رجعت من المعراج نظرات الى السماء فرايت دخاناً لم أر مثله قط "

¹³ Ya°nī ol kiçe kim mi°rācdın qayıtdım, bir qara dūd kördüm ki hergiz andaḫ ¹⁴ dūd körgenim yok irdi; Ḥāzret-i Cebre’īl’din sordum bu qandaḫ ¹⁵ dūd bolğay? Cebre’īl aydı: Bu dūd cehennemni tişükidin çıkar. Men aydım:

12b . ¹Ey Cebre’īl, düzeḥni mañga körsetkin tā ki körüp ümmetlerimğa haber kılayın. ²Anı °azābıdın qorqup günāh kılmasunlar. Cebre’īl aydı: Yā Muḥammed, ṭāḫat ³ kıla almañg anı üçün kim Ḥudā-yı ta°ālā düzeḥni qahrıdın yaratıp turur. ⁴

Ol vaqt Hudā-yı ta^cālādın fermān boldı ey Cebre'ıl, düzeğler işikin ⁵ açğın
Muhammed-i Muştafā körsün. Hāzret-i Cebre'ıl düzeğler işikin ⁶ açtı yitmiş
miñg deryā-yı āteş kördüm, uluğluğı andağ irdi ⁷ kim eger yetti kat yer ve
āsmānnı anı içige salsalar, nā-pedīd bolup kitikey.⁸ Ol deryālar mevc urup
ğurıldap kaynar irdi kim eger āvāzını ⁹ cūşı ve şedāsını hūrūşı bol dünyāğa kilse,
bir kişi tirig qalmağay. ¹⁰ Ve yene bir tegirmen kördüm otdın ādemīlerni anı içige
salıp buğday dik ¹¹ aylanturur irdiler ve yene bir niçe itler kördüm şır dik ve
böriler kördüm ¹² hōküz delīr dik ve çıyanlar kördüm tireler dik ve yene ferişter
kördüm ¹³ qollarıda āteşin ^camūdlar turur ve yene mālīk-i düzeğni kördüm ¹⁴ bir
āteşin kürsī üzre ğažab nāk oturup turur. Başını qoyı ¹⁵ salğan ve küfrikini her
tārıdın tağ dik alurlar asılğan ve közlerini

13a . ¹Ketteliki şol dünyā berāberi turur ve ^camūdını uluğluğı andağ irdi ² kim
eger heme hāğ-ı evvelīn ve āhīrīn yığılsalar, cāyıdın tebrete almaslar elmaslar ³
mālīk-i düzeğ bu tesbīhni aytur irdi ⁴ :

"سبحان الذی لایجور و هو ملک جبار سبحان المنتقم من اعدائه"

ve tağ dik alevler ağızdın ⁵ çıkar irdi. Bīnīlerin tişükidin qara dūd çıkar irdi. Anı ⁶
körüp qorqtum Hudā-yı ta^cālānı özi saqladı, bolmasa ⁷ bend bendimdin ayrılır
irdi. Ve her düzeğhni közi mālīkke tüşse, ⁸ anı heybetindin yitmiş yıl bī-hūş bolup
yatğay. Anda Cebre'ıl ⁹ barıp mālīkke aydı kim : Ey mālīk, iki dünyā āftābı
Muhammed-i Muştafā ¹⁰ kildiler, mālīk cāyıdın turup ta^czīm birlen selām kıldı ve
aydı kim: ¹² Yā Muhammed, saña beşāret bol kim Hudā-yı ta^cālā seni göşt ve

postunını ¹³ düzeḥdin amān kıldı ve her bende-i ki saṅga ümmet bolsa, alarnı ¹⁴
hem gōşt ve postı köymes, yā Muḥammed, ümmetleriṅgga ayıtgın özlerini ¹⁵
günāhdın saklasuṅglar kim alarnı düzeḥ ^cazābıga taḳātı yoktur ve yene mālīk
düzeḥniṅ ṭabaḳalarını körsetdi kim bu ṭabaḳa

13b . ¹zālīmlar cāyı turur. Ve bu ṭabaḳa şarāb-ḥ^vārlar cāyı turur ve bu ² zinā-
karlar cāyı turur. Ve bol sūd-ḥ^vārlar cāyı turur. Ḥ^vāce-i ^cālem³ anı körüp
közleridin yaş akuzup yığlap Ḥazret-i Cebre'ıl'ge ⁴ aydlar: Yā Cebre'ıl, meni
başımdın destārimnı alğın dip ⁵ başlarını levḥ kılip düzeḥni eşikiga koyup
münācāt ayttılar. ⁶ Perverdigārā, meni ^cāşī ümmetlerim günāhnı ötüp düzeḥdin
ḥalāş ⁷ kılmasaṅg, tā kıyāmetga çü başımnı kötermem, didiler. Ve heme ferīşteler
⁸ āmīn didiler. Ol vaḳt Ḥudā-yı ta^cālādın nidā kildi kim : Ey dōstum ⁹ ḥāṭır cem^c
bolğın kim kıyāmet kāyim bolğanda ve heme ḥalāyıklıḡ yığılganda ¹⁰ aytur-men
kim: Yā Muḥammed, güneḥ-kār ümmetleriṅgnı saṅga bağışladım. Ḥ^vāhlap
qalmayınca ¹¹ şefa^cāt kılgın ve mendin rāzī ve ḥoşnūd bolğındip aytur-men ¹²
didi: Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şallalhu ^caleyhi ve's-selām ḥoş-vaḳt bolup başlarını
¹³ köterip ḳayıtdılar. İrte birlen namāz-ı bāmdādnı okup bol vāḳia^cnı ¹⁴
şahāblarğa aytdılar. Anda bir ^cayāl-ı mü'mine ḥāzır irdi işitip ¹⁵ bī-hūş bolup
yıkıldı, hūşıga kilip aydı : Yā Resūlullah, yetti ... çevürim bar

14a . ¹Eger alarnı Ḥudā yolıga āzād kılsam, düzeḥdin āzād bolur-men mü? ²
Resūlu'llāh ^caleyhi's-selām aydlar : Belī āzād bolur-sin ol bīçāre der-ḥāl
³çevürilerini āzād kıldı ol vaḳt Ḥazret-i Cebre'ıl kilip aytdılar kim : ⁴ Yā

Muhammed, Hudā-yı ta'ālā bol za'īfeni dūzehdin āzād kıldı. Ol bīçāre ⁵ bol beşāretdin hoşnūd boldı, anda şahābeler yıǵlap aydılar: ⁶ Yā Resūllu'llāh bizler ne kıılır-miz hīç nimerse-miz yok turur anda ⁷ Cebre'ıl 'aleyhi's-selām bol āyetni kıltürdi ve ⁸ "ولقد آتيناك سبعاً من المثاني و القرآن العظيم". Yā Muhammed, sūre-i Fātiha kim yetti āyet ⁹ turur, her kışi ihlāş birlen okusa yetti a'zāsı yetti dūzeh ¹⁰ derekesidin hālāş bolǵay, andağ dip tururlar kim bol sūrede ¹¹ yetti harf yok turur. Evvel "cim" yokturur anı üçün kim "cim" cehennemdin ¹² turur, bu sūreni okuǵannı cehennemǵa işi bolmas. İkinci "h" ¹³ yokturur anı üçün kim "h" havfdın turur bol sūreni okuǵanǵa vāhid-i ¹⁴ hallākni havf firākı bolmas. Üçinçi "ze" yokturur anı üçün kim "ze" ¹⁵ zaqqūmdın turur, bol sūreni okuǵannı zaqqūmǵa işi bolmas

14b . ¹ Törtünçi "şin" yokturur ve "şin" şekāvetdin turur, bol sūreni ² okuǵanǵa şekāvetdin turu. Bol sūreni yavumas. Bişinci "f" ³ yokturur, "f" firākđın turur bol sūreni okuǵan firākđın ⁴ yırak turur. Altınçı "şad" yokturur ve "şad" şubūrdın turur, ya'ni dūzehīlerni ⁵ nālesi turur. Bol sūreni okuǵannı dūzehīler nālesiǵa işi yok turur. Yettinçi "za" ⁶ yokturur ve "za" zūlmetdin turur bol sūreni ⁷ okuǵamǵa zūlmet bolmas. 'Abdullāh İbn-i 'Abbās ayturlar: Bir kün Resūl şalla'llāhu 'aleyhi ve sellam ⁸ cem'-i şahābe birlen seyr itmekǵa şahrāǵa çıqtılar ve "و اكثرهم جائعون" ve ⁹ hemeleri aç irdiler. Şām tarafıdın bir bölek kārivān kilip, ¹⁰ Ebū Cehl işikige tüştiler. Şahābeler anı körüp her kıaysıları ¹² köñgülleride bir nimersedir irdiler. Resūl 'aleyhi's-selām bol hāldın āgāh bolup ¹² Hudā-yı ta'ālīǵa münācāt kılıp

aydılar: Pākā, Perverdigārā, meni şahābelerim ¹³ dōstuñg turur. Ve Ebū Cehl tābi^cl düşmanıñg turur, düşmenleriñge munça ¹⁴ köp ni^cmet birür-sen dōstlarıñg aç ve yalangaç yürürler didiler. ¹⁵ Ol hāl Hāzret-i Cebre’īl kilip aydı: Yā Muḥammed, Hudā-yı ta^cālā aytur: Eger çendī ki

15a. ¹ kāfırlarğa bol dünyāda māl ve ni^cmet birdim sizlerge bol yetti āyet ² oqup Fātiḥa’nı yeberdim kim āḥiretde şevāb tapğaylar. Naql turur kim Hudā-yı ta^cālā ³ Hāzret-i Mūsā’ğa vaḥy birlen aydı kim ⁴: " اعطيت نعيم الدنيا لاعدائى ليتغموا ". Ya^cnī bol dünyā ni^cmetlerin kāfırlarımğa birdim tā şād ⁵ bolsunlar " و منعها عن اوليائى " bolsunlar ⁶ ta ki meni dergāhımğa zārī kılsunlar, kim men bendelerim nālesini yaḥşı ⁷ körer-men. Hāzret-i Cebre’īl vaḳtī ki bol süreni Resūl-i Ekrem’ğa kiltürdi, ⁸ ol vaḳt İblīs-i la^cīn bir na^cra urdı, heme evlād ve etbā^cī yığıldı, ⁹ aytdılar kim: Ey baba, ne üçün na^cra tartdıñg? İblīs aydı: Ey ¹⁰ oğullarım Hudā-yı ta^cālā peygamberğa bir süre iberip turur kim her kişi ¹¹ oqusa, bizlerni vesvesemizni bāṭıl kılar. Eger kişi yitmiş yıl küfrān-ı ¹² ni^cmet kılgan bolsa, bir mertebe bol süreni oqusa kefaret bolğay ve ¹³ küfrānı şükрге bedel bolğay. Oğulları aydı: Ey baba, Muḥammed ¹⁴ ümmetlerini yādıdın çıkaraluk bol süreni oquya almasunlar. ¹⁵ İblīs aydı: Alarnı yādıdın çıkarmaḳ müşkil turur, ammā vaḳtī ki

15b. ¹ bol süreni oqur bolsalar sizler vesvese birlen ḥāṭırların ² perişān kılgılar, tā gāflet birlen oqusunlar ve şevābıdın maḥrūm ³ bolsunlar.

" قوله تعالى من شرّ الوسواس الخناس الذى يوسوس فى صدور ⁴ الناس من الجنة و الناس "

Ya'c'nî: penâh tileŋg Şeytân şerridin ⁵ kim, benî Ādem köŋglige vesvese kıılır

"لولا ان الشياطين محومون⁶ على قلوب بنى آدم ينظرو الى الملكوت السموات".

Ya'c'nî eger Şeytân ⁷ vesvesi benî Ādem hâtırığa kirmese irdi, her- âyîne
âsmânlar melâyikesin ⁸ körer irdiler köŋgül közi birlen

Nazım

Hayâl-ı yâr bolur cilve-ger köŋgül ⁸ içre
İki cihân gamıdın şâf kıl bu mir'âtıŋ

Ey dervîş ⁹ sûre-i Fâtîha'nı faziletidin ġarâyib nüktei işitkin, Başra
yurıtda¹⁰ bir h^vâcei bar irdi anıŋ bir çüvrisi bar irdi: Bir kiçe yatıp ¹¹ irtte birlen
turup aydı kim: Ey h^vâce tîzrak maŋga sûre-i Fâtîha'nı ur öğretkin (öğret-kin) ¹²
kim kiçe tüş kördüm, kıyâmet kıayim bolup turur, heme halk yığılıp tururlar ¹³ ve
pül-i Şirât kaşığa barça hâzır boldılar. Ol vaqt Mûsâ ¹⁴ 'aleyhi's-selâm kildiler,
dip kıçkurdılar anda Mûsâ ¹⁴ 'aleyhi's-selâm

- 16a. ¹ Şirâtğa kadem kıoydılar. Cehüdlarge kıarap aydılar: Men sizlerge kıaçan atıp
²iridim kim Cehüdlük dîniğa kirip Muġammed Peyġamber'ğa münkir boluŋġlar.
Men ³ sizlerdin bîzâr-men digey. Cehüdlar dirahtnı bergi dik tökülüp ⁴ düzeġğa
kittiler. Meger azrak kışi birlen ötüp behişge bardılar, ⁵ andın soŋġ 'İsâ ¹⁴ 'aleyhi's-
sleâm kıamları birlen kilip şirâtğa kadem ⁶ kıoydılar. Kıavmlarığa kıarap aydılar:
Men, sizlerge kıaçan aytıp iridim ⁷ kim, 'İsâ'nı Hudâ'nı oġlı diyiŋġler. Men

sizlerdin bī-zār-men diğēç ⁸ hemeleri dūzehğa kittiler, meger özleri behiştge bardılar. Andın soñg ⁹ ol şeh-süvār kab-e Kavseyn o evednā ve ol şefī^c-i rūz-ı cezā ya^cnī be-nām-ı ¹⁰ Hāzret-i Muḥammed-i Muştafā şalla'llahu ^caleyhi ve sellem ^cizzet burakığa minip ve ¹¹ Hāzret-i Cebre'ıl cilavlarığa tüşüp tāt-ı kirāmet başlarığa koyup ¹² yüzleri on tört kiçelik ay dik ^cālemni münvver kılip kildiler ve arķalarındın ¹³ köp kişiler irgeşip kilip Şırāt'ğa ķadem koydılar. Arķalarığa ¹⁴ ķarap ¹⁵ aydılar kim: Sizler kim sizler ve nīme tuḥfeleriniz tidiler; ol bendeler aydılar kim: Yā Resūlā'llāh bizler mü'min ve müslümān-miz tilimizde kelime-i şehādet bar, ve

- 16b . ¹ cānımızda sūre-i Fātiḥa bar ve ağızımızda rūze-i māt-ı şerīf-i Ramażān, mihri ² Ka^cbe kıblemiz ve mescid ma^cbedimiz ve Qur'ān imāmımız turur didiler . Seyyid-i ^cālem ³ bol sözlerni işitip kıçķur diler kim : Ey rıdvān, behiştlerni ³ işikin açģın kim meni ümmetlerim bī-ḥavf u bī-ḥaṭar ötsünler. ⁴ Rıdvān, behişt işiklerin açtı, hemeleri berķ u bād dik ötüp ⁵ behişt işikiğa bardılar. Āvāzī kildi ki ⁶ " فادخلوها بسلام آمين " hemeleri behiştge kirdiler anda cemā^ca-ı za^cīfelerni ⁷ kördüm, behiştne işikide ḥayrān bolup turupturlar, behiştge ⁸ yol bermediler. Aydılar kim : Sizlerni behiştge kirģü dik tāt^catınız ⁹ yok turur. Anda āvāzī kildi kim : Ey melāyikeler, alarnı behiştge ¹⁰ salıñglar, egerçi tāt^catları yoktur, ammā sūre-i Fātiḥa'nı bilürler, ¹² dünyāda gāh u nā-gāh okurlar irdi, ol sebebdin bularnı ¹³ rahmet kıldım diğēç alarnı hem behiştge saldılar.

Nazım

Hudāyā ¹⁴ be-ḥaḳḳ-ı kelām-ı şerif
Anı evvelī Fātiḥa'dur laṭīf

Bu dünyāda kıl ¹⁵ oḳumaḳnı
Ḳıyāmetde it raḥmetiñge ḳarīb

17a .

Egerçi güneh-kār u ¹ şermende-men
Muḥammed'ge ümmet sañga bende-men

Ebū Bekīr ü °Ömer ki yārānı ² turur
Ki °Oḡmān u °Alī cism cānıdur

Yene cümle aṣḥāb u ³ āl u °abā
Alarğa muḥib-men meni bī-nevā

Alar ḥurmetidin eyā kirdigār
⁴ Ḳıyāmet küni eyleme şerm-sār

Eger çendī-ki bed kirdār bolsa niyāz
⁵ Ḥabībīñg Ḥaḳḳ'ı eylegin ser-ferāz

Ḳabūl eyle yā Rab münacatını
⁶ Ḥācetini kerem kıl raḥimtiñg birle ḥacātını
Amīn yā Rabil °alemīn

⁷ El-meclisü's-şānī fīl °adl vel iḥsān :

⁸ " الحمد لله اجلس على سريرالفتح سلطان الزّمان. و رفع الفتنة ⁹ عن المؤمنين به فصار بالمامن و الامان. و امره بالعدل و الاحسان. ¹⁰ و نهيمهم عن الظلم و البغى و الطّغيان. كما قال الله تعالى ان الله ¹¹ يامر بالعدل و الاحسان "

Mālik-i lā-yezāl ve pādişāh-ı bī-zevāl, ¹² şamed-i ma^cbūd, vāhıd-ı vācib'ül vüçüd, Qur'ān-ı kerīm ve kelām-ı kādīmīde ¹³ pādişāhlarğa ^cadl u ihsān kılmağnı emr itdi. Żülm ve tuğyāndın ¹⁴ nehy kıldı " قوله تعالى: واقسطوا انّ الله يحب المقسطين " ¹⁵ Ya^cnī ^cadl kılınığlar, Hudā-yı ta^cālā ^cādillerni yahşı körer.

17b . ¹ Ammā zālimleri Allāhu ta^cālā düzeğni otunı dip turur

" و اما القاسطون فكانواالجهنّم خطباً ² "

müffesirler ^cadl u ihsānnı ma^cnīsın niçe türüg ³ aytıp tururlar

" قال بعضهم العدل تعظيم لامرالله تعالى و الاحسان الشفقة على خلق الله تعالى " ⁴

Ya^cnī ba^czılar aytıp tururlar: ^cAdl, ⁵ Teñgri emriğa ta^czım birle itā^cat kılmağ ve ihsān, halk-ı Hudā'ğa şefkat ⁶ kılmağ. Naql: Hāzret-i ^cAlī kerremu'lahu vechehü ayturlar kim

⁷ " وجدت على قائمة سيف رسول الله رقعة فيها هذه الكلمات صلّ من قطعك ⁸ واعف عمن ظلمك واحسن الى مارساء اليك و قل الحق و لوكان ⁹ و لوكان على نفسك ضرراً "

Ya^cnī Resūl-ı Hudā'nı şemşirleriğa bu naşıhatlar ¹⁰ bitilgen irdi kim her kişi sendin āşinālığın özse, sen ¹¹ özmegin ve her kişi sañğa zulm kılrsa, sen kiçürgin ve her kişi ¹² sañğa yamanlık kılrsa, sen aña yahşılık kılğın. Ve Hāğğ sözni ¹³ ayt-ğın eger çendiki özüñge zararı hem bolsa. Beyit

¹⁴ Kişiga t̃a^cat-ı sultān irür farz
كه السلطان ظلّ الله في الارض

¹⁵ Velī sultānlara ^cadl ile ihsān
Kılıpdur farz bilgin Hayy-ı subhān

18a .

¹ Süleymān dik eger uçañg havāğa
Veyā çıksañ Mesīhā dik semāğa

² Terahhüm pīşe kıl, bolma dil-āzār
Ki mü'min köñglini ağrıtmaz zinhar

³ Muḥammed kim ḥalāyık serveridür
Ḥudā'nı dōstı vü peygamberidür

⁴ Kim ol şāh-ı resūlla'llāh irdi
Yetimler ḥālının āgāh irdi

⁵ Ğarībergā kılur irdi nüvāziş
Faķır ü bī-nevāğa cūd u bahşış

⁶ Oluğluğa birle özdin kitmediler
Yene bir mūrını ağrıtmadılar

^{7c} Alī irdi cihān ehliğa sermed
Yene şīr-i Ḥudā dāmād-ı Aḥmed

⁸ Niçe katla alıp sāyıl sözini

Buyurup kul kılip satdı özini

⁹Alarğa her kişi kılsa yamanlık
Kılurdu yahşılık hem mihrیبānlık

¹⁰Egerçi cümle halkdın fāyık irdi
Ġarīb ve bī-nüvāğa müşfik irdi

¹¹... ey mü'min-i pākīze-kirdār
Uluğ boldum diben bolma dil-āzār

¹²Hemīşe āhiret endīşesen kıl
Uşal zāt-ı şerīfler pīşesen kıl

¹³kişi kılsa yamanlık sañga her dem
Sin itgin yahşılık vallāhu a'lem

¹⁴Niyāzī hasta-dil ayttı niçe pend
Kulaqқа al eger bolsañg hıradmend

¹⁵Ve ba'zılar aytıp tururlar: 'adl oldur kim bī-günāh bendelerini

18b. ¹inşāf birle āzād kılmak ve ihsān oldur kim luṭf birle āzād ² kişileri bende kılmak, ta ki āzādlar seni 'adlıñgı aytsunlar ³ ve bendeler ihsānıñgdın kende yolıdın kaytsunlar.

Beyit

⁴ Gerçi Kayşer dik uluğ-sen ey kibār

Yahşılık birle çıkar at zinhar

⁵ Kim yamanlık eylese kende bolur

Yahşılarga yahşılar ⁶ bende bolur

Meşâyıh aytıp tururlar⁷ " القلوب ظروف الايمان فعلامته الشفقة على المومنين " Ya^cnī köñgöl īmān
karār-gāhı turur ve ⁸ īmānnı ʿalāmeti mü'minlerğa şefkat kılmak turur

" قال النبى عليه السلام: المسلم من سلم المسلمون من يده و لسانه " ⁹

Resül ʿaleyhi' -selām aydılar: ¹⁰ Müslimān kişi oldur kim anı qolıdın ve tilidin
müslimānlar amānda ¹¹ bolsalar. Haberde andağ kilip turur kim qıyāmet küni Hudā-yı
taʿālā evvel ¹² sulṭānlarnı ʿadlıdın sorar eger ʿadl qılğan bolsa necāt tapar ¹³ ve özge
mü'minlerni namāzdın sorar. Eger namāz ʿuhdesidin çıqsalar, ¹⁴ necāt taparlar.

Hikāyet

Bir uluğ pādişāh bar irdi bir kün avğa ¹⁵ çıktı, bir qarı kişi pādişāhğa selām kılip aydı
kim: Ey pādişāh,

19a . ¹ Meni dādımğa yetgin. Pādişāh aydı: Ne dādıñg bar? Ol kişi aydı: ² Bir mīr-i
şikārıñgıznı bāğını qaşıda bāğım bar. Anı cevır ve zulmıdın ³ yürekde dāğım bar,
didi. Pādişāh avlamaknı terk itip buyurdı ⁴ kim: Ol mīr-i şikārı alıp kilingler, bir
yesavul ol kişi ⁵ birlen hem-rāh bardı, mīr-i şikārı çarlap alıp aydılar kim: Sañga

⁶pādişāhnı işi bar, ol mīr-i şikār bildin kim gep özge turur, niçe ⁷ °özr ve tevellālar kılıp haṭ ve mūhūr birle öz bāğını babāğa bağışladı. ⁸ Andın soñg alar birle koşulup pādişāhnı kaşığa kildi, ⁹ ol bābā pādişāhğa aydı : Ey pādişāh-ı °ālem munı günāhıdın-men ¹⁰men ötdüm siz hem ötüng kim mañga bāğnı bağışladı. Pādişāh aydı: ¹¹ Ey mīr-i şikār tövbe kılğın du-bāre bol işni kılmağın. Mīr-i şikār ¹² tövbe kıldı pādişāh kaytıp öyığa bardı ve bol °adlını şerāfetidin ¹³ uzun yaşadı. Ölgendin soñg bir velī tüşide kördi kim ¹⁴ pādişāh behişt içide yörürptür, sordı kim : Ey pādişāh, niçük ¹⁵ °ibādet birlen mundağ derece taptıñg? Pādişāh aydı : Uşal kün ki

19b. ¹ avlamaknı terk itip bir mazlūmnı dādığa yitip irdim anı şerāfetidin ² mundağ derece taptım didi. Hāzret-i Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellam ³ aydılar kim : " عدلنى حكم ساعت خير من عبادة سبعين سنة ". Ya°nī ⁴ bir sā°at °adl ayıtmak yitmiş yıl °ibādetdin yahşı turur ve ⁵ " حكم ساعة يحبط عبادة سبعين سنة " . Ya°nī bir sāa°tlik zūlum ⁶ yitmiş yıllık °ibādetni nābūd kılur ve ba°zilar ayıtıp turur kim⁷

⁸ . " العدل توجه الى الله و الاحسان اعراض عن غير الله " . Ya°nī °adl Hudā-yı ta°ālī'ğa teveccüh kılmaq ve ihsān Hudā'dın özgedin ⁹ yüz okumak. Naql turur kim, sultān İbrāhīm bin Edhem, ¹⁰ sultānlık vaktıda Şeyh Tācid'id-dīn Kārī meclisiğa bardı ¹¹ kim Şeyh ol vaqt va°z aytur irdi, şevk galābatı ve zevk ¹² hālātıdın aydılar: Ey İbrāhīm, eger kıyāmetde Hudā-yı ta°ālā 'dın nidā ¹³ kilse kim: Ey Edhem oğlu, men ki Hudā-men dünyāda sekkiz behiştini ¹⁴ bir başıñnı irğa turgā sattım, ne üçün almadıñg, dise ne cevāb ¹⁵ aytur-sin, didiler. Anda bir kişi aydı: Bol neçük sözdür? Şeyh aydılar:

20a. ¹ Vaḳtī ki bir zālīm-i bī-çāreni zūlm birlen ağıtsa-sın bir mertebe ² başıñnı ırğalasañg ki mundaḳ qılmağın şol behiştñi ³ bahāsı turur. " قال النبی علیہ الصلوٰۃ و السلام: ⁴ السلطان ظل الله فی الارض یاذوی الید کل مظلوم". Ya^cnī peygamber şalla'llāhu ^caleyhi ve sellam ⁵aydılar kim : Pādişāhlar Hūdā-yı ta^cālā'nı sāyesi turur. Miskīn ve bī-çāreler ⁶añga penāhlağaylar ^caqıllerga ma^clūm turur kim Muḥammed ^caleyhi's şalāt ⁷ve's-selām maḥlūḳ irdiler, sāyeleri yok irdi. Pes Hūdā-yı ta^cālā ki ⁸barçanı ḥālıḳı turur. Niçuk sāyesi bolğay? Naql turur kim ⁹Ḥazret-i ^cÖmer aydılar : " انا فی الصلوٰۃ ". Ya^cnī min ¹⁰leşger-i İslām kār-sāzlığını qılur-min namāz oḳur vaḳıtta hem, ya^cnī ¹¹hiç vaḳıt ḡāfil irmes-min.

" من قوله تعالى و سليمان الريح عاصفه بحرى: بامرہ الى الارض التي باركنا فيها و كنا بكل شيء عالمين " ¹²
¹³Hūdā-yı ta^cālā ayıtur kim Ḥazret-i Süleymān'ğa şimālñı musaḥḥar qıldım kim şimāl ¹⁴
taḥtını ol cāyga ilter irdi kim aña bereket birip-min ve ol ¹⁵cāy Şām şehirde turur. Eger çı Süleymān'ğa şimālñı musaḥḥar qıldım

20b. ¹ammā Süleymān yüzini tofraḡga qoyup közidin yaşını su dik aḳuzup ve ²ḥasret āteşin köñglidin çıkarur irdi. Egerçi her kün niçe ḥarvār ³kuşnı peri aş-ḥānesidin çıkar irdi ammā rūzī dāyim rūze ⁴tutup ve zenbīl toḥup evḳāt qılur irdi, faḳīr ve miskīnler ⁵birlen olturur irdi. İftār vaḳtıda münācāt qılur irdi kim " مسكين جالس مع المجالس ". Ya^cnī bir miskīndur-min miskīnler ⁷içide olturur-min. Bir kün şimālga buyurdılar kim taḥtlarını ⁸āsmāñga çıkardı kim feriştelər tesbīḥini āvāzı kilür irdi ⁹ve feriştelər birbirga ayıtur irdiler kim Hūdā-yı ta^cālā munça köp ¹⁰salṭanatnı Süleymān'ğa biripdür, elbette köñglide kibrī bar turrur ¹¹ve ba^czıları ayıtur irdi: Eger zerre dik kibri bolsa irdi, Hūdā-yı ta^cālā

¹²yerni tahtığa yiberür irdi kim şunça āsmānga bülend çıqıp turur ¹³dir irdiler, ammā vaqtī ki Hāzret-i Süleymān tahtığa çıqıp şimālīga ¹⁴köterüp yörüseler kündüz bir aylık ve kiçesi bir aylık yolını ¹⁵kizer irdiler. " قوله تعالى: و سليمان الريح غَوَّها شهر و رواحها شهر "

21a. ¹Ve her vilāyetiğa barsalar tamām ādemler temāşāğa çıkar irdiler ve Hudā-yı ta^cālā'nı ²ķudretiğa Hāyrān қalur irdiler. Bir kūn bir cāyğa yetüştiler kördiler ³kim bir kişi қolığa pīl alıp hīç tarafğa baқmay işlep yürüpdür. ⁴Hāzret-i Süleymān aydılar kim: Bol kişi nādāndur veyā ^cālim bir dur⁵ dip, tahtlarıdın tüşüp қаşığa barıp aydılar: Heme-i ādem ⁶Hāzret-i Süleymān'nı tahtığa temāşā қılır-sen ne üçün aşlā ⁷қarmas-sen? Ol kişi aydı: Min Hudā-yı ta^cālā қudretini müşāhedasığa ⁸meşğul turur-men. Sübhān mülkini temāşası Süleymān mülkini temāşasıdın ⁹yaḥşı turur. Eger bir nefsnı anı yādıdın başқа ötkersem özümni ¹⁰ziyān-kārlardı bilür-min didi. Hāzret-i Süleymān taḥsīn қalıp ¹¹āferīn қıldılar ve Hāzret-i Süleymān bir kūn mürçeni menziliğa ¹²yetüştiler, mürçeni pādişāhı vāqıf bolup leşgeriğa қıçқurdi¹³ kim " قوله تعالى: يا ايها النمل ادخلوا مساكنكم لا يحطمنكم " ¹⁴ya^cnī ey mürçeler öyleriñizğa ¹⁵kiriñgler tā ki Süleymān ve қоşunları sizlerni pāymāl itmesünler

21b. ¹ve hālā ānki alar sizlerdin bī-ḥaber tururlar, der-hāl mürçeni bol ²sözini şimāl Hāzret-i Süleymān'ğa yetkürdi " فتبسم ضاحكاً " Süleymān ^caleyhi's-selām ³tebessüm қılıp aydılar : ^cAceb mürçeī turur kim öz leşgerini ḡamını ⁴yiyip incdin қutқaradur didiler. Vaqtī ki Süleymān ^caleyhi's-selām ol ⁵menzilğa yetüştiler, kördiler kim tamām mürçe öyige kiripdür ve mürçeler ⁶pādişāhı öyni işikide olturup turur Süleymān ^caleyhi's-selām ⁷aydılar kim: Ey mürçe, bilmey müsē kim nebī-i ^cādil turur-min ve hīç ⁸cānverğa zulm

kılmas-mın ne üçün leşgeriñgni kaçurdiñg? Mürçe ⁹aydı: Anı üçün kaçurdum kim mundağ haşmet ve salţanatnı ¹⁰ körüp temāşāğa meşğul bolup Hudā'nı zikridin ğāfil bolur irdiler ¹¹anı üçün alarnı kaçurdum. Hazret-i Süleymān aydılar: Ey mürçe, seni ¹²leşgeriñg köp mü yā meni leşgerim? Mürçe aydı: Meni leşger köptür. Hazret-i Süleymān ¹³aydılar: Leşgeriñgni mañga körsetkin mürçelerni pādişāhı bir mürçeni ¹⁴atın tutup kaçkurdı kim tamām öz tābi'ıñgizni alıp çıkğın ¹⁵digey. Ol mürçeni tābi'leri kırk künğa çıkar irdi.

22a. ¹Heme tāğ ve çöl tolup qaldı. Hazret-i Süleymān aydılar kim : Yene qaldı mu? ²Aydı kim: Meni yitmiş bölek leşgerim bar turur, hālā bular bir böleki ³turur. Hazret-i Süleymān ol mürçenni kollarığa alıp aydılar: Ey ⁴mürçe dünyāda hıç meni bisāţım dik uluğ bisāţ ve özüm dik uluğ ⁵pādişāh bar mu, didiler. Mürçe aydı: Ārī bar turur. Hazret-i Süleymān ⁶aydılar: kimdür? Mürçe aydı: Seni bisāţiñg tahtiñg ve meni bisāţım ⁷seni kuluñg turur. Süleymān dik kişini ki kolu meni tahtım bolsa, ⁸mendin uluğrak kişi yok turur. Hazret-i Süleymān mürçeni ⁹sözidin zevk kıldılar ve kırk kün mürçe birlan şöhet kıldılar. ¹⁰Andın soñg kaytmaqçı boldılar anda mürçe öyige barıp bir melañnı ¹¹yarım ayağnı destür-hānğa salıp Süleymān'nı kaşılariğa kiltürüp ¹²koydı ve aydı kim: Ey peygamber-i Hudāy, özüm hem bilür-min kim bol tuhfе seni ¹³cenābıñg lāyıkı ve Hazreting muvāfıkı irmes ve hıç işiñge ¹⁴yaramas, iltimāsım bol ki mendin qabul kılsañg ta ki hāţırım hoş [bolğay!] ¹⁵Süleymān 'aleyhisselām qabul kıldılar ve hazıneçini çarlap aydılar kim:

22b. ¹munı yahşı kettelerge uraňg hazīnede saqlıgın ol vaqt Cebre'ıl 'aleyhi's-selām
²kilip aydılar : Ey Süleymān, Hudā-yı ta'ālā aydı kim : Her kişige kim bol dünyāda ³māl
ve eşyā birip-men, kıyāmetde hesābın alur-men. Sen ki bol kün ⁴bol mūrçeni hoş-vaqt
kıldıñg, sendin hıç hesāb almas-men ⁵didi. Ey 'azīzim, kişi kim bir mūrçeni sebebidin
munça mihrbānlık körse, ⁶ol kişi kim bende-i mü'minni köñglin alsa, eger dūzehdin
necāt berse, ⁷aceb ırmestür. " يا عبادى ان اردتم رحمتى فارحموا على عبادى ". ⁸Ya'nī ey
bendelerim, eger meni raḥmetimdin ümīdiñgiz bolsa, bendelerimğa ⁹raḥm kılıñglar. Bir
kün Hażret-i Süleymān 'aleyhi's-selām salṭanat birlen ¹⁰bir cāyğa barur irdiler, nāgāh bir
çar-bāğda bir bülbul hoş elhān ¹¹nağme birlen Hudā-yı ta'ālānı ḥamdını okur irdi ve
'aşıqāne şavt birle ¹²terāne çikip nevā maḳāmını ṭay urar irdi. Ve köp kuşlar tigre taşıda
¹³yığılıp turdılar, kayıtp turur. Hażret-i Süleymān zevķleri ¹⁴kilip bir sā'at teveḳḳuf kılıp
turdılar kayıtpılar öyleriğa barıp. Buyurdılar kim: Uşal ¹⁵bülbulni alıp kiliñgler, kuşlar
barıp alıp kildiler. Hażret-i Süleymān aydılar:

23a. ¹Ey bülbul, meni meclisimde hem oḳuğın kim işiteyin. Bülbul şāḥ-sār ²minberiğa
çıqıp Hudā-yı ta'ālānı ḥamdı ḥuṭbesini okur irdi, ammā ³Hażret-i Süleymān'nı
şavletleridin perdeni ğalet kılur irdi. Süleymān ⁴aydılar : Ey bülbul, ne üçün perdeni
ğalaṭ kılur-sen? Bülbul aydı : ⁵Ey Süleymān tüne kün kuşlar meclisi irdi, bol kün
Süleymān meclisi turur ⁶munda niçe kārī-i Qur'ān ve 'ulemā-i zamān ve niçe vā'iz-i
pirāvān ve muğğani-yi ⁷hoş-h'an ve suḥandānlar bar turur; eger perdeni ğalet kılsam,
'ayb ⁸ırmes didi. Hażret-i Süleymān'ğa ma'ḳül buldı. Ve yene bir kün mūrçe ⁹Hażret-i
Süleymān'nı ayağlarığa tarmaştı Hażret-i Süleymān edeb kıldılar, ¹⁰mūrçe aydı: Ey

Süleymān, egerçi men kiçik ve haķır-men ammā ol ki meni ¹¹yoķdın bar itip tutur, uluğdur. Meni ağırtmağın didi. Ol hāl, ¹²Hażret-i Cebra’ıl kilip aydı: Ey Süleymān, Hudā-yı ta’ālā aydı : Ne üçün bol mürçeni ¹³ağırttı? Eger anı hoşnūd kılmasa, men andın hoşnūd bolmas-men didi. ¹⁴Hażret-i Süleymān ayağ yalañg bolup mürçeni қаşıға барıp aydılar: ¹⁵Ey mürçe, mendin rāzī bolğın kim tigmes-men, mürçe rāzī boldı.

23b. ¹Hażret-i Süleymān hoşnūd boldılar.

Hikāyet

Sulţān İbrāhīm bin Edhem, ²bir kün deryā yaķasında oturup jendelerin tiker irdiler. Bir emīr ³қаşlarıға bardı, ilgerü öz hizmetkārı irdi. Aydı kim : Ey Sulţān-ı ⁴ālem, ne üçün salţanat taşlap keder boldıñg ? İbrāhīm ol zamān igne⁵sini deryāğa taşladı ve kıçқurdı kim :Ey igne kilgin! Derhāl niçe yüz miñg ⁶balıķ ağızlarıda igneni alıp aydılar kim: Yā İbrāhīm, Hudā-yı ta’ālā bu ignelerni sizge ⁷yiberdi, İbrāhīm ol emīrga қарap aydı kim : Kördüñg mü? Evvelki ⁸salţanatım bülend mü, yā bol salţanatım? Ol emīr teslīm қılıp қaytı.

Hikāyet

Bir kün Hażret-i Süleymān ⁹mū’minlerni yığıp şahrāğa çıķtılar kim yağmur üçün du’ā istiskā oқmuğaylar ¹⁰kim Hudā-yı ta’ālā yağmur bergay. Her-çend du’ā қıldılar, du’aları müstecāb bolmadı, ¹¹nevmīd bolup қaytıp kilur irdiler kördiler kim bir mürçe қollarını köterip ¹²Hudā-yı ta’ālā’ğa münācāt қılıp yağmur tiler irdi. Hażret-i Süleymān

anı körüp ¹³kaşıda oturup âmîn didiler. Nagāh Hudā-yı ta‘ālā’nı fermānı birle hevāğa bulut kilip ¹⁴yağmur yağa başladı. Hāzret-i Süleymān aydılar : Hudāvendā, sebeb nedür ki meni du‘āmnı ¹⁵qabūl kılmadıñg ve bol mūrçe du‘āsını icābet kıldıñg ? Hudā-yı ta‘ālā’dın nidā

24a. ¹kildi kim sen şunça uluğluğung bile mūrçeğa tebe‘iyyet kılip ‘acızlık birlen âmîn didiñg, ²anı bereketidin qabūl kıldım didi.

Hikāyet

Hudā-yı ta‘ālā Mi‘rāc kiçesi Muḥammed-i Muştafā’ğa ³hiṭāb kılip ayttı kim : Yā Muḥammed, bilür mü-sen kim ne sebebdin seni barça peygamberlerdin uluğ ⁴kıldım? Resūl ‘aleyhi’s-selām aydılar : Men bilmes-men özüng bilür-sen. Hudā-yı ta‘ālā aydı : "⁵ Ya‘nī faqīr ve bīçāre⁶lerğa hūlq-ı hoş ve sehāvet ve terahḥum kılganıñgdın barçadın uluğ kıldım ⁷didi. " كما قال رسول الله صلى عليه " Ya‘nī her pādīşāh fuqarāğa ‘adl kılsa, anı cōmrini uzak kıılır-men dip. Hudā-yı ta‘ālā ⁹aytıp turur körmey-sen mü cānverler içide barçadın qarçgaynı yaşı kūtāh ¹⁰turur, zulm itken sebebidin peleng yaşı hem kūtāh turur, cevritken cehetidin ve ¹¹hümāy anı üçün özgedin bülenddür kim üstühānga qanā‘at kıılır.

Hikāyet

¹²Şeyh Ebū Saʿīd Ebūl-ḥayr bir kün uyqudın turup ḥādımlarğa buyurdılar ¹³kim fülān ribāṭğa bargın anda vir civān bar irdi ańğa meni selāmımnı yetkirüp ¹⁴ikrām birle alıp kilgin, didiler. Ḥādımla ol ribāṭğa barıp kördiler ¹⁵kim bir yigit yańgi seferdin kilip oturur turur. Ḥādım başlap iʿzāz birle

24b. ¹ḥānḳāhğa alıp kildiler. Ol civān aydı: Ey şeyh, ne üçün munça taʿzīm kıılır-siz?
²Şeyh aydılar : Ey civān, heme ervāh yığılıp seni pādīşāh kördiler, ol civān ³aydı: Yā şeyh, bilür-men kim sizni sözińgiz rāst turur, ammā mańğa maʿlūm bolsa, ⁴kim niçe vaqt pādīşāh bolur-men? Şeyh aydılar: Ey civān, tā ki ʿadl işikin fuḳarāğa ⁵açar-sen ve zulmdın kaçır-sen Ḥudā-yı taʿalā uşanča devletińgni ve yaşıńgni ⁶uzun kıılır. " الملك يبقى
" Yaʿnī mülk küfr ⁷birlen beḳā kıılır ve zılm birlen beḳā kıılmas. Tevāngerler selāmetligi dervīşler duʿāsı ⁸birlen turur ve pādīşāhlar selāmetligi fuḳarā duʿāsıdın turur.

El meclisü's-şānī:

"فی⁹ خلقه آدم الحمد لله الذى عجز عن وصفه الواصفون. و تنزه عما يصفه المشركون¹⁰. و غرق فى بحار رحمة العارفين. وله فى فقار هيته الوالهون. الذى¹¹ خضعت له السموات و الارضون. و يسجت له الملائكة المقربون. و خلق¹² آدم و حماء مسنون. و غير الملائكة المعصومون. و قال الله تعالى فى¹³ جوابهم عتابهم اننى اعلم ما لاتعلمون. و اذ قال ربك للملائكة انى جاعل¹⁴ فى الارض خليفة."

Ammā söz beyānıdın ilgerü bir ḥadıṣ Resūl-i ¹⁵Ekrem'din naql itmek ziyāde münāsib köründi. " روى عن النبى عليه السلام

25a.

¹يبيعث الله يوم القيامة العالم و العابد فيقول لله للعابد ادخل الجنة² و يقول للعالم قم حتى يشفع الناس "

Seyyid-i kāyināt ve hūlāşa-yı ³mevcūdāt ve ol şeft^c-i ‘aşşāt ‘aleyî efzalu’ş-şalavāt mundaķ didiler: ⁴Qıyāmet künide Hudā-yı ta‘ālā ‘ābidlerğa aytur: Ey ‘ābid, behiştke ⁵kir ve behişt ni‘metleridin yigin! Ve ‘ālimlerğa aytur kim : Ey ‘ālimler, ⁶sizler şefa‘āt kemerini bağlañglar ve dostlarıñgızğa şefa‘āt ⁷kılıñglar digey

"⁸ قال النبى عليه السلام: من خدم عالما سبعة ايام فقد خدم الله سعة آلاف سنة " Ya‘nī her kim ‘ālimğa bir hafta hızm⁹et kılrsa, andaķ bolğay kim yetti miñg yıl Hudā-yı ta‘ālāğa hızm⁹et itken dik "¹⁰ و اعطاه الله بكل يوم ثواب مائة شهيد " ve her küniniñge Hudā-yı ta‘ālā yüz ¹¹şehīdni şevābını bergey anı üçün Hāzret-i Resūl-i Ekrem aytıp tururlar "¹² " العلماء ورثة الانبياء " Ya‘nī ‘ālimler peygamberlerni vārişi ve nāyibi turur, ¹³çünānki peygamberler hālāyıkķa Hudā-yı ta‘ālāni sözini aytur irdi ve ‘ulemālar ¹⁴hem ayturlar. Ve yene bir hadīşde " من اكرم عالما " Ve yine bir hadīşde " من اكرم عالما " Resūl-i ¹⁵Ekrem şallāhu ‘aleyhi ve sellem aydılar : Her kişi kim ‘ālimlerni ‘izzet ve ikrām kılrsa,

25b. ¹gūyā ki meni ‘izzet ve ikrām kılur. Ve her kişi kim ‘ālimni h^vār tutsa, gūyā ki ²meni h^vār tutar. Hāzret-i vācib-i ta‘ālā bī-kām ve bī-zebān Hāzret-i Ādem’ni ³halk itkinidin Muḥammed’ge ḥaber birip aydı kim : ⁴ " و اذ قال ربك للملكة انى جاعل فى الارض "

Ya‘nī Ey Muḥammed, melāyikelerge aytım kim: Men tofra⁵ğdın ādemni halk etip yer yüzige ḥalīfe kılur-men. Ol vaķt, İblīs kim ⁶muḥḳqareb-i dergāh irdi, aydı kim "⁷ Ya‘nī, Hudāvend andaķ kişini halk itseñg ve yer yüzige ḥalīfe kılrsañg, ⁸köp fesādlar kılur ve hun-ı nā-ḥaķ itgey ve " نحن نسبج و نقس لك "

⁹Ya‘nī, bizler sañga tesbīḥ aytur-miz ve pāklikniğini dir-miz, tamām nā-sezālardın

¹⁰münezzeh-sen. Hudā-yı ta^cālā aydı: " اِنِّى اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ". Ya^cnī, men özüm bilür-men, ¹¹sizler bilmes. Sizler ey ferîşterler, âdemler halk kılur-men, egerçi alarnı ¹²içde ^câşîler bolsa, enbiyâlar hem bolğay ve egerçi zâlimler bolsa, ^câşîklar ¹³hem bolğaylar. Herçend ki sizler t^catıñgızke fahr itseñgiz alar fakırge fahr ¹⁴iterler didi. Ferîşterler bol cevâbnı işitip aytgınlarıdın ¹⁵pişmân boldılar ve Hudā-yı ta^cālānı gazaıbıdın kôrktılar. Haberde kilip turur kim

26a. ¹Hudā-yı ta^cālā âdem yaraturını işitip cem^c-i eşyâ t^cama^c kıldı kim mendin halk kılur. ²Âsmân aydı: Hudāvendā, meni ni^cmim bar, mendin halk itgin. ^cArş aydı : Men, barça³dın uluğ-men. Kürsi aydı: Meni kuvvetim bar . Levh aydı: Meni vusa^ctım bar. Qalem aydı: ⁴Meni kitâbetim bar. Behîşt aydı: Meni leğâfetim bar. Şimâl aydı: Meni tîzlikim bar. ⁵Su aydı: Meni şahâretim bar. Ot aydı: Meni harâretim bar, didiler. Hudā-yı ta^cālā, tofrağğa ⁶aydı: Sen ne üçün hîç nimerse dimediñg? Tofrağ aydı: Hudāvendā, özüñg ⁷bilür-sen kim man ^câciz ve fakır turur-men, haddım yok. Bol uluğ merhametni ⁸arzū kılsam. Anda Hudā-yı ta^cālā aydı: Ey tofrağ, hâtırcem^c bolgın kim mundağ ⁹âcizlik kıldıñg, ol halîfeni sendin halk iter-men.

¹⁰" اِنِّى خَالِقٌ مِنْكَ مِنْهُمْ مَنْ يَطِيعُنِى وَ مِنْهُمْ مَنْ يَعِصُنِى فَمَنْ اطَاعَنِى ادْخَلْتَهُ الْجَنَّةَ وَ مَنْ يَعِصُنِى ¹¹ادْخَلْتَهُ النَّارَ "

Ya^cnī Hudā-yı ta^cālā aydı: Tofrağdın halk yaratur-men. ¹²Ba^czısı t^cat kılıp behîşteke barur ve ba^czısı günâh kılıp düzeğğa ¹³barurlar dip. Hazret-i Cebre'îl'ğa buyurdi kim: Barıp yeryüzidin bir avuç tograğ ¹⁴alıp kilgin. Hazret-i Cebre'îl barıp tofrağdın alur boldı. Tofrağ aydı ¹⁵" بِحَقِّ الذِّى اَرْسَلَكَ اِلَى لَا تَاْخُذْ عَنِّى فَاَنْتَى لَا قَدْرَ عَلَى نَارٍ : جَهَنَّمَ " Ya^cnī ol

26b. ¹Hudā'nı haqqıdın seni maña yiberipdür. Mendin almağay-sen kim meni düzeḥ ²otıǵa ƙāḳātım yoktur. Hażret-i Cebre'ıl, almay ƙayıp barıp Hudā-yı ta'ālā'ǵa ³aydı: Yā Perverdigār özüñg āgāh-sen kim tofraḳ maña ƙasem berdi, ⁴anı üçün almay kildim. Hudā-yı ta'ālā Hażret-i Mik'ıl'ǵa buyurdı: Aña hem ⁵bermedi, andın soñg Hażret-i İsrāfıl'ǵa emr ƙıldı, aña hem bermedi, andın ⁶soñg Hażret-i 'Azrā'ıl'ǵa emr ƙıldı, 'Azrā'ıl bargac aña hem ƙasem berip ⁷ol sözni ayttı. Anda 'Azrā'ıl meni ƙulaǵım Teñgri ta'ālā sözi birlen tolup ⁸turur. Özgeni işitmes-men dip çeng urup bir avuç tofraḳ alıp ⁹Hudā-yı ta'ālā'ǵa iletti. Anda Hudā-yı ta'ālā aydı kim: Hālā tofraḳnı sen kiltür¹⁰düñg, bularnı cānını hem sen alur-sen. 'Azrā'ıl aydı: Hudāvendā, bendeleriñg ¹¹meni düşmen tutarlar. Hudā-yı ta'ālā aydı: Alarǵa keselni musalaḫ ƙılur-men ¹²kim ba'zıları baş aǵrıḳ birlen ölürler ve ba'zıları iç aǵrıḳdın ve ¹³ba'zıları suǵe aḳarlar ve ba'zıları otke köyerler sendin ¹⁴körmesler didi. Alǵaraḫ Hudā-yı ta'ālānı emri birlen ol toftaḳnı üstige ¹⁵ƙırḳ kün ğam ve ğuşşa yaǵmurı yaǵdı ve bir kün hoş-vaḳtlıḳ yaǵmurı

27a. ¹yaǵdı. Anı üçün ādem evlādı köpraḳ ğam ve ğuşşada tururlar. ²قوله تعالى : خمرت " طينته آدم بيدي اربعين صباحا". Hudā-yı ta'ālā aytur: Ādemni tofraǵdın ƙırḳ ³kün öz ƙolum birle perveriş ƙıldım ve bu ma'nide 'aceb nükte-ı faḳırnı ḥātırıǵa kildi. ⁴Nükte: Her vaḳtī ki pādişāhlar 'imāretler salsalar, ḥizmetkārларǵa buyururlar, ⁵özleri ƙol urmaslar, ammā vaḳtī ki bir cāyǵa genc ƙoyar bolsalar, özge kişilerini ⁶ƙavlap öz ƙolları birlen ƙoyarlar. Anı üçün Hudā-yı ta'ālā ādem tıynetini ⁷öz ƙolı birlen perveriş ƙıldı kim başḳa kişi bol ḥikmetdin vāḳıf bolmağay ⁸ve yene ƙā'ide budur ki: Her yerde genc bolsa, elbette ejderhā bolur. Hudā-yı ta'ālā ⁹genc-i maḥfı kim ādem köñgliǵa ƙoydı, nefs-i emmāreni

ejderhā dik musallaṭ kıldı. ¹⁰Ve her kişi kim bol ejderhānı öltürse, gencdin behre alğay .
Naḳl turur ¹¹kim: Ādem tıynetı lāye kırk kün perveriş tapğandın soñg tecelliyāt āftābı
¹²tābiş kılıp taşvır vaḳtı boldı. Ol ḥāl ḳudret naḳḳāşı fiṭrat ḳalemi birlen ¹³şüreti
dībāçesin naḳş itti. Evvel refi'uş-şa'n ḳubbe dik başlarını ¹⁴yasay, ve andın soñg
pişānedin sīmīn şafha dik ʿilm-i siyāk raḳamın ¹⁵merḳūm kıldı. Elğaraż ser-tā-pāy
Ḥazret-i Ādem'ni muşavver eyledi. Yene kırk

27b. ¹yıl turdı, anda ferişterler gürūh gürūh kilip Ḥazret-i Ādem'ni ḳālībın ²temāşā
ḳılurdıla. Ve anı şüreti ve heye'ātuğa ta'accüb ḳalurdılar. Bir kün İblīsni ³güzārı tuştı,
ādem şüretin ḳaşığa barıp barmağı birlen urup ⁴kördi kim şedā berdi, mişl-i kūze dik.
İblīs ol şedānı işitkeç hemrāhlarığa ⁵aydı: Maḥlūk müccevef , ya'c nī bol kāvāk kişi irken,
mundın noḳşān şādır ⁶bolğay. Ey yārānlar, sizler andak teveḳḳuf ḳılinglar tā kim men
munı içni ⁷kirip köreyin, içinde nimerse bar dip. Ol şüretni içige kirdi, kördi kim
⁸ārāste-i ʿarşadur ki Ḥudā-yı ta'ālā bol dünyāda her ne ki ḥalḳ etip turur, ⁹anda bar turur
ve yene ādemni yürekin kördi kim bir ḳubbe dik asılıp turğan, ¹⁰her çend cehd kıldı,
kirgeni yol tapmadı, ğamgīn bolup çıkıp aydı: Ey yārānlar, ¹¹bol şüretni içide bir ḳubbeī
bar irken. Her niçe ki sa'c kıldım yol tapmadım, ¹²her ne esrār bolsa, anı içde turur, didi:
Andın soñg cānga aydı kim, barıp ol ḳālībga ¹³kirgin! Cān kördi kim bir ḳaranggu
nimerse turur. Aydı kim : Yā Rab, medḥal Ey bar Ḥudāyā, ¹⁴köp ḳarañggu irken.
Didi: Tā üç mertebegeçe Ḥudā-yı ta'ālā emr kıldı. Cān kirmedi, ¹⁵yene Ḥudā-yı ta'ālā
aydı: " ادخل فى هذه الجسد كرهاً و اخرجى كرهاً ". Ya'c nī ey cān,

28a. ¹kınlık birlen kirgin ve kıynlık birlen çıkğın, didi: Cān neiçük kirer-men ²dip yığladı? Ol vakt Hāzret-i Muḥammed °aleyhi's-selām yüzlerini āftāb dik ādem pīšāne³side tūlū° kıldurdu. Cānanı şevkıdın mest ve bī-iḥtiyār bolup ādem ⁴kālībığa kirdi tā yüz yılğaça ādem başlarıda yördi. Her cāyğa cān barsa, ⁵sifāl dik reg ü pey peydā bolur irdi. Anda közlerini açıp her tarafğa ⁶bakıp Hudā-yı ta°ālā kudretini temāşā kıldı. El-ğaraž, ser ға pālarığa cān kirgeç ^{7c}aşse urup elḥamdü llillāh rabbel °ālemīn, didiler. Hudā-yı ta°ālā "يرحمك ربك" dip aydı: Yā ādem, ⁸sen henüz meni ni°metimni yimey şükr kıldıñg, men hem günāhñıñgñı itmesdin burun ⁹raḥmet kıldım, didi. Andın soñg cān bedenni mülkide qarār tutı. Ammā gāhī Hudā-yı ta°ālā'nı ¹⁰vişālını qurbeti yādığa tüşüp beden mülkidin çıkıp kitmekçi bolur irdi. Anda ¹¹Hudā-yı ta°ālā va°de kıldı kim: Ey cān, qarār tutğın kim künde niçe mertebe sañga ¹²vişālımdın peygām yiberür-men, didi. Ve ḥālā bol nefes ki barıp kilür sebebi, ¹³ol kim kilgenide Hudā-yı ta°ālā'dın cānga müjde kiltürür ve qaytğanıda ¹⁴cāndın Hudā-yı ta°ālā'ğa selām iltür. Ve her vaqtı ki nefes münkati° boldı, cān hem ¹⁵beden mülkidin çıkıp vaṭan-ı ašlīsığa kiter. Ey °azīz, ḥaber-dār bolğın her

28b. ¹nefesī ki çıkar, Hudā-yı ta°ālā'ğa barur. Eger her nefesni zıkr ve tesbīḥ ve münācāt birlen ²ötkerseñg, yaḥşı devlet turur. Ve eger ğaflet ve ḥaṭā birlen ötkerseñg, ³cānıñgğa miḥnet turur. Ey °azīz, bilgin kim cān fütūḥ °ālemide ve beden kāme⁴side Nūḥ dik keşti-bān turur. " قوله تعالى : قل الروح من امر ربي . Ve yā ⁵bir pādişāh turur kim °ālem-i pākđın şaḥrā-yı ḥākğa nüzül kıldı kim ten qal°ası ⁶ve beden mülki ma°mūr boldı. حصل " ⁷Ve yā cān zeytūn yağı dik turur kim kudret iligi bendeler

vücūdını çirāğ-dānıġa ⁸koyupdur. Ve köñgöl fetīlesin °ışk otı birlen yakıp turur ki bāṭın öyi ⁹rüşen bolġay. " قوله تعالى: مثل نوره كمشكاة فيها مصباح ". Ve yā cān şarābī ¹⁰turur ki elest sākīsi feraḥ kāsesiġa şalıp beden kūzesiġa töküp turur. ¹¹Ve yā cān bir kırçġay turur kim tā ma°rifet şaydını çengālıġa alġay. El-kışşa, cān ¹²pādişāhı beden mülkide qarār tuttı. Ādem °aleyhi's-selāmnı tāt-ı kerāmet başlarıġa ¹³koydılar. Ve behişt libāslarıdın keydürdiler ve taḥtnı üstiġa çıkar¹⁴dılar. Ve ol taḥtnı yetti yüz pāyesi bar turur. Ve her pāyesini arası niçe ¹⁵ılık yol irdi. Vaḫtī ki tebessüm kılsalar, tişlerini arasıdın nūrī zāhir

29a. ¹bolur irdi. Her tarafġa kim baqsalar, nūr-i Muḥammedī pīşānīleridin taplanur irdi. ²Ḥüsn ü cemālleri andaġ irdi kim tamām ferişterler temāşāsıdın ayrılmas irdi. ³Andın soñġ Ḥudā-yı ta°ālā emr kıldı kim taḥtlarını ferişterler köterip āsmānnı tabaġalarıġa ⁴aylanturdılar iltip °arş-ı mecīdni berāber koydılar. Ol vaḫt Ḥudā-yı ta°ālā'dın emr ⁵boldı kim " قوله تعالى: يا ملائكة اسجدوا لآدم ". Ya°nī ey melāyikeler, ādemġa secde kılıñġlar. ⁶Anda tamām ferişterler secde kıldılar. İblīs secde kılmadı ve aydı kim : Men otdın ve bol ⁷tofraġdın turur. Ot tofraġdın bülend turur, didi. Derḫāl melāyikelik şüretidin ⁸çıkıp tavġ-ı l°anet boynıġa tüştı. Ferişterler kördi kim, İblīs Ḥudā'nı qahrıġa ⁹gıriftār boldı, şükrāne üçün yine bir secde kıldılar. Ol sebebdin Ḥudā-yı ta°ālā mü'minlerġe ¹⁰iki secdeni farz itti. Yene Ḥudā'dın nidā kildi. " قوله تعالى: فاخرج منها فانك رجيك ". ¹¹Ya°nī ey İblīs, ferişterler içidin çıkġın kim sen rānde-i dergāh ve °āşī gümrāh boldıñġ, ¹²didi. İblīs aydı: Ḥudāvendā, men sendin üç murād tiler-men, revā kılgın, didi. ¹³Biri bol kim, meni kıyāmetķaça cānım almaġın. İkinci ol kim, ādemīzād, güşṭ ve

¹⁴postîni arasında cāy bergin. Üçünci men bendeleriñni yoldın çıkarısam, ¹⁵meni digenimni kılğaylar. Hudā-yı taʿālā kabûl kılıp aydı kim : Ey İblīs, ol kişileri

29b. ¹ki ezeldin gümrāh yaratsam, alarnı yoldın çıkarur-sen. Ammā hāş bendelerimni ²haddiñg yoktur, yoldın çıkarsañg, didi. İblīs yine aydı: Hudāyā, alarnı tãʿat ³itmekdin koyar-men. Hudā-yı taʿālā aydı: Alarnı tãʿatdin koysañg hem rahmetimdin ⁴maḥrûm kıla almas-sen, didi. El-ğaraż İblīs merdûd-i ebedî bolup çıkıp kitti. Anda ⁵Hudā-yı taʿālā aydı kim: Ey melâyikeler ʿizzet ile âdemni köterip behiştke iltiñgler, ⁶didi. Ol hāl, ferişter âdem-i şafîni köterip behiştğa ilttiler. Hüllelerdin ⁷keydürüp başlarığa tãc-ı cennet ve billeriğa kemer-i rahmet bağladılar. Ve taḥtnı ⁸üstige çıkardılar ve yetti yüz miñg ferişte rāst tarafıda ve yetti yüz miñg ⁹çep tarafıda ve yetti yüz miñg arķalarıda turup ṭabaqlarnı nūrğa toldurup ¹⁰üstige saçar irdiler. Hudā-yı taʿālā fermān kıldı kim:Ey rıdvān, behiştne yahşi ¹¹zînet bergin, didi. Ve âdem şafîyu'llāh behiştne seyr itip mîveleridin yip ve şarāb¹²larıdın içip zevķ ittiler. Ol mîveyi ki yediler, üzüm irdi. Ammā yekelikdin ¹³dil-gir bolur irdiler. Hudā-yı taʿālā kudreri birlen âdemğa uyķunı musallaṭ kıldı. ¹⁴Uyķuğa kittier, ol vaķt Hudā-yı taʿālā Ḥazret-i Ādem'ni çep yanıdın māmāy ¹⁵Havvā'nı ḥalk etti. Ḥazret-i Ādem hîç ḥaber tapmadılar. Uyķudın uyķanıp

30a. ¹kördiler kim kaşlarıda bir nimerse olturptur kim hergiz andaķ ḥoş ḥüsn nimerse ²körgenleri yok irdi. Hudā-yı taʿālā'dın nidā kıldı kim: Ey Ādem, munı sini üçün ³ḥalk ettim kim ʿayş u ʿişret kılıp behiştde vaķtıñgni ḥoş kılğın! ⁴ " قوله تعالى: يا آدم اسكن انت و ⁵زوجك الجنة. Yaʿnī ey Ādem, cüftüñg birlen behiştde ⁶sākin bolğın " ولا تقربا هذه الشجرة "

başlarındın t̄acı ve billeridin kemeri ve ignileridin libāsları ketip ¹⁰yalañgaç boldılar ve her dıraḥtdın penā istediler, dıraḥt penā bermedi. ¹¹Anda incīr dıraḥtığa bardılar, incīr bergidin berdi kim setr-i ʿavret kıldılar. ¹²Ol vaḳt Ḥudā-yı taʿālā’dın nidā kildi kim: Ey incīr, hemei dıraḥtlar berg bermediler, ¹³sen ne üçün berdiñg? İncīr aydı: Ḥudāvendā, evvel bol kişini özünğ yokdın ¹⁴bar ettiñg niçe kerāmet ve şerāfet mihribānlık kıldıñg bilür-men kim mundaḳ ¹⁵zāt-ı şerīfni hīç vaḳt zāyiʿ koymas-sen. Bol cevābığa Ḥudā-yı taʿālā şefkat

31a. ¹birlen aydı kim: Ey incīr, seni barça mīvelerdin ʿazīz ettim, didi. Andın soñg Ḥazret-i ²Cebra’ıl Ḥudā-yı taʿālā’nı emri birlen Ḥazret-i Ādem birlen māmā Ḥavvā’nı behiştin çıkardılar. ³Ve yene Şeyṭān’nı ve ṭāvusnı ve yılanı hem çıkardılar. Ḥazret-i Ādem serāndip tāḡığa tüştiler ve ⁴māmā Ḥavvā Cidde’ge tüştiler ve ṭāvus Hebeş’ğa tuştı ve yılan İşfahān’ğa tuştı. Ammā ⁵Şeyṭān’nı belli mekānı yok turur. Haberde andaḡ kilip turur kim Ḥazret-i Ādem üç yüz yıl ⁶yıḡlap Ḥudā-yı taʿālā’ğa münācāt kılıp yördiler ve hīç āsmānğa cehāletdin bakmas irdiler. Ve ⁷közleridin aḡḡan yaşnı kuşlar içip birbirige aytısur irdiler kim mundaḳ şīrīn ve ⁸lezzetlik su hīç içken-imiz yok turur dir irdiler. Ḥazret-i Ādem anı işitp aydılar: ⁹Ḥudāvendā, men dergāhıñğğa güneh-kār bolup-men, cānverler hem meni maşhara tutarlar. Ḥudā-yı ¹⁰taʿālā’dın nidā kildi kim: Ey Ādem, uluḡluḡum ḥaḳḳı kim güneh-kār bendelerim köz yaşı dik ¹¹şīrīn su bolmas ve kuşlar rāst ayturlar, didi. Naḳl turur kim bir kün Ḥazret-i Ādem ¹²āsmānğa qarap kördiler kim ʿarşnı sākida bu kelime-yi şerīf ki " لا اله الا الله محمد الرسول الله " ¹³bitilgin turur. Ḥazret-i Ādem aydılar: Ḥudāyā, uşal ism ki mübārek atıñğa қоşulup ¹⁴bitilip turur, anı ḥurmetidin

günāhımnnı °afv itkin! Hudā-yı tav°ālā aydı: Yā Ādem, eger bol atnı ¹⁵şefi° kiltürmeseñg miñg yıl yıǵlasañg hem , tevbeñgni qabul kılmas irdim. Halā bol

31b. ¹atnı hürmetdin günāhnıñgnı keçürdüm, didi. Anda Hāzret-i Ādem aydı: Hudāyā, bol ²neçük at turur? Hudāyā ta°ālā aydı: Ey Ādem, bol at Peǵamber-i āhir'üz-zamān atı ³öz ferzendiñg turur, didi. Anda Ādem °aleyhis-sellām hoşnūd boldılar. Nükte; ey ⁴°azīz, bilgin kim Hudā-yı ta°ālā ol zāt-i şerīfni hürmetidin Hāzret-i Ādem'ni ⁵günāhın ötüp yarlıqadı sen hem Hudā'ğa bende [bol!] ve ol cenābnı ümmeti-sen, tañgla ⁶qıyāmetde. Hudā-yı ta°ālā seni hem günāhıñg ötüp dāhil-i behişt kılsa, hīç °aceb ⁷irmes.

Nażım

İlāhā pādişā[hā] kirdigārā

Sañga açuq nihān u āşikārā

Qıyāmetde günāhım ⁸°afv iterge

Resūluñgnı şefi° it bir ü barā

Āmīn.

El-meclis'ül rāb° fi'l-şadaqa

"قوله تعالى: وسارعوا الى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السموات و الارض اعدت للمتقين ¹⁰ الذين ينفقون في

السراء و الضراء و الكاظمين الغيظ و العافين عن ¹¹ الناس و الله يحب المحسنين."

Hüdāvend-i ʿālem ve cebbār-i aʿāzam bol āyetde ¹²mağfîret işikin bendelerini yüzige açıp
 behîşte çarlapdur, tā kim mü'min ¹³ler hayr işikige qadem qoyup saʿy kılğaylar. Ve tãʿat
 ve ʿibādetğa bil bağlap ¹⁴ve tiriklik mevsimin ġanīmet bilgeyler. Ammā ölgendin soñg
 tiriklik ¹⁵kayıp kilmes, ve peşimānlıq sūd kılmas. "روى عن النبى عليه الصلوة و السلام

32a.

¹ انه قال ان القبر ينادى بكل يوم بخمس كلمات يا بنى آدم انا بيت الفقر فاحمل الى ²كنزاً و انا بيت الظلمة فاحمل الى سراجا و ³ انا بيت التراب فاحمل الى فراشاً و انا بيت الوحدة فاحمل الى انيساً و انا بيت الحيات و المقارب فاحمل الى"

⁴Ya^cnî Resûl-i ekrem şallâhu ^caleyhi ve sellem aydılar kim: Her kün biş mertebe sizlerni gür ⁵kıçkurur, sizler işitmes-sizler ve aytur kim: Ey mü'minler, men fuḳarâ öyi-men, munda ⁶kilür bolsañgız genc kiltürüñg, tâ bol dünyâda muhtâclık körmegey-sizler.

⁷Şahâbe aydılar: Yâ Resûl'ullâh, ol genc kayısı turur? Aydılar : Kelime-yi şahâdet turur, ⁸heme tâ^catlar başı turur. Ve yine gür aytur: Ey bendeler, men ḳarañggu öyi-men, ⁹her vaḳt kilürde ırırâg kiltürüñgler! Şahâbeler aydılar: Güрни ırırâgî ḳaysı turur? ¹⁰Resûl ^caleyhi's-selâm aydılar: Güрни ırırâgı kiçe namâz oḳumaḳ turur ve yine gür aytur: ¹¹Ey bendeler, meni öyim tofraḳ, munda kilür bolsañgız, tüşek kiltürüñglar. ¹²Ya^cnî şadaḳa bermek güрни tüşeki turur. Ve yine gür aytur: Men yılan ve ırıyan öyi-men, ¹³munda kilseñgız, tıryâḳ kiltürüñglar. Ya^cnî yaḥşı ^camel ḳılmaḳ güрни tıryâḳı turur. ¹⁴Ve yine gür aytur: Ey mü'minler, men yekelik öyi-men, munda kilseñgız özniñgızke hem-râh kitürüñgler, ya^cnî Ḳur'ân oḳumaḳ ve tilâvet itmek gür ¹⁵hem-râhı turur. Ey bî-ḥaber bendeler,

32b. ¹bol dünyâyı mürdârdın gürge barmasdın ilgerrağ köñgöl özgin ve köp dünyânı ²hevâsığa mağrûr bolmağın! Ve zâd u rāhile köprağ alğın! Uzağ sefer bardur ³ve h^vâcelik tekebbürni başıñgdın dūr itkin! H^vâcelik destârın başıñgdın almasdın ⁴burunrağ ve necât lebâsın çıkarğın kim ru^cünet pûşâkin bedeniñgdin ⁵almasdın! Burunrağ ve naşîhat işitkin kim nefis-i hasîs bol dünyâğa seni andağ ⁶mağrûr kılıp turur kim âhiret fikri aşlâ köñglüñgde qalğan yok.

" قال النبى عليه السلام⁷: عَجَلُوا بالصلوة قبل الفوت و عَجَلُوا بالتوبة قبل الموت"

.Ya^cnî namâzğa ⁸vaqt ötmesdin burunrağ yügürüñg ve mergdin burunrağ tevbe şitâb ⁹kılıñg! Ey ^cazîz, vaqtını ğanîmet bil ve mağfîret esbâbı birlen sur^cat kıl ¹⁰tâ Hudâ-yı ta^câlâ emrini bercây kiltürgey-sin. ¹¹" كما قال الله تعالى: و سارعوا الى مغفرة من ربكم". Ya^cnî mağfîret esbâbığa cedel birlen yügürüñgler kim sizlerge ¹²sebeb-i âmürziş bolğay . و " جنة عرضها السموات و الارض . ve yine yügürüñg ¹³cennet sarâyığa kim anı uluğluğı âsmân ve zemîn dik turur. ¹⁴" اعدت للمتقين الَّذِينَ ينفقون فى السراء و الضراء ". Ya^cnî Hudâ-yı ta^câlâ behiştini âmade ve tayyâr kılıp ¹⁵turur. Ol kişilerğa kim hayrât ve şadağa birürler, pinhân ve âşikâr faķîrlıkda

33a. " الضراء و الكاظمين الغيظ و العافين عن ² ve baylıqda hıffelıkda ve hoş-vaķtılıkda ve ¹ve ya^cnî Hudâ-yı ta^câlâ behiştini ol kişilerğa bergey kim açığın ³yutsa ve ^câcizler günâhdın ötse," الناس و الله يحب المحسنين", "ve yine Hudâ-yı ta^câlâ hayırât ⁴kılıp, bendelerini dost tutar. Ve Hâzret-i Resûl-i Ekrem şalla'llâhu ^caleyhi ve sellem aydılar: ⁵Sahî kişi behiştke bargay, ⁶egerçi fâsık hem bolsa, ve baħîl kişi düzeħğa bargay. Egerçi ^câbid hem bolsa, haberde andağ kilip turur kim vaķtı ki Hudâ-yı ta^câlâ düzeħni ⁷halk itti, emr kıldı kim:

Ey düzeḥ, sözlegin düzeḥ aydı: "وَيْلٌ لِّمَن عَصَاكَ" ⁸. Ya^cnī vāy ol kişilerniñg ḥālīga kim seni tanısalır, ve günāḥ kılsalar. Hudā-yı ta^cālā ⁹aydı: Andaḵ dimegin, belki mundaḵ digin! "وَيْلٌ لِّمَن عَصَاكَ وَ لَمْ يَتُبْ" ¹⁰. Ya^cnī vāy ol kişilerge kim günāḥ kılsalar, ve tevbe kılmāsalar. Naḵl turur kim bir kün şaḥābeler ¹¹aydılar: Yā Resūla'llāḥ, her kaçan kim Benī İsrā'īl ḥaḵı günāḥ kılsa ḵollarını ¹²kismek ve ayaḵlarını kismek, yā öltürmek, alarnı tevbesi irdi. Ḥālā bizlerdin ¹³günāḥ şādır bolsa ni kıılır-mız, tā 'azābdın ḥalāş bolsaḵ. Ol ḥāl Ḥazret-i Cebrā'īl ¹⁴Hudā-yı ta^cālā'dın peygām kıltürüp ayttı kim : "وسارعوا الى مغفرة من ربكم" ¹⁵. Ey Muḥammed, ümmetleriñgga ayıtgın: Eger ḵol kismek Benī İsrā'īl tevbesi bolsa,

33b. ¹sizlerni tevbeleriñgiz günāhdın ḵol tartmaḵ ve eger Benī İsrā'īl tevbesi ayaḵ kismek ²irdi, sizlerni tevbeleriñgiz günāhdın ayaḵ tartmaḵ. Ve eger Benī İsrā'īl tevbesi ³ḵan tökmeḵ irdi sizlerni tevbeleriñgiz közdin yaş tökmeḵ turur kim taḡ dik ⁴günāhnı bir āḥ-ı seḥerī birle nābūd kıılır-men. Ve otluḡ ḡazab deryāsını bir ḵaṭra su birlen ⁵ber-hem berür-men. Ve ba'zīler aydılar : "والسارعوا الى اعطاء الصدقة" ⁶. Ya^cnī şadaḵa kıılmaḵga ⁷şitāb itingler kim esbāb-ı maḡfıret şadaḵa turur. "كما روى عن النبي عليه الصلوة والسلام" ⁸. Ya^cnī şadaḵa Hudā-yı ta^cālā ḡazabını ⁹teskīn berür, hem-çünānki su otnı teskīn berür. İmām-ı Nebevī Meşābīḥ'de kıltütüp ¹⁰ayturur kim bir kün Resūl 'aleyhi's-şalāt u ve's-sellām 'ıyd-gāhdın ḵaytılar, za'İfeler ¹¹cemā'ası uçardı aydılar kim : Yā Resūla'llāḥ, bu kün 'ıyd-gāhda irkeklerge va'az ¹²ve naşīḥat kııldıñgız, ne bolḡay bizlerge hem pend ve naşīḥat birseñgiz? Resūl 'aleyhi's-sellām ¹³aydılar: "فانى ايتكن" ¹⁴. Ya^cnī ey ḥātūnlar, sizler şadaḵa biriñgler ¹⁵

"اكثر اهل النار" düzeḥ içinde kördüm köprak ḥātūnlar turur, ¹⁴şadaḳa biriṅler tā düzeḥdin emān tapḡay sizler. Naḳl turur ¹⁵kim Aḥmed-i Ḥazrūye'ni kim ṭarīḳat yolın sālīkleridin irdi, hemīşe işi seḥāvet ve şadaḳa irdi.

34a. ¹ve dāyīm açlarḡa ṭa'ām dilengeçlerḡa ton berür irdi, ve der-māndelerḡa ²destḡirlik ḳılur irdi. Ve bol sebebdin hemīşe ḳarż-dār irdi. Ming ṭıllā ve iki miṅḡ ³.... ḳarż ḳılur irdi. Bir kūn ḥānḳāḥda oturur irdi mülk'üs-semāvāt kildi kim cānını ⁴algay. Ve şeyḡ bīmār bolup merg tekyesiḡa başın ḳoydı. Ol ḥāl şeyḡni ⁵ḳarż-ḡvāḥları kildiler ve şeyḡdin ḳarżlarını tilediler. Ve şeyḡ alarḡa şīrīn ⁶zebānlıḳ birlen teskīn berür irdiler. Ve aydılar: Ne çaklı ḳarżnıḡz bar? Alar aydılar: Tört ⁷yüz ṭıllā ḳarżımız sizde ḳalıp turur. Ol ḥālda bir ḥelvā furūş kūdek kildi, şeyḡ ḥādīmḡa ⁸aydı: Berip ol ḥelvā-gerni ḥelvāsını alıp ḳilgin ve bularnı ḳaşıda ḳoyḡın! Ḥādīm ⁹barıp satḡun alıp kildi. Ḳarż-ḡvāḥlar ḳaşıḡa ḳoydı. Alar yidiler ve kūdek pul üçün ¹⁰şitāb ḳılur irdi. Şeyḡ aydılar: Ey kūdek, men dūnyādın barur-men ve bular meni ḳarż ḡvāḥim ¹¹tururlar ve hīç vechim yok turur. Bularḡa bersem! Bol sözni işitip kūdek zār zār yıḡlar ¹²irdi kim: Üstādım ḳaşıḡa neçük barur-men? Ol vaḡt bir ḳişi kildi kim ḳolıda bir ṭabaḳ ¹³üsti yapılḡan kiltürüp şeyḡni ḳaşıda ḳoydı, ser-pūşnı köterip kördiler ¹⁴kim dört yüz ṭıllā ve yene bir ṭıllā üstide turup turur. Ol bir ṭıllānı kūdekḡa ¹⁵berdiler. Ḥoş-vaḡt bolup kitti ve ḳalḡan dört yüz ṭıllānı ḳarż-ḡvāḥlarḡa berdiler

34b. ¹şeyḡ alar birlen ḥoşlaşıp vefāt tapdılar.

Beyit

Şıdķ il üçün yıǵladı kūdek-i helvā-furūş
2Cūd [u] kerem bahrı hem eyledi cūş u ħurūş

" قوله تعالى: لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون " 3Ya^cnī kişi behişke kirmes tā yaĥşı körġen nimerse, şadaķa kılmasa ve . " وما تنفقوا من شى فان الله به عليم " 4. Ya^cnī her nimerse kim şadaķa kılur-sizler, Ĥudā-yı ta^cālā cümlesisin 5bilür . " من جاء بالحسنة فله عشر امثالها " . Ya^cnī her nimerse şadaķa kılsañgızlar Ĥudā-yı ta^cālā 6on ħişşe berġey. Naķl turur kim Benī İsrā'ıl'de bir peyġamber bar irdi, Ĥudā-yı ta^cālā emr 7kıldı kim falān cāyġa bargın! Bir 8Ābid ve ħātūnı bar turur ve alarġa meni selāmınnı yetkirüp 8ayıtġın kim: alarnı 9ömridin altmış yıl ħalıp turur, otuz yıl alarnı bay kılur-men ve otuz 9yıl kim buĥl kılur-men. Ķayısı ol tilesele, andaķ kılur-men. Ol peyġamber barıp alarġa Ĥudā-yı 10 ta^cālā'nı sözini yetkürdi. Ĥātūnı aydı: Āĥirimiz yaĥşı bolsun. 11Ābid aydı: Naķdnı 11nisye kılıp bolmas dip ol baylıķnı tilediler. Ĥudā-yı ta^cālā rızķ deryāsın 12alarnı yüzige açtı, andaķ tüvān-ger boldılar kim mālları deşt ve şaĥrānı aldı. 13Alar hem cūd u kerem ħolın açıp faķır ve bīcārelerġa ĥayr ve seĥāvet kılur irdiler, 14tā otuz yıl tamām boldı. Alar faķırlıķdın ħorķar irdiler. Ammā māl ve eşyālarında 15hīç nuķşān körmediler. Ve yene niçe yıl ötti bār u ni^cmetleri köp boldı. Alar ol

35a. 1Peyġmber ħaşıġa barıp aydılar: Ĥudā-yı ta^cālā'nı va^cdesi rāst turur, amā bizler māl ve eşyāmızda 2hīç fütür körmedük. Ol Peyġmber aydı: Ĥudāvendā, özüñġ dānā-sen, bular ne dirler? Ĥudā-yı 3ta^cālā aydı: Alarġa aytġın kim: Alarġa munça māl ve ni^cmet berdim alar, ĥayr ve seĥāvet etip tūşe-yı 4āĥiret kıldılar, men hem zevāldın saķladım. Ve faķr ve fāķedin necāt berdim. Naķl turur kim: 5Her kişi ki ĥayr üçün tıllā veyā tengeni

kolıġa alsa, ol ııllā aytur: " کنت صغیرا فکبرتتۃ " . Ya^cnī men ⁶kiçik irdim, meni kette kıldıñg ve. " کنت قليلاً فکثرتتۃ " . Ya^cnī men az irdim köp kıldıñg " و کنت فانیاً فالقیئتۃ " ⁷ . Ya^cnī men fānī irdim, bākī kıldıñg, kişige ne devletdür ki ⁸fānī mālın seġāvet birlen bākī kılsa. Şeyġ Bāyezīd-i Bişāmī bir kün Qur'ān okur irdiler, ⁹bol āyetġa yetüştı kim: " واقروضوا لله قرضاً حسناً " . Ya^cnī Hudā-yı ta^cālā yolıġa ġasene ¹⁰beriñg! Şeyġ'ġa ġāletī rüy berdi ve münācāt kılıp aydı: Hudāvendā, baylardın mālını ¹¹zek^vātını tilersen, bermesler ^cāşıkıldın ne üçün cān tilemes-sen kim cānlarını ¹²yolungda nişār kılsunlar. Ve minnetni cānlarıġa kıoysunlar .

Hikāyet

Şeyġ Süfyān Şevrī ¹³ayturlar kim: Mañġa bir tersā hemsāye irdi, men anda künde körer irdim. Bir kiçe ¹⁴tüşümde kördüm kim ol tersā Ĥazret-i Resūl-i Ekrem şalla'llāhu ^caleyhi ve sellem kışıda oturup ¹⁵turur. Sordum: Yā Resūla'llāh, kıaysı ^cameldin mundaķ derece tapdı? Resūl ^caleyh'is-selām

35b. ¹aydılar: Ża^cıf ümmetlerimġa raġm ve sefķat kıılır irdi, anı üçün mundaķ ²derece tapdı. Uyķudın uyġañġandın soñġ tersānı kışıġa barıp sordım: ³kıaysı ^cameldin mundaķ derece taptıñg? Aydı kim: Bir kıalac kişi mañġa hem-sāye irdi. ⁴Bir kün kıarz tiledi, bermedim; nevmīd bolup kıayttı. Yarım kiçe öydin ⁵ġirye ve nāle āvāzī kılūr irdi. Ol vaķt turup kıulaķ saldım, beççeleri ⁶açlıġdın yıġlar irdi. Raġmım kilip ol vaķtda yetti nān ve azraķ üzüm ⁷iltip berdim. Ol ża^cıf oġlanları birlen yiyip ġoş vaķt boldılar du^cā ⁸kıldılar kim Hudāyā, bol kışini bizlerni ġoşnūd kıldı, sen hem anı ġoşnūd ⁹kılġay-sen. Anda

Şeyh körgeñ tüşin tersāğa beyān kıldı. Tersā aydı kim: ¹⁰Yā Şeyh, mañga ĩmān °arza kılğın, didi. Şeyh ĩmān °arza kıldı, tersā kelime aytıp ¹¹müslümān boldı. Ol vaqt şahāret kılıp rū be- kıble bolup secdege baş koyup ¹²aydı: Hudāvendā, eger Şeyhni sözi rāst bolsa, meni cānımnı alğın kim ¹³közüm Resūla'llāh cemālīga müşerref bolsun. Hudā-yı ta°ālā kudreti birlen cān ¹⁴be-Haķ teslīm kıldı, tamām halāyık yıglıp cenāze okup defn itteler. ¹⁵" قوله تعالى: مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله كمثل حبت انبتت سبع سنابل .

36a. ¹ " فى كل سنبله مائة حبة " . ya°nī şadaķa kılğan kişi dihkānga oħşar kim, bir dāne ²yerde saçsa, yeti baş peydā bolur ve her başıda yüz ³dāne bolğay, pes bir dāne yeti yüz dāne bolğay. Her kişi kim bir tenge Hudā yolıģa berse, Hudā-yı ta°ālā öziģa yeti yüz tenge berse; ⁴hiç °aceb irmes. Ve bol āyet nüzül bolğanın sebebi bol turur kim: Vaqtı ki Hażret-i Resūl-i ⁵Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem Medīne'ge bardılar, ol vaqt Medīne'de redme digen bir ķuduk bar irdi. Andın özge ķuduk yok ⁶irdi, ol hem Cühūdlarge tābi° irdi. Müslümānlar sunı ⁷pul berip satķun alur irdiler, faķīrlar °āciz boldılar. Anda Resūl °aleyhi's-selām aydılar: Bir °ālī- ⁸himmet kişi bolsa, bol ķuduknı satķun alıp müslümānlarģa vaķf itse, anı behiştke ⁹ilterge men zāmin bolur-men, didiler. Emir'ül mü'minīn °Oşmān rağiya'llāhu °anh yigirmi miñg ¹⁰tenge berip satķun alıp müslümānlarģa vaķf ittiler. Anda Hażret-i Cebre'tīl bu āyetni ¹¹kiltürdi. Faķīr ü miskīnler melül bolup aydılar: Bol müjde baylarnı şānıda ¹²turur kim, mālārı bar, ĥayrāt kılurlar, bizler ne kılur-miz? Anda Hażret-i Cebre'tīl ¹³bol āyetni kiltürdi kim:

: " قوله تعالى : قول معروف و مغفرة خير من صدقة : Ya°nī ¹⁴yaħşı söz ve ĥulķ-ħoş şadaķadın hem yaħşı turur.

Beyit

Ger oluda bolmasa ¹⁵ayr itkeli ml u menl
Yahs sz birle arb  b-nevlar kqlin al

36b. ¹Nal turur kim Resl-i Ekrem alla'llhu aleyhi ve sellem vatıda anne digen bir tn ²bar irdi. Kfr irdi. Bir kn Resl aleyhi's-selm aydılar: Ey anne, mslmn bolın ³ve udy tal'a mn kiltrn! Aydı: Be-ar mslmn bolur-men azret-i Bb ^{4c}yše ve Fıma dmetleride bolsam, ve mm asan ve seyin kkllerin ⁵ne klsam. Resl aleyhi's-selm iczet berdiler ve ol mslmn bolup ⁶ehl-i beyit izmetin htyr kld. Bir kn azret-i Cebre'l kilip aydı: Y Muammed, ud-y ⁷tal emr etti kim anna'n avlaın! Men ki ud-men, an dergmn avladım. ⁸Ol vat azret-i Omn bir ab urm kiltrp Resl aleyhi's-selmn aıa ⁹oydı. ehr yrlar ve mm-zdelər trt yz abe zr irdiler. Resl ^{10c}aleyhi's-selm ol urmn tasm itip her kimge bi urm berdiler.  urm ald, ¹¹an azret-i yše'a berdiler ve aydılar kim: Y yše, bol  urmn anna'a ¹²iltip bergin ve aytın kim: Bol ıkdin kitsn, an n kim rnde-i dergh bolup turur. ¹³azret-i yše urmn berip Resl-i Ekrem alla'llhu aleyhi ve sellem szlerin aytlar ve an iki ¹⁴ya olan bar irdi, ikisia iki urmn berdi be vir urmn z ola alıp yqlap kitip ¹⁵barur irdi, yolda bir far rad olıdaki urmn ol fara berdi nhh azret

37a. ¹Cebrā'ıl Resül 'aleyhi's-selām qaşlarığa kilip aydı kim: Yā Muḥammed, Ḥudā-yı ta'ālā aydı kim: ²Ḥanna'nı tapıp alıp kilsün kim dergāhımğa maqbül boldı. Anı üçün kim bisātıda ³bir ḥurmāsı bar irdi, öz nefsidin kiçip meni yolumğa ḥayr itti, men hem kerem birlen ⁴anı günāhını ötüp yarlıkādım Resül-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem kişi iberip anı tapıp ⁵kilip günāhını baḥş ittiler. Resül 'aleyhi's-selām aydılar: Egerçi yarım ḥurmā hem bolsa, ⁶şadaқа қılıñg kim şevābı köp turur. Naql turur kim bir ṭālib niyyet-i Ḥac üçün irāde ⁷kıldı, Rey velāyetiga barıp bir uluğ ḥānqāhğa barıp tüşti ve tüşesi ada bolup ⁸irdi. Şeyḥğa ḥālinı izḥār kıldı, şeyḥ qāzini qaşığa barıp aydı: Bir bīçāre ⁹irāde-yi Beytül'llāh kılıp kilip tüşesi ada bolup turur, meni bisātımda nimersem ¹⁰yok turur, aña barsam, ne bolğay, aña bir az nimerse ḥayr itseñg! Qāzı rengin turşı ¹¹kılıp hīç cevāb bermedi, şeyḥ nā-ümīd bolup qayıp kilür irdi. Yolda bir cühūd ¹²olturup turur, aña ol vāqı' anı ḥikāyet kıldı. Ol cühūd der-ḥāl öyige ¹³barıp iki hemyān ṭıllā çıkarıp şeyḥğa berdi, şeyḥ iltip ol yigitğa berdi, ol ¹⁴bīçāre ḥoş-vaqt bolup du'ā kılıp kitti. Ol kiçe qāzı behiştini tüşide kördi ¹⁵kim ziyāde cāy ārāste turur ve bir uluğ köşk anı içide ḥūr ve gılmānlar yörüptürler

37b. ¹qāzı ol köşkke çıqmaqçı boldı, dervāze-bānlar qoymadılar ve aydılar kim: ²Bol köşk fülān cühūdını köşki turur kim iki hemyān satkun aldı. Qāzı uyğanıp ³āh tarttı, ırte birlen ol cühūd qaşığa barıp aydı kim: Sen iki hemyān ṭıllā ḥayr kılıp ⁴iken sen, anı şevābını on miñg ṭıllāğa mañga satğın ber, didi. Cühūd satmas-⁵men didi. Qāzı aydı: Aylıq miñg ṭıllāğa bergin! Cühūd qabul kılmadı. Qāzı aydı: Yüz ming ⁶ṭıllāğa satğın! Cühūd aydı: Ey qāzı, köp sözlemegin! Ol köşk ki sen tüşüñgde ⁷kördüñg, men hem

kördüm, eger dünyānı mālın berseñg hem, satmas-men, dip. Cühūd ⁸kelime aytıp müselmān boldı. Qāzī baḥīllikdin andaḡ şevābdın maḥrūm qaldı. ⁹Cühūd saḡāvet şerāfetidin behişt ʿanber-sirişt köşkiḡa ige boldı. Hudāvendā, hemeni ¹⁰baḥīldin saḡlap saḡāvet devletiḡa müşerref kılḡay-sen. Resūl-i Ekrem aytıp ¹¹tururlar kim: Ḥayr ve şadaḡa tālib-i ʿilmḡa bergen efzal turur, egerçi yitmiş yıllık ¹²naḡası hem bolsa. Ey eḡad-i dānā ve ey şamed-i tüvānā, ey pādīşāh-ı mā-ʿāzamet ve ey mālīk-i ¹³rūz-i kıyāmet, eger qahrıñ şarşarı qorḡalsa, firʿaūn dik kişini " انا ربكم الا على " ¹⁴taḡtının yerge urar-sen ve eger luṭf ve ʿināyetiñ nesīmī tursa, taḡ dik günāhlarnı nābūd ¹⁵kılur-sen. Cümle-i mü'minni kerem ve ʿināyet deryāsıḡa ḡarḡap itip şāyeste-yi raḡmet

38a. ¹kılḡay –sen. Naḡl turur kim: Bir fāsīḡ-i bed-kirdār bar irdi, bīmār boldı. ²Bildi kim bol dünyādın riḡlet kılur. Ötken işleriḡa naḡar kıldı kim hīç ṭāʿat ³kılḡanı yoḡ, bir āh tartıp aydı kim: " يا من له الدنيا و الآخرة ارحم لمن ليس له الدنيا و الآخر " ⁴. Bol kelime aytıp cān be-Ḥaḡ teslīm kıldı. Ol kiçe bir ʿābid tüş kördi kim ayttılar: ⁵Fülān maḡallede bir velī evliyāu'llāhdın ölüptür, her kişi añḡa cenāze oḡusa, Hudā-yı taʿālā ⁶günāhını ʿafv itkey! İrte birlen Başra ehli yıḡılıp namāz-ı cenāze oḡup defn ittiler. Ol ⁷kiçe bir ʿābid tüşide kördi kim ol fāsīḡ behiştini ortasıda yörüptür, andın sordı ⁸kim qaysı ʿameldin mundaḡ derece taptıñ? Ol kişi aydı: meni hīç ṭāʿatım yoḡ irdi, ⁹Hudā-yı taʿālā'nı ḡazīne-yi raḡmetiḡa qaradım, heme ʿināyet ve keremdin tola dur anı keremiḡa ¹⁰tekye kıldım, Hudā-yı taʿālā ʿācizlīḡıḡa raḡm itdi ve günāhımını maḡfired kıldı.

El'meclisü'l-hāmis:

¹¹ " الحمد لله الذی لاخالق الاشياء الا هو ولارازق لجميع الخلائق الا هو ¹² ما مراد المحبين الا هو و مامراد العاشقين فی الكونين الا هو و قال جل و جلاله و عنده مفاتيح الغيب ¹³ لا يعلمها الا هو. "

Ḥudāvend-i ʿalīm ve ṣānī-i ʿādīm, kerīm-i kār-sāz ve raḥīm-i bende-nüvāz ¹⁴bol āyetde ʿilm-i ḡaybıdın bendelerğa haber kıılır, ammā āyet maʿnsidin ilgerirak ¹⁵bir ḥadīṣ Resūl-i Ekrem'din naql itmek ziyāde münāsib köründi " روی عن سيد الاشراف

38b.

¹مجمع مجالس ايشم و الاوصاف محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبدمناف انه ² قال ثلاثة من امتي تستغفر لهم السموات و الارضون و الملكة في اليل و النهار العلماء ³ و المعلمون و الا سخياء و ثلاثة من امتي لاتمسهم النار المراه المطيعة لزوجها ⁴ والولد البار بوالديه و رجل رحيم و ثلاثة من امتي معصومون من جنوده و ⁵ ابليس الذاكرون الله باليل و النهار و الباكون من خشية الله والمستغفرين بالاسحار ⁶

Yaʿnī Ḥazret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem aydılar kim: Üç t̄ayife ümmetimgе ⁷ve ferişteler kiçe kündüz āmürziş tilerler, ol ʿālimlerdür kim tururlar. ⁸İkinci müteʿallim yaʿnī ʿilm örgengüci kişi turur. Üçüncisi cevān-merd turur ⁹kim ḡayr ve ṣadaḡa birlen ʿulemāğa yārī berürler. " من اكرم عالما فقد ¹⁰Yaʿnī her kişi kim ʿulemānı ʿizzet kılsa, güyā ki menni ʿizzet kıılır. اكرمنى "

Nazm

Ḥātem-i mülk-i Süleymān'dur ʿilm

¹¹Heme ʿālem tenide cāndur ʿilm

‘İlm irür iki cihân içre çirāğ
Kolığa alğan kişi körmes ¹²gam u dāğ

‘Ulemā vāirş-i peyg̃mberdür

‘Ulemālarğa Hudā rehberdür

Ve yine Resûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ¹³aydılar: Üç t̃âyifedür kim alarnı düzeḡ otı köydürmes, ol ḡātūnī kim ¹⁴eriğa fermān-berdār bolsa, ikinci ferzendige ata ve anasığa cān ü dil birlen ḡizmet ¹⁵kılsa, üçünci ol kişi kim raḡm-dil ve mülāyim-ḡūy bolsa. Ve yine aydılar: Üç t̃âyifedür kim

39a. ¹şeytāndın ve leşkeridin eykendürler; ol kişiler kim kiçeler Hudā-yı ta‘ālā’nı ²yād iterler, ikinci ol kişiler kim Hudā’nı ḡavfidın yıḡlarlar, üçünci ol ³kişilerdür kim şehirlerde iştiḡfār iterler. Ve yine Resûl-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ⁴aydılar:

"الشتاء ربيع المومن طال ليلها فقام و قصر نهارها فصام". Ya‘nī ⁵kış eyyāmı mü’minlerni bahārı turur, anı üçün kim kiçesi uzakdur, ⁶pes t̃ā‘at iterler. Ve kündüzi kütāhdur pes rûze tutarlar. ⁷"قوله تعالى: و عنده مفاتيح الغيب ليعلمها الا هو".

⁸bilmes, ba‘zī cemā‘at şirk ile aytur irdiler: ‘İlm-i ḡaybnı Hudā’dın ⁹özge kişi hem bilür.

Anda Hudā-yı ta‘ālā’nı bol āyetni iberdi ve ¹⁰"و يعلم ما فى البر و البحر". Ya‘nī Hudā-yı ta‘ālā’nı özi bilür her nimerse ki deryālarda bar ¹¹turur. Ve şahrālarda bar turur, özge kişi bilmes ve ba‘zīler ayıp ¹²tururlar: Baḡrdın murād köñḡül turur ve berdın murād nefis turur. ¹³"و ماتقسط من ورقة الا يعلمها". Ya‘nī her bergī ki dıraḡtdın yerge tüşse, Hudā-yı

ta^cālā bilür ¹⁴kim hevāda neçe mertebe aylanıp tüşer ve ba^cziler aytıp turur: Her bergi kim dırahtdın ¹⁵tüşer kelimeyîdür ki vücūd ^cāleminin yaqîn cāyğa tüşer. Ve ba^cziler aytıp

39b. ¹tururlar: ^cArşnı astıda bir uluğ dıraht bar turur ve her bergige bir kişini ²atı bitilgen turur. Ve ol dırahtnı astıda Hāzret-i ^cAzrā'ıl Hūdā-yı ta^cālā'ğa ³ibādet kılıp oturur turur ve hemîşe iki közi ol dırahtda turur. ⁴Ve her bendeni kim eceli yaqîn kilse, anı bergiğa bir noқта dik sarığ tüşer, derhāl ⁵ol kişi bīmār bolur, her kaçan kim ol berg sarğalıp berg üzülp tüşti. ⁶Qābızu'l-ervāh ol bendeni cānını alır. Bol āyetde murād uşal dıraht turur. ⁷Āqıllarğa ma'lūm bolsun kim bol mevzi^cde delīlī faqīrni hātırığa kildi ve anı bol kitābğa derc itmekni münāsib kördi. Ol kim hālā ⁸müneccimler ki ^cilm-i ğaybğa çeng urarlar, qāyideleri bol ki yeti yulduznı yeti kökke ⁹nisbet berürler ve her yulduz bir āsmānda dirler. Bol sözleri hālāf-ı āyet¹⁰dür " كما قال الله تعالى و لقد زينا السماء الدنيا بمصابيح ". Ya^cnī zīynet ¹¹berdim dünyā āsmānın yulduzlar birlen ve murād dünyā ¹²āsmānıdın evvelği āsmān turur. Pes müneccimler ğalaṭdur. ¹³" قال رسول الله صلى عليه و السلم: من آمن " . Ya^cnī kişi kim nücūm ^cilmige hüküm itse ve rāst i^ctikād ¹⁵kılrsa, kāfir turur. Ammā ^cilmni örğenmek mübāh turur. Naḳldur kim: Şeyh

40a. ¹Cüneyd-i Bağdādī bir kün va^cz aytur irdiler, ol vaqt bir kişi aydı: Yā şeyh-i ²büzürgvār, Hūdā-yı ta^cālā munça yaḥşı ve yaman hālāyıkını ne üçün yarattı? Şeyh aydılar: ³Hūdā-yı ta'ālā'nı köp ni^cmeti bar irdi, alarnı yimekke ādem der-kār irdi ve köp ⁴rahmeti bar anı şarf itmekke günehkār der-kār irdi. Ve cemāl-i bā-kemāl bar, aṅga ^caşık-ı ⁵zār der-kār irdi. Ve Hūdā-yı ta'ālā ^cālemni ādem üçün ⁶yarattı ve ādemni özi üçün yarattı.

" الحمد لله الذى نور قلوب العارفين بالتسبيح فى الاسحار⁷ و صير صدور الصادقين بالتهليل فى الليل و النهار و خص الجماعة⁸ بالصلوة فى الخيرات و الاذكار و وعد للمقائين بصلوة الجمعة بالغفران⁹ فى دار القرار فسبحان الله الكريم الستار الغفار الرحيم الستار يقول¹⁰ فى حق سيد الابرار لا تنصروه فقد نصره الله اذا خرجہ الذين كفرو¹¹ اثنى اثنين اذهما فى الغار"

Ḥudā-yı ta^cālā ol āyetde Resūl-i Ekrem¹² şalla'llāhu ^caleyhi ve sellem'ni uluğluğının haber berip aytur kim: Eger Muḥammed'ğa sizler¹³ yārī bermeseñgizler, Ḥudā-yı ta^cālā dīn ve İslām üçün yārī berür irdi. ¹⁴Vaktī ki Muḥammed ^caleyhi's-sellām tevellüd boldılar, ata ve anaları öldi, tā kāfirler¹⁵ aytmasuñglar, Muḥammed'ni ata ve anası terbiyet itip köteç kıldı. Ve akrabalarını

40b. ¹düşmen kıldı, aytmasonlar kim Muḥammed'ni akrabaları perveriş itti. Naql turur ²kim: Bir kiçe kāfirler kaçd ittiler kim Resūl-i Ekrem'ni öltürgeyler. Ol vaqt Cebr'e'l ³bol āyetni kiltürdi " اذا خرجہ الذين كفرو اثنى اثنين اذهما فى الغار" ⁴Ya^cnī Ey Muḥammed, kāfirler seni öltürmekke kaçd ittiler, vaqt turur kim Mekke'din ⁵Medīne'ge Ḥazret-i Ebū Bekr ile hicret kılgın! Resūl-i Ekrem şalla'llāhu ^caleyhi ve sellem tevekkül ^caşāsın ⁶kollarığa alıp ve himmet ridāsın gerdānlarığa salıp Ebū Bekr öyiğa bardıları ⁷işikni açıp kirdiler kim Ebū Bekr sefer esbābını atıp turupdur. Aydılar: ⁸Yā Ebū Bekr, meni seferimdin sizge kim haber berdi? Ebū Bekr aydı: Ḥalā altı ⁹aydur kim tüş körüp irdim, bir kiçe meni öyümğa kilür-siz ve mundın sefer ¹⁰kılur-siz, ve men her kiçe muntaızır irdim. İki yahşı tive saklap-men kim alarnı ¹¹münüp kāfirlerdin kaçıp kiter-miz. Resūl-i Ekrem şalla'llāhu ^caleyhi ve sellem aydılar: ¹²Andağ bolsa tivelerni bir kişige tapşurgın dū-şenbe kiçesi Ḥirā gārığa ¹³bizlerge yetkür-sin! Ebū Bekr-i şıddık

°Abdu'llāh digen kişini çarlap tivelerni ¹⁴tapşurup aydılar kim: Bizlerge üç künden soñgra Hırā ġārıġa yetkürin ¹⁵dip yolġa ġadem ġoydılar. Ol vaġt Hāzret-i Cebre'tl hāzır bolup yol başladılar

41a. ¹ve Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem izleridin yördiler ve Ebū Bekr ġāhī ilgeride ²ve ġāhī arġalarıda ve ġāhī rāst ġolda ve ġāhī çep ġolda yürür irdi. Resül-i ³Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem tigresidin pervāne dik aylanur irdi mabādā kāfirler ġaber-dār bolup oġ ⁴atsalar, mübārek cismine zaġmī tıgmesün ve her zaġmī ki kāfirlerdin yetse, mañġa tıgsün ⁵dir irdi. Vaġtī ki ġārġa yaġın yettiler, Resül-i Ekrem'ni keřleri pāre pāre boldı. Ve ⁶ġöldin nāzik ayaklar tařke tegip pāre boldı. Ebū Bekr –i řiddīġ rađiya'llāhu arġalarıġa ⁷köterip ġārġa yetkürdiler. Ve Ebū Bekr-i řiddīġ aydılar: Yā Resūla'llāh, endek tevaġġūf ġılıñġ, ⁸tā men kirip ġārın pākīze ġılayın dip ġārġa kirip içini süpürdiler ve tonlarını ⁹çıġarıp pāre pāre ġılıp tiřükleriġa tıġtılar, ve bir tiřük ġaldı kim tonları ¹⁰yetüşmedi, pāřnelerini tıġtılar. Andın soñ Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem köp harıp ¹¹çerçap irdiler, Ebū Bekr-i řiddīġ tiziġa başlarını ġoyup uġladılar. Hāzret-i Ebū Bekr öz ¹²öziġa aytur irdi kim : Ey Ebū Bekr, Hūdā-yı ta°ālāsini °aceb devletġa iġe ġılıp turur, ¹³mabādā kāfirler cevridin mundaġ devletdin cüdā bolsañġ ne ġılur-men? Anda hātifdin ¹⁴nidā kildi kim : Yā Ebū Bekr, ġātırcem° bolġın, seni hīç vaġt Muġammed'din cüdā ġılmas-men, ¹⁵ġvāh Mekke'de ve ġvāh Medīne'de, ġvāh seferde ve ġvāh ġāzerde ġvāh behiřt ve ġvāh dīdār

41b. ¹körer vaġtda, ya°nī dünyā ve āġiretde hem-rāh-sen. Ebū Bekr-i řiddīġ ġořnūd boldılar, ²anda ol ġārdın bir yılan baş çıġarıp aydı kim: Yā Ebū Bekr ayaġıñġ kötergin tā

men ³hem çıkıp Resūla'llāh'ın cemālini köreyin, didi. Ebū Bekr aydı: Ey yılan, bīhūde ⁴sözlemegin! Men niçe yıl kim kiçelerni kündüz kılıp hūn-ı cigerler yutup bir sā'at cemāl-i ⁵pūr-envārları bī-zahmet-i ağıyār müyesser bolupdur, saña körsetmes-men didi. Yılan kahrı ⁶birlen pāšneleridin çaqtı, Ebū Bekr-i şiddīk şabr kılıp dem urmadı, tā toköz mertebe ⁷zahm urdı. Ebū Bekr-i şiddīk bī-tākat bolup yıgladılar, közleridin bir kaatre yaş ⁸aķıp Hāzret'ni mübārek yüzleriğa tamdı, Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem közlerini açıp ⁹kördiler kim Ebū Bekr-i şiddīk yıglap turuptur, sordılar: Ne üçün yıglarsız? Ebū Bekr ¹⁰rađıya'llāh yılannıñ vāķi°asın beyān kıldılar. Hāzret-i Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem mübārek āb-i ¹¹dehānların sürtdiler, der-hāl şefā taptı anda yılanğa °azāb kılıp aydılar: Ey ¹²yılan, meni rafīķimğa ne üçün güstāhlık kıldıñ? Yılan aydı: Yā Resūla'llāh, men ¹³ferište irdim günāhı şādır boldı. Hudā-yı ta°ālā yılan şüretiğa kıldı āsmāndın ¹⁴yerge tüştüm niçe meded yordumi °ilāc tapmadım, bir kün gāyib nidā kildi kim fülān gārga ¹⁵barıp yatgın! Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem kāfırlerdin kaçıp anda barurlar

42a. ¹ol kişini vāsıta kılsañg günāhnıñgı öter-men. Halā niçe müddetdür ki muntaşır turur-²men ümīdim bol ki Hudā-yı ta°ālā'dın tilseñgiz, meni günāhım ölse yine şüret-i aşlımğa ³barsam ve ba°ziler aytıp tururlar kim: Vaķtī ki Hāzret-i Ebū Bekr pāšnelerīga yılan ⁴zahm urdı, ol hāl Hāzret-i Cebre'til kilip aydı : Yā Resūla'llāh, bol mārda Hudā-yı ta°ālā bir taş ⁵yaratıp turur, anda mürvāriddin bir kāse bar turur, anı içide şerbet-i şifā bar turur, ⁶Ebū-Bekr'ğa içürgin kim şifā tapğay! Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem Ebū-Bekr'ğa buyurdılar, taşını ⁷kaşığa bargaç taş yarıldı, kördi kim bir aķ kāsede sütdin

aķ ve °aseldin řĩrĩn ⁸řerbet-i řifā bar irdi, alıp iķkeķ řifā tapdı ve Ebū Bekr-i řiddĩķ kōzleridin ģicāb kōterildi. ⁹Bir uluĝ deryā kōrdi iķide kime ve kimeķi ve ol řarafdĩn bāĝ u bũstān ve uluĝ kōřkler ¹⁰bar turur, anda ol kimeķi kīķķurdı kim yā Ebā Bekr kilgin, sini bol kimeĝa salıp ¹¹miĥnet ĝārĩdĩn rāĥat bũstānıĝa tigūrayĩn! Ebū Bekr aydı: Meni bāĝ u bũstānım Muĥammed'ni ¹²cemālĩ turur. Ĥāzret-i Resūl-i Ekrem řalla'llāhu °aleyhi ve-sellem aydılar: Yā Ebā Bekr, dil deryā kevřer turur ve ol civān ¹³rıdvān turur ve ol bũstān behiřturur. Eger ĥāhlasaņĝ ¹⁴irdi behiřtke ilter irdi. El-kīřřa, Resūl-i Ekrem řalla'llāhu °aleyhi ve sellem du°ā kıldılar, ol yılan feriřte řūretiĝa bolup ¹⁵uķup kitti ve mūfessirler řānĩ iřneyn ma°nĩsiĝa niķe ķavl beyān itip tururlar ve kitāp-

42b. ¹larga tũrlũĝ ķavl bitip tururlar kim: Ĥudā-yĩ ta°ālā Resūl-i Ekrem řalla'llāhu °aleyhi ve sellemĝa rızā řarĩķĩda ²aydı kim: " قوله تعالى : ولسوف يعطيك ربك فترضى " ve Ebū Bekr řānĩda aydı: ³ " قوله تعالى : ولسوف يرضى " ve ba°zĩler aytıp tururlar kim: Resūl °aleyhi's-sellem altmĩř ũķ yařap irdiler ve Ebū Bekr ⁴hem bir altmĩř ũķ yařap irdiler, anı ũķũn řānĩ iřneyn dip tururlar. Ve ba°zĩlar ⁵aytıp tururlar: Resūl-i Ekrem ķiyāmetde řefā°at kıılurlar, anı ũķũn řānĩ iřneyn ⁶dip tururlar, ķiyāmet kũnĩ kim tamām ĥalāyĩķ yĩĝĩlganda Ebū Bekr-i řiddĩķ aytur: Ĥudāvendā, ⁷meni ĥācetĩm bar turur, revā kılgĩn! Ĥudā-yĩ ta°ālā aytur: Ne ĥācetiņĝ bar? Ebū Bekr aytur: Ĥudāyā, ⁸bol kũn heme ũmmet-i Muĥammed ĝũnāĥnı bir řavķ atıp meni gerdenĩmĝa salgĩn. Ol vaķt ⁹Ĥudā-yĩ ta°ālā aytur: Yā Ebā Bekr, men saņĝa dũzeĥ otĩn ĥarām kılĩp-men. Naķl turur kim, vaķtĩ ki ¹⁰Resūl-i Ekrem řalla'llāhu °aleyhi ve-sellem ĝārga kirdiler, fĩl-ĥāl Ĥudā-yĩ ta°ālā bir bota tiken kōĝer¹¹tũrdi ve °ankebũtĝa emr kıldı ki ĝārnı aĝzıĝa tār kıoydı ve bir kebũter toĥm kıoydı.

Ol kiçe ¹²ötüp tañg attı Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem kördiler kim °ankebūt ya°nī teng tār koyup yügürür irdi, hergiz ayağı taymas ¹³irdi. Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem aydılar: "عَلِمْتُ" ¹⁴ya°nī bildim. Ebū Bekr aydı: Yā Resūla'llāh, meger vahy kildi kim kıllur irdim kim ümmetlerim kıldın, ¹⁵yinçke pül-i sırātdın neçük öterler? Bol kün Hūdā-yı ta°ālā ilhām kıldı kim: Yā Resūla'llāh,

43a. ¹bol cānver-i za°īfni körmes mü-sen, kılnı üstiden kındaķ yörür bildim ²kim ümmetlerim āsān öterler, anı üçün mundaķ, didim. Naql turur kim çün tañg ³attı kāfırler Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem kitkenidin haber tapıp Hişām aydı kim: Kete ve ⁴kiçikke kıçķurur turuñgler, her kişi Muḥammed'ni veyā Ebū Bekr'ni tapıp kilse, yüz tive berür-men, ⁵digeç her taraḡa aḡtarıp çıķtılar. Ebū Kerz digen bir kişi izlerini alıp ġārga ⁶iltiler, kāfırlarġa aydı: Alar mundın nārı ötken yoķtur, müşrikler heme yıġlıdılar, Ḥazret-i ⁷Ebū Bekr kāfırler āvāzını işitip ġamġin bolup yıġladılar, Resül °aleyh'is-selām aydılar: Ne üçün ⁸yıġlar-siz? Ebū Bekr aydı: Mabādā kāfırler sizge bir zarar yetkirürseler, dīn ve İslām ber-hem ⁹bolsa, Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem aydılar: "لَا تَحْزَنُ إِنَّ اللَّهَ". Ya°nī Ey Ebā Bekr, ġam ¹⁰yimegin kim Hūdā-yı ta°ālā bizlerge yār turur. El-ķışsa kāfırler ol ġār aġziġa yetteşer ¹¹kördiler kim bir kebüter toḡm basıp yatıp turur ve bir bota tiken kökerip turur ve tārnıñ ¹²öyi koyup turur. Bularnı körüp ḡayrān boldılar ve aydılar: Eger bol ġārga ¹³kişi kirse irdi, bular bozulur irdi dip kıyıtlar. Ve Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem ¹⁴üç kiçe ve kündüz ol ġārda boldılar, penc-şenbe kiçesi Rebi'ül-evvel aynı ¹⁵ġurreside Seyyid °Āmir bin Ḳahire ve °Abdud'llāh bin Erķiķ tivelerni anda kıltürdiler

43b. ¹Hazret-i Ebū Bekr bilen Resūl °aleyh'ış-şalātu ve's-sellām bir tivege mundılar, tā āftāb çıkğunça ²yördiler. Nāgāh kāfirlerdin biri at çapıp yetüştü. Hazret-i Ebū Bekr korkup yığladılar. ³Hazret-i Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem du°ā kıldılar " ⁴اللهم اكفنا بما شئت . Ya°nī Hudāyā, bol düşmen ⁵şerridin saklağay-sen! Der-hāl atını dört ayağı yerge kömüldi. Kıçkürdi kim: Yā Muḥammed, ⁶bilür-men kim seni du°āñgnı eşeridin turur, du°ā kılğın kim ḥalāş bolay tevbe kıldı kim ⁷sizlerge tigmes-men ve izimğa kaytar-men ve yene her kişi hem kilse, kaytarrur-men. Resūl ⁸°aleyhi's-sellām du°ā kıldıar ḥalāş boldı. Aydı kim: Yā Muḥammed, bilür-men kim °ālemğa peygamber bolur-sen, ⁹iltimāsım bol kim °ahd-nāme berseñgiz her vaqtı ki peygamberlikğa yetiştüñgiz, men imān ¹⁰kiltüreyin! Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem °ahd-nāme berdiler kaytıp kitti ve her kişi hem uçrasa ¹¹kaytardı ve Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem fāriğ-bāl Medīne'ge yetüştiler ve Medīne ḥalkı işitip ¹²ḥoşnūd bolup pīşvāz çıktılar ve taḥīyet şartını be-cāy kiltürdiler. Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem ¹³ḥoş-vaqt boldılar, ekābirler aydılar: Eger fermān bolsa, cāy ta°yīn kılsağ! Resūl ¹⁴şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem aydılar: Bol tive her cāyda tursa, anda mekān kılur-miz ve Medīne ehli cümlesi ¹⁵öylerini ārāste kıldılar kim şāyed Muḥammed °aleyh'ış-şalāvatu ve's-sellām munda tüşseler, ¹⁶ammā Ebū Eyyüb Enşārī'ni bisātıda hīç mālı yok irdi, anasığa aydı: Ey ana, bizlerde

44a. ¹dünyā mālıdın yoğtur, öyimizni ārāste kılsağ barıp ziyāret kılaluñg! Anası aydı: Bol ²kiçe tüş körüp-men āftāb āsmāndın tüşüp meni öyümge kirip turur, ümīdim bardur kim ³Resūl-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem munda kilseler. Hātūnı hem aydı: Niçe

kündür men, hem āvāz işitür-men, dip öyni ⁴cārāb kılıp koydı. El-ğaraż, Hāzret-i Resül-i ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem tiveni öz rāyığa koydılar. ⁵Tamām ekābirler ve baylar öyidin ötüp Ebū Eyyüb öyige bardı. Ekābirler aydılar: Tive yolını ⁶ğalaṭ kıldı. Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem aydılar: Hudā-yı ta°ālā emri bol turur dip Ebū Eyyüb'nı kıçkur⁷dılar ve Ebū Eyyüb'nı anasını iki közi kör irdi. Resül şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem ayaklarığa yıkılıp yığladı. ⁸Hudā-yı ta°ālā'nı kūdreti birlen közleri açıldı Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem anı öyige kirip ⁹mesken tuttılar, ekābirler hoşlaşıp kaytılar, çün kiçe boldı yağmur yağdı, ol öyidin ¹⁰tamçı akıp Resül-i Ekrem şalla'llāhu °aleyhi ve sellem tonları höl boldı. Resül şalla'llāhu °aleyhi ve-sellem andın ğamgīn boldılar, ¹¹ol vaḳt Hāzret-i Cebre'ıl kilip aydı: Yā Muḥammed, Hudā-yı ta°ālā aydı kim, faḳīrlerni yahşı körer-men, ¹²anı üçün dōstumnı ol bīçāreni öyimğa mihmān kıldım. Egerçi Medīne baylarını ¹³mālī bolsa, anı faḳīr aḫvālī bar turur. Ve egerçi Medīne ekābirlerini kızıl yüzi bolsa, anı ¹⁴çoçuk sözi bar turur, °āciz ve miskīnler meni dōstum tururlar.

" فى فضائل النبی علیه الصلوة و السلام الحمد لله الذى رفع قدر المصطفى¹⁵

44b.

الرحمن¹ الذى مادوع رسوله و ماقلی الرحيم الذى قال لحبيبه و لسوف يعطيك ربك فترضى²¹

Ey ḥayy-i dānā ve ey ḳayyūm-i tüvānā, ey kerīm-i kār-sāz ve ey raḥīm-i bende-nüvāz, ey kerīmī ki ³°aşıqlarınıñ ārāmı mübārek atıñg zıkrıdedür. Ve ey raḥīmī ki °ārifler köñglin mestligi ⁴kelāmıñg cāmıdındur. Ey köygenler yüzi firāḳıñg ḥavfıdın sārī°

bolğan. Ve ey dervîş⁵ler hırkası taleb gerdidin ve rikâbıñg talebidin yüzleri ğubâr-âlūd turur.

" عن ابى هريره رضى قال رسول الله صلى الله عليه السلام : ان للجنة فان كان يوم القيمة نادى منا و اين الذين كانوا⁷ يدعون على صلوة الضحى هذا بابكم فادخلوه "

Ya^cnî Resûl-i Ekrem şalla'llāhu ^caleyhi ve-sellem aydılar: ⁸Behiştde şahnî digen bir işik bar turur, kıyāmet küni münādî kışkırgay kim: ⁹Ey ol kişiler kim dünyāda çāştî namāzın okumağ ^cadet kılıp irdiñgler, bol kün ¹⁰bol işikdin kiriñgler! Ve Hāzret-i Mūsā münācāt kılıp aydılar: Hudāvendā, men tört nimeredin ¹¹korğar-men, ol kıyāmet hevlidin korğar-men. İkinci gür ^cazābıdın korğar-men, üçünci ¹²sekerāt mevtidin korğar-men, törtinci fağr u fāğe şiddetidin korğar-men. Hudā-yı ta^cālā aydı kim: ¹³Yā Mūsā, kiçeler uqlamasañg kıyāmet hevlidin kutulur-sen ve namāz-ı şām birlen huften ¹⁴arasıda iki rek^cat namāz okusañg gür azābıdın kutur-sin ve eger miskīnlerğa ta^cām ¹⁵berseñg, sekerāt-ı mevt āsān bolğay ve eger çāşt namāzın okumağ ^cadet kılsañg,

45a. ¹fağr yüzün körmes-sen. Ekābirler ayturlar kim: Vağt-ı farzdın sañgra namāz-ı çāşt ²vağtıdın yahşı vağt bolmas, ol bar ki Hāzret-i Cebreîl Resûl-i Ekrem şalla'llāhu ^caleyhi ve-sellem'ğa vahy kiltürdi, ³çāşt vağtı irdi. Hudā-yı ta^cālā aydı kim: " قوله تعالى: ⁴Ya^cnî Ey Muḥammed, ḳasem çāşt vağtıge ve ḳasem kiçeğa kim Hudā-yı ta^cālā seni terk kılğan irmes ⁵ve düşmen tutğan irmes. Bol āyet nāzil bolğanını sebebi ol kim, bir kün cahūdlar Hāzret-i ⁶Resûl-i Ekrem şalla'llāhu ^caleyhi ve-sellem ḳaşlarığa kilip nice su'āl sordılar, Muḥammed ^caleyhi's-şalāvatü ve's-selām ⁷aydılar: İrte cevāb berür-men, ammā inşāallāh dimediler. On iki kün geçe Cebreîl

kilmedi, ⁸Resül ‘aleyhi’s-selām zīyāde ğamgîn boldılar, anda kâfirler aydılar: Hudā-yı ta‘ālā Muhammed’din ğahrlap düşmen ⁹tutup turur. Ol vağtda bol āyet nāzil boldı:

"والضحى و الليل اذا سبى مادوعك ربك و ما قلى" ¹⁰ Resül-i Ekrem hoşnüd bolup kâfir su’ālīga cevāb berdiler. ¹¹" و للآخرة خيراً لك من الاولى ". Yanī āĥiret ‘izzeti dünyā ‘izzetidin yahşı turur. " ¹² Ya‘nī Ey Muhammed, vağt-ı yakīndür kim ümmet şefā‘atın sañga berür-men. Haberde kilip turur ¹³kim, bir kün Resül-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve’s-selām Bībī Fāţıma öylerige bardılar, ğışağlığdın şikāyet ¹⁴ğıldılar, Resül-i Ekrem aydılar: Yā Fāţıma, āĥiret ħalāveti üçün bol dünyā telĥini körĝin! ¹⁵" قوله تعالى و وجدك ضالا فهدى ". Ya‘nī Ey Muhammed, Hudā-yı ta‘ālā seni ğalāletdin fāriĝ etip

45b. ¹hidāyet yolıĝa başĝarıp turur.

Hikāyet

Resül-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve-sellem’ni mübārek yaşları ²yigirmi bişge kirgendin soñgra Ebū Tālib’ĝa faĝr u fāĝe zīyāde müstevlī boldı. Bir kün ‘ammeleri ³aydı kim: Yā Ebā Tālib, Muhammed’ni vücūdını nihālī kemālĝa yetip turur, vağtdur kim öylentürsek. ⁴Ebū Tālib aydı: Ey hemşire-yi mihrbān, bol sebebdin meni köp ğayĝu basıpdur, ammān ne ‘ilāc ğılay ki ⁵ĝolumda mālīm yoĝtur, didi. Anda ‘ammeleri ‘Atike aydı: Meni köñglümge bir endīşe kilipdür, eger ⁶maĝbül bolsa, aytayın. Ebū Tālib aydı: Her söz bolsa aytĝın! ‘Atike aydı: İştittim kim Ĥadīce ⁷Şām ğarafıĝa kārவān uzratur irmiş ve bir emīn ve inşāflık ĝişi izler irmiş kim mālların ⁸añĝa tapşurup ibergay. Eger şalāĥ

bolsa, Muhammed'ni aña koşup ibergay-miz, sudāgerlik ⁹kılsa. Ebū Tālib aydı: Ey hemşire-yi mihrbān, meni qarındaşlarımdın hıç qaysını müzdür kılmak ¹⁰nefsim qabul kılmaz. Huşušen bol nūr-ı dīdemni ašlā köñglüm bolmas kişige müzdür ¹¹kılsam. Ammā be-ḥukm'üz-zarūrāt ve tesbīḥü'l- maḥzūrāt barıp Ḥadīce'ğa meşveret kılgın, ¹²ne cevāp aytur! Ammā Ḥadīce ʿarab irdi, ḥusn ü cemālda yegāne-yi āfāk ve hemedin mestürlikde ¹³tağ irdi ve mālī zīyāde köp irdi. Anı üçün kim tamām pādīšāh-zādeler ve ekābirler ¹⁴çıkar irdi, Ḥadīce hıç birini qabul kılmaz irdi. Bir kiçe tüş kördim āsmāndın ¹⁵ay tüşüp kilip qoynığa kirdi, anı şu'āidin ʿālem münevver boldı. İrte birlen

46a. ¹kişi yiberip müaʿbbirdin taʿbīrni sorattı. Müaʿbbir aydı: Peyğamber-i āḥirü'z-zamān nikāḥığa kirgey, ²ol sebebdin köp menfaʿatlar körgey! Ḥadīce bol müjdeni işitip ziyāde ḥoşnūd boldı ve müntazır irdi ³kim nāgāh ʿĀtike işikdin kirdi. Ḥadīce ʿĀtike'ni kilgenin uluğ devlet bilip yahşı ziyāfet kıldı. ⁴Andın soñ ʿĀtike Muhammed ʿaleyhi's-şalāvatü ve's-selām'ni vākiʿasın gep urdı. Ḥadīce aydı: Ey ʿĀtike, ⁵men hem Muhammed'niñ taʿrīfın işitip-men, kim inşāf ve diyānetlik kişi irmiş. Eger ḥızmet kılsa, cān ⁶birlen minnet-dār bolup iki ḥışşe ecir berür-men, barıp kiltürgin köreyin, bol işni ʿuhdesidin ⁷çıkar mu, didi. ʿĀtike Muhammed'ni kiltürmekğa kitti, Ḥadīce cāyidin turup ve öyni pākīze süpür turdı, ⁸öziğa zīynet berip yahşı ser-pālar keyip olturdı. ʿĀtike barıp Muhammed ʿaleyhi ve sellem'ni alıp kildi. Ḥadīce ⁹ortağa perde tutup olturdı. Her zamān Tevrīt'ke qarap Muhammed'ni şıfatlarını okup mübārek ¹⁰cemāllarığa baqar irdiler. Her vaşfi ki Tevrit'de bar irdi, Muhammed ʿaleyhi's-sellāmda şāhide ¹¹kıldı. Taḥkīk bildi kim Muhammed peyğamber-i āḥir'üz-zamān turur. Körgen tüşin rāst

taşavvür kıldı. ¹²Ol zamān Muḥammed'ğa köp ecreler ta^cyīn itti ve yahşı libāslar berdi, andın soñg ^cĀtike birlen ¹³Muḥammed koşulup ^cammeklerini qaşığa bardılar. ^cAmmekleri sefer libāsın ignileriğa keydürüp ¹⁴Ḥadīce hızmetiğa yiberdiler. Ḥadīce'ni Müyyesere digen bir kılı bar irdi, anı ḥalvetğa çarlap ¹⁵aydı kim: Ey Meysere, bilür müs sen kim bol sefer Muḥammed saña hem-rāh bolur, elbette ḥālının ḥaber-dār bolğay

46b. ¹—sen! Ve heme māl ve esbāb ihtiyārını aña tapşurgın ve anı özüñge pādīšāh bilip kıl dik ²hızmet kılğın! Ve Beni Hāşim qaşıda şerm-sār itmegin ve yine selāmet kiltürğın! Saña ³köp mālın berip āzād kılur-men, didi. Meysere qabūl kıldı, el-ğaraž kārīvān cunadılar. Mekke ehli ⁴temāşāğa çıqtılar ve Muḥammed ^caleyh'iş-şalatü ve's-sellām'nı ^cammekleri ve qarındaşları hem öz ... çıqtılar, hemeleri ⁵yıglaşıp vedā^c kıldılar. Ol vaqt melāyikeler alarğa müvāfıqatlık itip yıglaşıp aytur irdiler. Ḥudāvendā, bol Muḥammed ki peygamber-i āḥirü'z-zamān turur, atını öz atıña koşup ⁶arşnı sāqığa ⁷anı "لولاك معمرک" ⁷anı "لا اله الا الله محمد رسول الله" dip yetip-sen ve bol kişi uşal kişi turur kim ⁸revācıdur ve "و سبحان الذى اسرى معراجى و قاب قوسين او ادنى" ⁸revācıdur. Bol ne ⁹sırdur ki mundağ zāt-ı şerīf tive uşlap müzdürlük kılur. Ḥudā-yı ta^cālā'dın nidā kildi kim, ⁹ey ferişterler, bol uşal kişi turur ammā ortada bir sır bardur kim sizler bilmes-sizler, ¹⁰özüm bilür-men. El-kışsa kārīvān cunadı Ḥadīce yine Meysere'ğa ta^cyīn kılıp aydı kim, elbette Muḥammed ¹¹aḥvālının ḥaber-dār bolğay-sen ve yine her mu^ccize ve kerāmet şadır bolsa, ḥaṭğa bitip kilgey-¹²sen, dip uzattı. Meysere Ḥadīce emrini tutup Muḥammed'ni i^czāz etip kıl dik hızmet kılur irdi. ¹⁴Ebū Cehl birle ^cAḳebe hem ol kārīvānda bar irdi,

aydılar: Ey Meysere, ne üçün munça i^czāz ¹⁵kılur-sın muñga çatıg işler buyurgın.
Meysere aydı: men sizlerni kuluñgız irmes-men, her ne ki

47a. ¹Hadıce emr etip turur, andağ kılur-men, kārṽān neçe menzil yol yörüp irdi. Hadıce’ni iki ²tivesi bardı, Meysere Muḥammed’ğa haber berdi. H^vāce-yi ^cālem mübārek kollarını tiveni ayağığa koyup ³sildiler, fi’l-ḥāl tivelər kuvvetğa kirip yörüberdi. Meysere bol mu^ccizeni körüp haṭğa bitip ⁴koydı. Vaḳtī ki Şām-ı Şerīf’ğa yakın bardılar, bir dirahṭnı astığa tüştiler. Ol ⁵yerde bir şavma^cada Nestūrā digen zāhid bar irdi, İncıl’de Muḥammed ^caleyh’is-sellām’nı vaşfnı ⁶okup körüp irdi, hemīşe münṭazır irdi. Kārṽān kilgenini bilip qaradı, kördi kim Muḥammed ^{7c}aleyh’is-selām kilip uşal quruğ dirahṭ astıda olturğaç der-ḥāl sebz boldı. Zāhid ⁸bol kerāmetni körüp Muḥammed ^caleyh’is-selām kaşlarığa kilip aydı: Ey yigit, atıñg ne turur? Muḥammed ^caleyh’is-selām ⁹atlarını aydılar. Ol zāhid aydı: Ey kārṽān ḥalḳı bilingler kim bol kişi peygamber-i āḫirü’z-zamān ¹⁰tururlar, her kişi fermān-bürdārılığ kılsa, behiştğa barur. Ve eger inkār kılsa, düzeḡğa barur. ¹¹Neçe yıldur bol kişi üçün munda mekān tutup yatıp irdim, El-ḥamdu l’il-llāh murādımğa yetüştüm ¹²dip Meysere’ni ḥalvetğa çarlap aydı kim: Zinhār Şām vilāyetige barmağın kim anda Muḥammed’ni ¹³düşmeni köptür, mabādā zaḥmet yetkürmesünler! Meysere zāhid sözün qabūl etip Şām’ğa ¹⁴barmay, Başra’ğa barıp mällarını bahā-yı tamāmğa sattılar ve köp pāyda qaldı, ¹⁵qayıtıp Mekke’ğa mürāca’at kıldılar. Ve Meysere ol dirahṭ sebz bolğanın ve zāhid vāḳi^casın hem

47b. ¹haṭ kıldı. Ve hemīşe Muḥammed aḥṽālının vāḳıf irdi, kördi kim havādın iki ferişte kuş şüretige ²bolup kilip kanatlarını yazıp Muḥammed ^caleyhi’ş-şalavātü ve’s-

sellām başlarığa sāye kıldı, ve yene bir aķ ³bulut çāder dik başlarığa sāye kıldı. Meysere bularnı hem haṭğa bitidi ve Ebū Bekr hem ol ⁴kārvānda hem-rāh irdi. Meysere'ge aydı: Ḥadīce'ğa ilgerürek bir kiři sevinçi ibergin! Meysere bir yahşı ⁵tiveni yasap Muḥammed 'aleyhi'ş-şalavātü ve's-sellām'ğa berdi kim ilgeri barıp Ḥadīce'ğa sevinçi digey. ⁶Ammā Ḥadīce'ni kâ'idesi bol irdi kim her kiři sevinçğa kilse, münip kilgey, tivesi özige ⁷berür irdi. Meysere Muḥammed 'aleyhi's-selām'nı ol tivege mündürüp haṭ kılıp berip ilgeri uzattı. ⁸Muḥammed 'aleyhi'ş-şalavātü ve's-sellām kaṭ'-ı menāzil ṭayy-i merāḥil kılıp kilür irdiler, kiçe boldı Muḥammed ⁹'aleyhi'ş-şalavātü ve's-sellām'nı uyķu ğalebe kıldı, közleri uyķuğa kitti. Ol vaķt Şeyṭān-ı ¹⁰la'cīn fırsat tapıp tivelerni tuḥtasıdın uşlap yoldın çıkardı. Ḥudā-yı ta'ālā'dın ¹¹emr boldı kim yā Cebra'ıl barıp dōstumnı toĝrı yolğa başkargın ve tiveni tuḥtasıdın ¹²tutup üç künlük yolnı bir künde alĝın! Cebre'ıl 'aleyhi's-selām kilip tiveni tuḥtasını uşlap toĝrı ¹³yolğa başlap cunadı. Çün kārvān kilür vaķtı yaķın boldı Ḥadīce bir kün kenīzleri birlen ¹⁴tāmğa çıkıp yolğa karar irdi. Bir kün kördi kim bir tive müngeñ kiři kilür kim başığa ¹⁵bulut sāye kılgan, Ḥadīce bildi kim Muḥammed 'aleyhi'ş-şalatü ve's-selām kilür tüşüp olturdı.

48a. ¹Ol vaķt Muḥammed 'aleyhi's-selām yetüşüp kildi. Meysere'ni haṭın Ḥadīce oķup kördi mażmūnı ²bol irdi kim sefer mālımız köp fāyide kıldı, yaķīn bilür-men Muḥammed 'aleyhi's-selām'nı şerāfetidin ³turur. Ḥadīce hoşnūd bolup ol tiveni Muḥammed 'aleyhi's-selām'ğa baḥş etti. Ḥudā-yı ta'ālā kudreti birlen Muḥammed 'aleyhi's-selām ⁴muḥabbetini Ḥadīce'ni köñligiye saldı, kim nikāḥığa meyl itti. Erbāb-ı

siyer aytıp tuturlar, vaqtı ⁵Muhammed ʿaleyhiʿş-şalavātü veʿs-selām Hādīceʿni nikāh kılıp aldılar, yigirmi biş yaşlarıda irdiler. " والله اعلم "

" الحمد لله ⁶الذى احق ما يفتح به الكلام و فتح به المرام انى خدمة خالق ⁷الانام و دين الاسلام كلام الله العزيز
العلام "

Bol meclisde Resūl-i Ekrem şallāhu ⁸ʿaleyhi veʿ-sellem miʿrācğa barğanlarını zikri turur, " روى عن سيد المرسلين من احسن الصلوة فى الدنيا فاذا دخل الجنة يرسل الله ⁹ . ilgerik sözleridin yazıldı. Yaʿnī Resūl-i Ekrem ¹⁰اليهم سحابا حى يمطر الحواري قال الله تعالى لهم ما يشاؤون فيها ولدنيا مزيد " ¹¹şallāhu ʿaleyhi ves-sellem aydılar: Her bende-i müʾmin ki bol dünyāda namāznı yaḥşı okusa, yaʿnī aḥkām ve erkān-ı ¹²namāznı be-cā kiltürse, kıyāmet küni behiştğa kirgende Hudā-yı taʿālā rahmet bulutını emr kılğay ¹³kim biş vaqt ol bendeni üstiğa ḥūr u ḡilmān yağdurgay.

" قال النبى عليه الصلوة و السلام من نسي ¹⁴الصلوة و فاذا دخل النار يرسل الله عليهم سبها حتى يمطر الحيات و
العقارب "

¹⁵Yaʿnī her kişi kim namāznı kāhillik birlen ötkerse okumasa vaqtı ki anı düzeḡğa

48b. ¹salsalar, Hudā-yı taʿālā bir qara bulutğa emr kılğay kim biş vaqt üstige yılan ve ²çıyan yağdurgay " قال النبى عليه السلام : الصلوة معراج المومن " Yaʿnī namāz müʾmin³ler miʿrācı turur. Naql turur kim : Miʿrāc kiçesi Resūl-i ekrem şallāhu ʿaleyhi ves-sellem aydılar : ⁴" اين نصيب امتى من هذا الشرف " Yaʿnī Hudāvendā, bol saʿadet ki men taptım ümmetlerni naşibi ne bolğay? ⁵Nidā kildi kim: " معراج امتك الجماعه " . ⁶Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şallāhu ʿaleyhi

ves-sellem mi^crâc barmağcı boldılar. Ol vakt Cebre'îl min havz-ı Kevşer'⁷din su kiltürdi
tahâret kılıp Hâzret-i Perverdigâr dergâhıga müteveccih boldılar. Vakti⁸ bende-i mü'min
namâzga kaçd kılrsa, tahâret birlen zâhirin pâkize kılğay, tâ ki Hudâ-yı ta^câlâ'ga⁹ râz
itmekka kâbil bolğay. Ve Hudâ-yı ta^câlâ muhabbet burâkın mürüvvet zemîniğa ibergay
¹⁰kim anı zevk ve şevk-i İlâhî'din iki kanatı bolğay. Ol burâkga münüp kırbet maqâmığa
¹¹yetkey ve Hudâ-yı ta^câlâ'ga râz aytğay! Ve her kişini mi^crâcı bar turur, mü'minler
mi^crâcı¹² namâz turur. Ve İbrâhîm ^caleyhi's-selâm mi^crâcı âsmân-ı melekûtî turur, ve
Mūsâ ^caleyhi's-selâm mi^crâcı¹³ küh-ı Tûr turur. Ve Hâzret-i Muḥammed ^caleyhi's-selâm
mi^crâcı maqâm-ı pür-nûr irdi.¹⁴ " كما قال الله تعالى سبحان الذي اسرى بعده ليلا من المسجد الحرام الى
" المسجد الاقصى الذي باركنا حوله . Ya^cnî¹⁵ pāk ve munezzehdür, Hudâ-yı ta^câlâ andaḳ Hudâyî
ki yetkürdi bendesini bir kiçede Mescidü'l Hârâm'dın

49a. ¹Mescidü'l-aḳşâ'ga kim Hudâ-yı ta^câlâ anı tavâfinı uluğ kılıp turur " لزيه من آياتنا ".
Ya^cnî² tâ ki bendemga ḳudretim ^calâmetin körseteyin! " انه هو السميع البصير ". Hudâ-yı
ta^câlâ bol³ âyetde Muḥammed ^caleyhi's-selâm'nı bende dip yâd kıldı, anı üçün kim vakti
ki Hudâ-yı ta^câlâ Hâzret-i ⁴İsâ'nı âsmânğa çıkardı, tersâlar aydılar kim: ^cİsâ, Hudâ'nı
uğlı turur. Hudâ-yı ta^câlâ⁵ bol âyetde Muḥammed ^caleyhi's-selâm'nı bende dip yâd kıldı,
tâ ki ümmetleri tersâ dik i^ctiḳâd etip⁶ gümrâh bolmağaylar. ^cUlemâlar ayturlar: Vakti ki
Ebû Tâlib vefât taptı, kâfirler Hâzret-i Resûl-i ⁷Ekrem şallâhu ^caleyhi ve sellem'ga
cefânı ziyâde kıldılar. Bir kün ol Hâzret'ga münâfıḳlar köp âzâr berdiler, ⁸ân Hâzret köp
ğangîn bolup aydılar kim: Bol kiçe bir mihrbân refîḳ ve bir münis-i şefîḳ bolsa irdi,
⁹aḳga aḥvâlüm aytsam, didi. Namâz-ı şâm irdi kim Ümmü Hânî öyige bardılar ve Ümmü

Hānī ¹⁰Emīrū'l-mü'minīn ʿĀlī siñgilileri irdiler barıp aydılar kim: Yā Ümmü Hānī, mihmān alur mu-sen? ¹¹Ümmü Hānī aydı: Eger yüz cānım bolsa, mihmānnı fedāsı bolsun! Resūl-i Ekrem, Ümmü Hānī ¹²hücreşiğe kirdiler, namāz oqup Hudā-yı taʿālā'ğa ʿarz ve niyāz ittiler. Ol vaqt Hudā-yı taʿālā ¹³Cebre'īl'ğa aydı kim: Ey Cebre'īl, bol kiçe t̃aʿatıñgı koygın, kemer-i hızmet bağlap külāh-ı t̃aʿat ¹⁴başıñgğa koygın! Ve āsmān ferrāşlarığa aytgın, nūr cārūbı birlen semāvāt öylerini ¹⁵süpürsünler ve rıdvān'ğa aytgın behiştıni ārāste kılsun ve mālikke aytgın

49b. ¹düzeñler işikin bağlasun! Ve Enbiyālar ervāhığa dōstumnı miʿrācıdın haber kılgın ²ve maḵberelerdin ʿazābnı kötergin! Andın soñg behiştğa barıp bir burāknı yasap dōstumğa ³alıp bargın, dōstum hücreşiğe edeb birlen kirip meni selāmımnı yetkürgin! Dōstumnı ⁴mihmān kılsun-men. İbn-i ʿAbbās rivāyet kılsun irdiler: Resūl-i Ekrem şallahu ʿaleyhi vesellem aydılar : Ol kiçe ⁵kim Ümmü Hānī hücreşide namāz oqudum düşenbe kiçesi Rebū'l-evvel ayı irdi ve nebūvvet⁶din on iki yıl ötüp irdi, h̃vāb-cāyımğa kirip uhlamaḵçı boldum, közüm uyḵuda ve ⁷köñglüm bīdār irdi kim Cebre'īl-i emīn şehperini āvāzı kılağımğa yetüştı, turup ⁸olturdum. Cebre'īl aydı:

" انا الله يقررک اسلام و هو يدعوك و انا حاملک الى الله تعالى فان ⁹الله تعالى ان يكرمک بکرامات لم يكرم لاحد من الانبياء " . Hudā-yı taʿālā seni ¹⁰çarladı ve men seni Hudā-yı taʿālā kaşığa iltür-men, Hudā-yı taʿālā sañga andaḵ kerāmet ʿaṭā kıldı kim ¹¹hiç enbiyāğa kılgın irmes. Ol vaqt rıdvān-ı behiştin bir āftābe su kıltürdi, ¹²Resūl-i Ekrem şallahu ʿaleyhi ve sellem tahāret kılıp hücredin çıktılar, kördiler kim burāḵ turuptur, ¹³yüzi ādemğa oḵşar, kılağı fılğa oḵşar ve yālı atnı yālīga oḵşar ve gerdeni ¹⁴tive gerdeniğa

oḥşar ve dümi řāvūs dümiġa oḥşar. İki řarafıda iki řanatı bar, eger yazsa, ¹⁵maşrıřdın maġrıbgā yiter irdi. Za^cferān rūy, sūnbül mūy, sitāre dendānı, ^carab zebānı ra^cd yañġı

50a. ¹řāvus rengi, berķ reftārı, řerīf ġüftārı, melek-āsā-yı felek-peymāyı muraşşa^c bālı, mülemma^c yālı, ²āftāb semen cevāhir demi, feşīḥ zebānı, melīḥ beyānı, tīz ġüşı řābuk, hūşı ḥoş, ^cinānı müşk efşānı, ³demi mercāndın ve ġerdeni kıızıl yākūtdın pīşānesiġa " لا اله الا الله محمد الرسول الله " bitilgen ⁴irdi. Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem Burāk'ını körüp tevķķūf etip turdılar. Fermān boldı kim, yā Cebre^cīl, dōstumdın sorag⁵dın ne üçün teveķķūf kılıp minmedi? Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: yā Cebre^cīl bol kiçe ⁶men řarangū ḥücredin çıķtım, bol Burāk'ġa minip Ḥaķ ta^cālā ķurbıġa vāşıl bolur-men, endīşe ⁷ķılur-men kim ķıyāmetde ümmetlerim köreyin yalangġac tursalar, ilig miñġ yıllķ pül-i Şırāř'dın ⁸neçük öterler? Anda Ḥudā-yı ta^cālā'dın nidā kildi kim: Ey dōstum, ġam yimeġin! Ķıyāmet küni her ⁹ümmetiñġġa bir burāk ^cařā kılıur-men, ol burrākġa minip pül-i Şırāř'dın berķ dik öťgeyler, ¹⁰bir laḥzada behiştke yetkirür-men, didi. Ḥāzret-i Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem bol müjdedin ¹¹ḥoş-vakt bolup Burāk'ġa münmekçi boldılar, Burāk kaçtı. Cebre^cīl aydılar: Ey Burāk, sañġa neçük ¹²devletdür, iki ^cālem serveri üstüñġġa münse, ne üçün kaçarsen? Burāk aydı: İltimāsım ¹³bol ki ķıyāmet küni Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem mendin özġe burākġa münmes-men diseler. ¹⁴Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem ^cahd kıldılar kim ķıyāmetde hem seni üstüñġe münüp ġüneh-kār ¹⁵ümmetlerimni şefa^cat kılıur-men dip Burāk'ġa mündiler. Seksen miñġ ferişte rāst

50b. ¹tarafıda ve seksen miñg ferişte çep tarafıda irdi. Anda Hudā-yı ta^cālā aydı kim: Yā Cebre'ıl, ²ķudretim birlen dōstum yūziġa miñg ķat perde ķoyup-men, yoksa řu^clesi ^cālemni köydürür ³irdi, bol kiçe bir ķat perdeni kötergin! Hāzret-i Cebre'ıl, Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem yüzleridin ⁴bir ķat perdeni kötergeç řu^cā^ci yeti ķat yer ve yeti řabāķa āsemāñġa çıktı. Ol kiçe yüz altmış miñg ⁵şem^c ferişterler ķolıda yaķılġan irdi, nūr-ı Muħammedī ķaşıda barçası tārīķ bolup ķaldı, ⁶andın soñġ Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem cōner boldı. Hāzret-i Cebre'ıl aydı: Yā Muħammed, men kiter-men, her vaķt ⁷meni Beytū'l-Maķdis'de körer-siz, zīnhār yolda āvāz kilse, ķaramaġay ve her kiři çarlasa cevāb bermeġay-⁸siz dip kitti. Ol vaķt Hāzret-i Mīķā'ıl köp ferişte birlen kilip burāķnı cılavını alıp ⁹cōnediler. Anda Hāzret-i Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: Ey birāder, seni uluġluġnıñġdın şerm ¹⁰iter-men, cılavım ķaya beriñġ! Mīķā'ıl aydı: Ey Muħammed, men seni cilāv-dārılıġnıñġnı niçe yılġe ¹¹řā^catġa Hudā-yı ta^cālā'dın satķun alıp-men, āsānlıķ birlen ķoldın bermes –men dip ¹²alıp cōney berdi. Tā ¹³Mescid-i Aķşā'ġa yettiler, ol vaķt Cebre'ıl hāzır bolup burāķdın tüşürdiler, Mescid-i Aķşā'ġa kirdiler, tamām ervāķ-ı Enbīyā Hāzır irdiler, ta^czīm birlen selām ķıldılar. ¹⁴Hāzret-i Cebre'ıl aydılar: Yā Muħammed, "تَقَدَّمَ وَصَلَ رَكْعَتَيْنِ بِأَحْوَانِكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ". Ya^cnī Enbīyālarġa ¹⁵imām bolup iki rek^cat namāz oķuġın, didiler. Anda Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem imām bolup iki

51a. ¹rek^cat namāz oķuġın, didiler. Anda Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem imām bolup iki rek^cat namāz oķudılar, ²Enbiyā ervāķı ve melāyikeler iķtidā ķıldılar. Namāzdın soñġra Peyġamberler aydılar: Yā Muħammed, bol kiçe seni ³Hudā-yı ta^cālā

andaḳ kerāmetḡa müşerref itkey kim hîç Enbiyāḡa kılgan irmes turur, ⁴zīnhār ümmet günāhnı tilegey-sen, didiler. Andın soñgra Hāzret-i Cebre’ıl kıollarıdın tutup ⁵şahraḡa çıkardılar zeyne kördiler başı āsmāḡa yitgen, bir pāyesi tıllādın ve biri nuḳradın irdi, ⁶yāḳūt ve mercān birlen mükellel irdi ve illig maḳāmı bar irdi ve her maḳāmı yetmiş yıllık ⁷yol irdi. Melāyikeler ol zeynedin tüşüp çıkar irdiler ve Melekü’l-mevt hem ḳabz-ı ervāḡ ⁸üçün andın tüşer irdiler ve ādemīlerni öler vaḳtıda közi tıre bolur, ol zeyneḡe ⁹tüşer. Çün Resūl-i Ekrem şallahu ‘aleyhi ve sellem evelḳi āsmāḡa yettiler, Cebre’ıl āsmān işikin tıbretti ¹⁰ol işikni bābu’l-hıfz dirler. Bir dāne kıızıl yāḳūtdın ve mürvārīd ḳufl ¹¹urulḡan. Ve İsmā‘ıl atlıḡ ferişte anda müvekkil turur. Cebre’ıl āvāzını işitip kim- ¹²sin, didi. Ve ol Cebre’ıl-men, didi. Yene sordı yanıḡda kim kim bar? Cebre’ıl aydı: Muḡammed ‘aleyhi’s-sellām. Ol ferişte ¹³hoş kilipdür dip işikni açtı. Āsmānnı kördiler kim yıhılḡan su dik sāf ¹⁴irdi. Feriştelere şef tutup kıyāmda turup bol tesbīḡnı aytur irdiler. "سُبْحَ قُدُوسَ رَبِّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ" ¹⁵ve Cebre’ıl aydı: Yā Muḡammed, bularnı ṭā‘atın şevābını Hūdā-yı ta‘ālā’dın

51b. ¹tilegin! Resūl-i Ekrem şallahu ‘aleyhi ve sellem tilegeç Hūdā-yı ta‘ālā kerāmet kıldı ve namāzda kıyām andın farz ²boldı. Ve Ādem Şafīyu’llāh’nı kördiler, taḡt üstide olturup irdiler. Selām berdiler cevāb-ı ³selāmnı berip aydılar: Merḡabā yā İbni’ş-şāliḡ ve Benī Şāliḡ! Ya‘nī hoş kildiḡ ey ⁴yaḡşı oḡlum ve yaḡşı peyḡamber, didiler. Anda ötüp ikinci āsmāḡa yettiler. Andın hem olḡa ⁵dik ötüp kittiler, kördiler anda hem köp ferişte şaf tartıp rükū‘da bol tesbīḡni ⁶aytur irdiler. "سُبْحَانَ الْوَارِثِ الْوَاسِعِ سُبْحَانَ الَّذِي يَدْرِكُهُ الْإِبْصَارُ وَ لَا يَدْرِكُهُ الْإِبْصَارُ" ⁷Ol feriştelere ‘ibādetin şevābını hem ümmetleriḡa tilediler, Hūdā-yı

ta^cālā kerāmet kıldı ⁸ve namāzda rükū^cnı andın farz etti. Andın ötüp üçünci āsmānga yettiler kördiler köp ⁹ferište secdede turup bol tesbîhni aytur irdiler, سبحان المعطى الوهاب " سبحان الفتاح العليم ¹⁰ Ol ferişteler şevābını hem Hudā-yı ta^cālā ^caṭā kıldı, namāzda secde farz boldı. Anda ¹¹Yūsuf Peyğamber ^caleyhi's-sellām'nı kördiler. Andın törtünci āsmānga bardılar, anda Mūsā kelīmu'llāh'nı ¹²kördiler, selām kıldılar, cevāb berip aydılar: Ey birāder, bol kiçe zīnhār ümmetleriñg günāhnı ¹³tilegey-sen! Ve yene köp ferişteler kördiler heme ka^cda oturup, bol tesbîhni ayturlar ¹⁴irdi, سبحان الروف الرحيم " سبحان النور الميز. Ol ferişteler şevābın hem ümmetleriğa ¹⁵tilep aldılar, andın ötüp beşinci āsmānga bardılar, anda hem köp ferişteler kördiler

52a. ¹ve Hāzret-i İbrāhīm ve İsmā'il ve İshāq ve Lūṭ ^caleyhimü's-sellām bar irdiler, alar hem aydılar: Ey ²ferzend, zīnhār ümmetleriñg günāhnı tilegey-sen! Andın ötüp altunçı āsmānga yettiler, köp ³acāyib ve ġarāyıbler bar irdi, alarnı hem körüp ötüp yetinçi āsmānga yettiler, köp ferište ⁴kördiler bol tesbîhni aytur irdiler: سبحان العلى العظيم " سبحان الجليل الكريم . Andın ⁵hem ötüp sidretü'l-müntehāğa bardılar. Ol maḳāmīdür ki heme ^culemālar ^cilmi anda barıp intihā ⁶tapar, ba^czīlar aytur şehīdler ervāhı anda barur, Cebre'tīl ^caleyhi's-sellām dāyım anda ^cibādet kıılurlar. ⁷Cebre'tīl sidretü'l-müntehā yuḳarsığa yetkürüp ḳayıtmāḳcı boldılar. Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: ⁸Yā birāder, meni yeke ḳoyup ḳayda barur-siz? Cebre'tīl aydı: Mundın narı ötmēḳğa ḥaddım yoktur, ⁹didi. Andın hem ötüp cōnediler ol vaḳt refref kildi ve ol bisāṭīdür nūrdın ve ba^czī ¹⁰rivāyetde bir dāne aḳ mürvāriddin, tesbîḥ aytur irdi. Refrefge mündiler bir ḥareketde ¹¹arş sāḳığa yettiler. Andın soñg ^carş perdeleriğa yetüştiler, yitmiş miñg

perde kördiler ¹²ve her perdede yetmiş miñg zincîr ve her zincîrde yetmiş miñg ferişte gerdeniğe koyğan ve her ferişte ¹³uluğluğu o kitfidin bu kitfi "miñg yıllık yol irdi. °Arş astığa yetti refref hem ¹⁴yok boldı, yine bir şüretî qaşımğa kildi atğa ohşaş bir dāne aq mürvāriddin ^{15c}arşdın ötkendin soñgra ol hem nā-pedîd boldı, tenhā qaldım. Hıṭāb kildi kim: Ey dōstum,

52b. ¹ilgerek kilgin, yine yördüm qaradım, kibriyā perdesidin hem ötüp-men. Yene yörgin ²dip hıṭāb boldı ve men her ayak köterip koyğanımda neçe miñg yıllık yolnı yörür irdim, ³tā miñg mertebe. Hudā-yı ta°ālā'dın hıṭāb işitdim, andın ötüp deni mertebesige yetüşdüm ve "فتتلى" ⁴maqāmıdın fe-kāne kabe kavseyn ev-ednā dercesige terakķī kıldım, andın ötüp ⁵"فلجى الى عبده ما اوحى" ⁵esrārığa maḥrem boldum. Andın soñgra hıç ferişte-yi muḥarreb körmedim, ⁶tā yetmiş miñg nūr perdesidin ve yetmiş miñg zulmet perdesidin ötüp Hudā-yı ta°ālā birlen ⁷meni aramda hıç hicāb qalmadı. Hudā-yı ta°ālā aydı: Ey dōstum, meni zāt-ı pākımğa şenā ayıtgın! ⁸Resül-i Ekrem, şallahu °aleyhi ve sellem aydılar: "التحيات لله و الصلوة و الطيبات السلام" Hudā-yı ta°ālā cevābığa ⁹aydı: "عليكم ايها النبي و رحمة الله و بركاته" Yene Resül-i Ekrem şallahu °aleyhi ve sellem aydılar: "السلام علينا و على عباد الله الصالحين" ¹⁰Çün feriştelere munça qurbetni Resül vaşfıda ¹¹körüp heme gulgüle birlen aydılar: "اشهد ان الا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله" ¹²Hudā-yı ta°ālā'dın hıṭāb kildi kim: Ey dōstum, her kişi seferdin qayttı dōstlarığa ¹³suğay ilterler, sen bol seferdin ümmetleriñgğa ne iltür-sen? Resül-i Ekrem şallahu °aleyhi ve sellem ¹⁴aydılar: Hudāvendā, her ne ki sen mihrیبānlıq kıtur-sen, anı aytur-men, didi. Hudā-yı

ta^cālā aydı: ¹⁵Her ne ki men ayttım ve sen aytıñg ve ferışteler aydı anı ümmetleriñgğa iltgin her namāzda

53a. ¹oķusunler, men ki Hudā-yı her dū cihān-men köp devlet ve sa^cādetğa müşerref kılur-men, Hudā-yı ta^cālā ²aydı: Ey dōstum, tilegin, her hāceti-g bolsa! Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: Hudāvendā, özüñg ³bilür-sen kim günehkār ümmetlerim tiler-men. Hudā-yı ta^cālā aydı: Şefi^c kiltürgin! Resūl-i Ekrem ⁴şallahu ^caleyhi ve sellem, aydılar: Hudāvendā, ^carş-ı ^cazīm ^cizzetidin ümmetlerimni rahmet kılğın! Hudā-yı ta^cālā ⁵aydı: ^cArş keşîñgni cāyıdur, özge şefi^c kiltür! Resūl-i Ekrem aydılar: Hudāvendā, levh ⁶ü qalem hürmetidin ümmetlerimğa rahmet kılğın! Hudā-yı ta^cālā aydı: Levh ü qalem seni nevīseniñg ⁷turur, özge şefi^c kiltür! Resūl-i Ekrem aydılar: Hudāyā, Cebre’ıl hürmeti ümmetlerimğa rahmet ⁸kıl! Hudā-yı ta^cālā aydı: Cebre’ıl seni hādimiñg turur, başqa şefi^c kiltürgin! Resūl şallāhu ^caleyhi ve sellem ⁹aydılar: Mikā’ıl hürmeti. Hudā-yı ta^cālā aydı: Mikā’ıl cilav-bürdārniñg turur, özge şefi^c ¹⁰kiltür! Resūl-i Ekrem aydılar: İsrāfil hürmeti. Hudā-yı ta^cālā aydı: İsrāfil cāniñg nighbāni ¹¹turur özge şefi^c kiltür! Resūl şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: Hudāvendā, Hāzretiñgde bulardın uluğ ¹²ve muķarrebraķ nimerse tapmadım. Hudā-yı ta^cālā aydı: Yā Muḥammed, men ki cümleni Hudāyı-men sañga iki gīsū berip-men ¹³ve her gīsūde üç yüz miñg tār halk etip-men, bol gīsūni alıp ilgiñge münācāt kılğın! ¹⁴Resūl-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem gīsūlarını mübārek kollarığa alıp aydılar: Hudāyā, bol gīsūlarım haķķıdın ¹⁵ümmeṭlerimğa rahmet kılğın! Nidā kildi kim: Yitmiş miñg ^cāş ümmetni bağışladım. Yene münācāt

53b. ¹kıldılar, Hudā-yı taʿālā yitmiş miñgni bağısladı, mundaķ neçe mertebe tilediler Hudā-yı taʿālā bağısladı. ²Yene Resūl-i Ekrem şallahu ʿaleyhi ve sellem aydılar: Hudāvendā, tilegüçimen-men ve bergüçisen-sen ³ümīdim bol kim öz uluğluğunğge lāyık-ı kerem kılğay-sen. Hudā-yı taʿālā aydı: ⁴"و سرق يعطيك ربك فترضى". Yaʿnī ey dōstum, yaķīn turur ki köp ʿāşīni sañga kerāmet kılur-men kim ⁵mendin rāzī ve hoşnūd bolur-sen, āmīn.

Elmeclisü'l-tāsi^c

" الحمد لله الملك الحى الذى لايموت⁶ الجنان المنان الدائم الباقي الذى لا يزول و لايفوت له العزت والعظمه و القدرة و البقاء⁷ و الكبريا و الجبروت و له الخلق و السماء و الارض و الاختيار و العظمت القادر⁸ الخالق الملك القنوس الذى اخرج الخلايق من كتم العدم الى صحرا عالم الناسوت⁹ و طير طور ارواح المحبين فى جوف فضاء عالم اللاهو"

. Hüdāvend-i ʿalīm maʿbūd-ı ¹⁰perverdigār-i vācibü'l vüçüd, kelām-ı qadīm ve Qurʿān-ı
 hekīmide ʿaşıllerni düzeḥ otıdın ¹¹korqutub aytır: قوله تعالى: يا ايها الذين آمنوا قوا نفسم و
 " اهليكم ناراقودها الناس و الحجارة." ¹²Ya'nī ey Hāzretim, āşināları saqlaṅglar, nefsleriniṅiz ve
 ehl-i evlādınıṅızın düzeḥ ¹³otıdın kim anda ādemīler ve taşlar bolḡay. Bol āyet
 kilgenden soṅgra şaḡābeler ¹⁴aydılar: Yā Resūla'llāh, özimizni saqlayur-miz, ammā ehl
 evlādımıznı neçük saqlalük? ¹⁵Resūl-i Ekrem şallahu ʿaleyhi ve sellem aydılar: Ehl
 evlādnıṅızḡa mesā'il-i şerʿiyyi örgetiṅler, egr nā-meşrūʿ

54a. " قال النبي عليه الصلوة والسلام كلکم راع و کلکم مسئول عن işler kılsalar, edeb kılıñğlar
" رعية²Ya'nī sizler çübān-sizler ve ra'īyyet ehvālđın haber-dār bolur-sizler. Yene bir

ḥadīşde kilip ³turur. " اشد الناس عذابا يوم القيمة من اجهل اهله ". Ya'nī ḳatıġ °azāb ḳıyāmet küni ol ⁴kişilerge turur kim ehl ve evlādlarığa °ilm örgetmeseler, °aleyha melāyike ġalāz şedād, ⁵Ḥudā-yı ta°ālā aytur: Dūzeh müvekkileri ferişter tururlar, ḳatıġ °azāb ḳılġuçı ve günehkārlar ⁶nālesiġa raḥm ḳılmaslar ve alardın ḳaçıp ḳutulsa bolmas. " لايعصون الله ما " ⁷Ya'nī Ol ferişter Ḥudā-yı ta°ālā'ġa nā-fermānlık itmesler, her iş buyursa, andaḳ ⁸ḳılurlar.

Ḥikāyet

Bir kiçe Resül-i Ekrem şallahu °aleyhi ve sellem Ka°be ṭavāfiġa kildiler, bir kişini kördiler ⁹işik ḥalkasın tutup münācāt ḳılıp aytur irdi kim,: Ḥudāvendā, atımnı ögürmeyen-sen ve ¹⁰şüretimni bedel ḳılmaġay-sen dir irdi. Resül şallahu °aleyhi ve sellem yahşı ḳaradılar. Ḥazret-i Cebre'til ¹¹irdi ta°accüb ḳılıp sordılar: Ey birāder, sen muḳḳareb-sen ve ma°şūmlar uluġı-sen, sen ¹²ne üçün munça ḳorḳar-sen? Cebre'til °aleyhi's-selām aydılar: Yā Muḥammed, ol küni kim şeyṭān rānde-i dergāh boldı, ¹³cümle ferişterde ārām ve ḳarār yok turur, ey derviş endişe ḳılġın! Ferişte-yi muḳarrebler ¹⁴ve ma°şūmlar mundaḳ Ḥudā'dın ḳorḳup yıġlarlar, sen kiçe ve kündüz günāh ḳılur-sen ¹⁵ve nāme-yi a°mālınġnı ḳara ḳılur-sen, Ḥudā-yı ta°ālā °azābıdın ḳorḳmas-sen ve tevbe ḳılmas-sen

54b. ¹ve ḥadīş-i Ḳudsī'de kilip turur " عبادى ان لم تعلموا انى ارايكم فالخلل فى ايمانكم ". Ya'nī, ey ²bendelerim, eger sizler bilmesenġiz, men sizlerni körer-men, pes imānıñızda ḥalelī bar turur. " ³و ان تعلموا انى ارايكم جعلتومنى هو الناظرين ". Ya'nī, eger bilseniñizler men

sizlerni körer-men ⁴ne için günāh kılrda meni barça körgüçilerdin hār körer-siz, başka kişi köreridin şerm iter-siz, meni körgenimdin ⁵şerm itmes-sizler. ⁶لما خلق الله تعالى النار. " Ya^cnī, vaqtī ki Hudā-yı ta^cālā düzeḥni yarattı gurlap şedā kıldı. ⁷Ol şedādın tamām ferişter yüzün yıkılıp bī-hūş boldılar. Hudā-yı ta^cālā'dın nidā kildi kim: Ey ferişter, ⁸baş köterniñiz! Bol düzeḥni ^cāşīler için yarattım, her kişi dünyāda Hudā-yı ta^cālā emridin ⁹kaçsa, bendelik itmese ve namāz okumasa ve rūze tutmasa ve zekāt bermese, kıyāmetde laḥiddin ¹⁰baş kötergende ḥiṭāb kılgay خذوه فغلوه " Ya^cnī, ey ferişter, ¹¹fülānnı tutuñglar ve boynığa gül uruñglar. Andın soñgra düzeḥğa salıñglar. ¹²Manşūr-ı ^cAmmār raḥmetü'llāhi ^caleyhi ayturlar: Bir kiçe Başra kūçesidin öter irdim, bir kişi ¹³nāle kılıp yıglap Hudā-yı ta^cālā'ğa münācāt kılıp aytur irdi kim: Hudāvendā, eger günāh kıldım, ḥaṭā kıldım, ¹⁴neçe katla tevbe kıldım, uşattım; herçend ki ^cāşī güneh-kār hem bolsam, imdi tevbe kıldım sini ¹⁵dergāhıñğğa kildim dip, bol āyetni oğur irdi " يا ايها الذين آمنوا قوا نفوسكم " andın

55a. ¹soñgra bir na^cra urup ḥāmūş boldı. İrte birlen bāmdāddın soñgra yene ol kūçege ²bardım, bir tābūt kördüm, bir qarı ḥatun kaşıda turur ve köp kişiler yıgılıp tururlar. ³Anda ol qarı ḥatun aydı: Bol meni oğlum irdi, yarım kiçe günāhlarıdın qorqup tevbe ⁴kılıp yıglar irdi, ol vaqt bir kişi bir āyet okudı, anı işitip cān be-Ḥaḥ teslīm kıldı. ⁵خبراء " Ya^cnī, yā Muḥammed, güneh-kārlar nālesi ⁶melāyikeler tesbīḥidin yaḥşı turur. Her vaqtī ki bende-i güneh-kār Hudā'nı qorğunçıdın yıglasa, ⁷ferişter Hudā-yı ta^cālā'dın āmürziş tilerler.

" الحمد لله⁸ الذى انطق لسان الذاكرين بذكر لا اله الا الله و اودع مفاتيح الاسرار فى⁹ قلوب العارفين لا يعلمها الا الله و روح ارواح المشتاقين بنسيم الرحمة عند¹⁰ مشاهدة لقاء الله و احرق قلوب العاشقين بنار المحبة فى غلبات الشوق عند¹¹ روية جمال الله "

Hudāvend-i dānā ve şānī^c-i bī-hemtā zıkr-i fażiletidin ve şükr netīcesidin¹² mü'minlerge haber berip aytur kim: " فاذكرونى اذكركم " . Ya^cnī, ey mü'minler, meni yād kılıñglar,¹³ men hem sizlerni yād kılıur-men " اشكرولى و لاتكفرون " . Ya^cnī bergenimge şükr kılıñglar¹⁴ ve kâfir bolmañglar!¹⁵ " Ya^cnī eger şükr kılsañgızlar, ni'metleriniñgizni zīyāde kılıur-men ve eger küfrān-ı ni'met kılsañgız katıg^c azābım

55b. ¹bar turur. Ammā °ulemālar zıkr bābıdın neçe ma^cnī aytıp tururlar ve kitāblarğa türlüg qavl bitip turular. ²Qavl-ı evvel " فاذكرونى بالصبرا وذكركم بالاجر " . Ya^cnī şabr içide meni yād kılsañgız sizlerni ³ecr birlen yād kılıur-men. İkinci qavl اذكركم بالتوبة " فاذكرونى بالتوبة اذكركم " . Ya^cnī eger sizler ⁴tevbe birlen meni yād kılsañgızlar men mağfiret birlen yād kılıur-men. " ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين " . Ya^cnī eger sizler ⁵Ya^cnī Hudā-yı ta'ālā yahşı körer tevbe kılguçılarnı⁶ ve pāklarnı. انى لاستغفرک فى کل يوم سبعین . " كما قال الله رسول الله صلى الله على وسلم : " . Ya^cnī ⁷men ki Muḥammed-men, her künde yetmiş mertebe istiğfār kılıp estağfuru'llāh dir-men, ümmetlerimğa ta'lim⁸ üçün mundağ dir-men, didiler. Üçünci qavl " فاذكرونى بالطاعة اذكركم بالرحمة " . Ya^cnī sizler ⁹ḡāat birlen meni yād kılıñglar, men sizlerni rahmet birlen yād kılıur-men. Törtünci qavl¹⁰ " فاذكرونى فى الحیوة اذكركم فى الممات " . Ya^cnī sizler tiriglikde meni ¹¹yād kılıñglar, men sizlerni ölgeniñgizde yād kılıur-men. Bişinci qavl " فاذكرونى بالدعاء اذكركم بالاجابة " . Ya^cnī sizler meni du'ā birlen yoquñglar,

¹²men sizlerni icābet birlen yoklar-men. Altıncı kavı " فاذكرونى باشكر اذكركم بالزيادة " . Ya^cnī
¹³sizler meni şükr birlen yoklañğlar men sizlerni ni^cmet zīyādeti birlen yoklar-men.
Yetinci kavı " فاذكرونى بين الناس اذكركم بين الملائكة " . Ya^cnī sizler meni halk içide yād
kılıñğlar, men sizlerni ¹⁵ferişteler içide yād kılur-men. " عن النبى صلى الله عليه وسلم اذا مررتم
برياض الجنة فارتعوا قالوا

56a. " ما رياض الجنة قال خلق الذكر " ¹ Resül-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: Her
vakti ki behişt bāğdın ötseñgiz ²ötleñgler. Şahābeler aydılar behişt bāğı kayısı turur?
Resül-i Ekrem şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: ³Mü'minler zikrini halkası behişt bāğı
turur. " Ya^cnī, ⁴ey bendelerim, meni hāṭırıñge köp zıkr aytıñğlar.
⁵ Ya^cnī " اذكرنى بعد الفجر ساعة و بعد العصر ساعة اكر ما بينهما " .
Ḥadīs-i kudside kilip turur: " Ya^cnī, ⁶soñgra bir sâ^cat zikir ayıtğın ve
namāz-ı digerdin soñgra bir sâ^cat her taḫṣīrī ki bol irāde ⁷sendin şādır bolğan bolsa,
kerem birlen bağışlağay-men. Şeyḥ Bāyezīd-i Bisṭāmī aydılar: ⁸ " ان بينى و بين الله مشاهدة " .
Ya^cnī meni birlen Ḥudā'nı ortasıda bir müşāhede ⁹bar turur, eger bir sâ^cat
yok bolsa, ölgey-men. İmām Ḥanbel rahmetü'l-llāh aydılar: ¹⁰ " ان من قلب العارفين روزنة الى " .
" Hudā-yı ta^cālā'ğa ¹¹bit tişük bar turur, künde Hudā-yı ta^cālā cemālını müşāhede
kılurlar ve Hudā-yı ta^cālā hem her kün ¹²bendeler köñglige naḡar kılğay. Ol tişükdin
murād hicābnı kötermek turur. ¹³ " كما قال الله تعالى من فى هذه اعر و هو فى الآخرة اعمى " . Ya^cnī
her kişi kim bu dünyānı cemālını ¹⁴āyīne-i şun^cını müşāhede kılmasa, āḥiretde Hudā-yı
ta^cālā dīdārıdın maḥrūm ¹⁵kalğay. Ve yā her kişi kim bol dünyāda köñglin āyīnesini
Ḥudā-yı ta^cālā zikri birlen

56b. ¹şaykal bermese, âhiretde köñgül közi birlen Hudā-yı ta^cālā dīdārını körmes. Naql ²turur kim, İbrāhīm-i Havvāş bīmār boldı, kırk kiçe ve kündüz ol derd birlen Allah zikriğa ³meşğül irdi. Şeyh Şiblī ^caleyhi'r-raḥme körge ni kildi, qaşıda oturup aydı: Ey birāder, ārzūñg ⁴bar? İbrāhīm aydı: Allāh her nimerse sorsalar Allāh Allāh dir irdi, cān be-Ḥaḳ teslīm kıldı. Ğassāl ⁵yumaḳçı bolup tahtağa yatğurdı, tahtağa Allāh naḳşı boldı, kefeniğa uradılar, Allāh ⁶atı bitildi, tābūtğa koydılar Allāh ismi tābūtğa bitildi, gūrğa koydılar, hışt üstiğa ⁷Allāh atı bitildi, tofraḳğa koydılar Allāh ismi bitildi. Cābir bin ^cAbdu'llāh aydılar: Muḥammed-i Muştafā ⁸şallahu ^caleyhi ve sellem aydılar: "ذاكر الله في الغافلين كالحب بين الاموات و ذاكر الله في الغافلين كالعمارة بين الخراب " ⁹Ya^cnī zākir bendeler ğāfil ortasıda köp ölüg içideki tirig dik ¹⁰turur ve yā köp ḥarābe içideki bir ^cimāret dik turur. Mu^cāz-ı Cebel aytur: Resūl-i Ekrem ¹¹şallahu ^caleyhi ve sellem birlen vedā^c kılur vaḳtda sordum: Qaysı ^camel yaḥşı turur, bendeni Hudā'ğa ¹²yaḳın kılur? Aydılar: "ان تموت " ¹³Ya^cnī ölgende hem tiling Hudā-yı ta^cālā zikri birle höl bolsa. Ḥadīs-i ḳudsīde kilip turur: "انا مع عبدی اذاکر " ¹⁴Ya^cnī, men ol bendelerge hem-rāh-men, vaḳtī ki meni yoḳlasalar. Naql turur kim, Hārūnu'r-Reşīd ¹⁵Ḥac'ğa barur irdi. Bir cāyğa yetüştı kördi kim, bir dervīş tofraḳğa yıḳılıp ağızıdın

57a. ¹su aḳıp cān berür, ḥāletğa yetip Allāh Allāh dir irdi. Hārūnu'r-Reşīd ²körüp raḥmı kilip başını ḳuçup aydı: Köñglüñg ne tiler? Dervīş aydı: Köñglüm ³anı tilet kim gep urmasañg, tā Hudā-yı ta^cālā zikri ⁴birle cān bersem, ḥatm-ı kārım Allāh zikri birle Allāh Allāh deyüp cān berdi.

" فى ذكر العدل باسنادنا⁵ المولى الامام الشيخ الهمام ابى عبدالله محمد ابن اسماعيل البخارى باسناده الى⁶ رسول الله انه قال سبعة مظلهم الله تحت ظله يوم لا ظله الا ظله"

Resul-i Ekrem aydılar: ⁷kıyāmetde Hudā-yı ta^cālā kişige ^carş sāyeside cāy bergey, İmām-ı ^cādil ol ^cādil ⁸pādişāhlar turur. Hudā-yı ta^cālā aytur: Ey pādişāhlar, sizler ^cadl birlen dünyāda fukarālarnı ⁹şād kıldıñgızlar, men hem bu kün sizlerni şād kılgum turur ve شاء " ¹⁰İkinçi ol yigitler kim bol dünyāda t^cat kılıp neşv ü nemā tapğan bolsa, ¹¹Üçünci ol kişidür kim köñgli ¹²mescidge aşılgan bolsa, vaqtı ki mesciddin çıksa köñglide ol bolsa ki, tızrağ yine barıp ¹³Törtünçi ol kişi ¹⁴. " و رجل دعتة امرءة ذات حسن . و جمال فقال انى اخاف الله " ¹⁵cevāb berse kim: Men turur şāhib-i cemāl hatun ferīb birlen çarlaşa, ol kişi barmay ¹⁵cevāb berse kim: Men Hudā-yı ta^cālā'dın korğar-men " و رجلان تحاباً فى عزّ و جل اجتماعاً عليه و تفرق عليه "

57b. ¹bişinçi ol kişi turur kim yene bir kişiğa hāliş dōstlık kılsa, aña bir cāyğa ikevleri ²yıgılasa Hudāy üçün bolsa, ve eger cüdā bolsalar hem dōstlıqları berdik tursa. " ³Altınçı ol kişi turur kim halvetde Hudā-yı ta^cālā zikriğa ⁴bolup közleridin yaş akuzup yıgılasa. " و رجل تصدق بصدقة فاحفاء حتى لايعلم يمينه ما ⁵Yetinçi ol kişi turur kim pinhān şadağa berse, rāst qolı bilnese kim çep qolı nimerse ⁶şadağa kıldı, bol yeti kişi kıyāmetde ^carş-i a^czam sāyesidin cāy tapğay! Ey derviş, ⁷her yerde bir üftādeni körseñg, destgīrlık kılgın! Ger qoluñgdın kilse, mü'min köñglin alğın! Mūsā Kelīmu'llāh ⁸munça şerāfet ve kerāmetni bol haşletdin tapdı.

Hikāyet

Hudā-yı ta^cālā hā^vhladı kim Mūsā-i ⁹kelīm ^cadlını ve inşāfını halklarga zāhir kılğay, Hāzret-i Cebre’ıl ve Mīkā’ıl’ğa emr etti kim: ¹⁰Barıñg birniñgiz, yazı tavuķ şūretiğā bolup qarçığaydın kaçğan dik bolup Mūsā’ğa barıp ¹¹penāh tiliñg ve yene beriñiz qarçığay şūretiğā bolup tu^cmeniñgizni taleb kılıñglar, körüñgler kim ¹²Mūsā ^caleyhi’s-selām ne ğam kılur? Ol hāl Hāzret-i Cebre’ıl kebg şūretiğā bolup Mūsā qaşığa barıp ¹³aydı: Yā Kelīmu’l-llāh men qarçığay çengālidin kaçıp kildim, meni yaşuruñg diğeç, Hāzret-i ¹⁴Mūsā koyunlarığa saldılar. Andın soñgra Hāzret-i Mīkā’ıl qarçığay şūretiğā bolup ¹⁵Mūsā qaşığa barıp aydı kim: Ey Mūsā, men aç-men sendin lāzım yok, meni şaydımnı saqlamak

58a. ¹bol kün özge şaydğa kuvvetim yetmes. Mūsā ^caleyhi’s-selām aydılar: Bol kebgni bermes-men, ammā özge ²gōşt diseñg tapıp berer-men. Qarçığay aydı: Andaq bolsa, ayağıñgı gōştıdın oriñga bergin! ³Hāzret-i Mūsā ayakların uzattı, ver kārıñgça alğın, didi. Qarçığay aydı: ⁴Ayağıñg gōştıdın yemes-men, arqañgı gōştıdın bergin! Mūsā ^caleyhi’s-selām arqasını levh kılıp alğın, didi. Qarçığay aydı: Andım hem yemes-men, ⁵gerdeniñgı gōştıdın bergin, didi. Mūsā ^caleyhi’s-selām gerdenin ham kılıp alğın, didi. Qarçığay aydı: Anı hem yemes-men, ⁶tiliñgı gōştıdın bergin! Mūsā ^caleyhi’s-selām tilin çıkıp alğın, didi. Qarçığay aydı: Andın hem yemes-men, közüñgı ⁷bergin, didi. Mūsā aydı: Minnet-dār-men, neçe qatla Hudā’dın dīdār tiledim, len-terānī işitdim, mundaq ⁸kōznı yigeniñg yaħşıraq, didi. Alar aydılar: Ey Mūsā, bizler Cebre’ıl birlen Mīkā’ıl turur-miz, Hudā-yı ⁹ta^cālā imtiħān üçün sañga iberip irdi, tā seni kerem ve

şefkatıñg ¹⁰halâyıkka ma' lûm bolsun ve cümle halâyık bol şîveni sendin örgenip sañga iktidâ kılsunlar.

El-meclisu'l-şânî 'aşr

" فی ¹¹ فضيلة الیالی و ليلة القدر عن سيد الابرار انه قال عینان لا تمسهي النارین و بکت فی ¹² جوف الیل من خشية الله تعالى و عینٌ باتت بحرث فی سبیل الله صدق یا رسول الله "

¹³Resûl-i Ekrem şallahu 'aleyhi ve sellem aydılar: İki közdür kim anı düzeḥ otı köydürmes. Biri ol ¹⁴köztür kim kıyâmet vehmidin kiçeler oḥlamasa. 'Ulemâ aytıp tururlar: Çeşme suyu tonnu çirkini ¹⁵pâk kılğandek, közyaşı nâme-i a' mâl karasını yup pâk kılğay, vaqtî ki bende-i güneḥ-kâr

58b. ¹Hudâ-yı ta'âlâ'dın 'azâbıdın qorqup yıḡlasa, kirâmen kâtibîn ferîşteler hem yıḡlap ol bende ²üçün âmürziş tilerler. Nidâ kildi kim: Ey ferîşteler, ol bendeni közyaşı birlen nâme-i a' mâlîdın ³günâhların yuñglar. " روى عن النبى محزون فى رحمة الله تعالى ". Ya' nî, eger bir maḥzûn ⁴kişi köp içide yıḡlasa, Hudâ-yı ta'âlâ ol kişilerni barçasın raḥmet kılğay " قسادة القلوب من كثرة الذنوب ". ⁵ Ya' nî katık köñgllük günâḥ köplikini nişânesi turur. Ey ⁶azîz, eger Hudâ-yı ta'âlâ dergâhıḡa yol tapayın diseñg, kiçeler turup kıyâmet vehmidin ⁷qorqup yıḡlap közüñgdin yaş töküp Hudâ-yı ta'âlâ' ḡa münâcât kılğın!

" قوله تعالى : تتجا فاجنبو بهم عن المضاجع يدعون ربهم خوفاً و طعماً " ⁸.

Ya' nî Hudâ-yı ta'âlâ aytur kim: Meni bende⁹lerim bar turur, kiçeler qorquncıdın turup yıḡlagaylar. Düzeḥ ḡavfıdın ve behîşt ¹⁰ṭama' ıdın ferâḡat kılmasalar, ve her nimerse kim men alarḡa berip-men alar menş yolumḡa ¹¹ḡayr kılurlar ve yigirmi mişḡâl tıllâdın yarım

mişkāl dervīşlerğa berürler ve iki yüz ¹²tengedin biş tenge berürler ve kırk koydın bir koy berürler ve her tüvānger kim mālīga ¹³zekāt bermese, kıyāmet küni ol mālını kızdurup anı bendeniğa baskaylar. " كما قال الله تعالى يوم يحمى عليها فى نار جهنم فتكوى بهاجباهم و " Ya^cnī ol ¹⁵ıllā ve tenge birlen pīşānesin ve yanbaşın ve arқasın dāğlağaylar. Hāberde kilip turur kim

59a. ¹ferdā-yı kıyāmetde Hudā-yı ta^cālā baḥīl baylarğa aytur: " استطعمك فلک يطعمنى ". Ya^cnī men ²dünyāda sendin ta^cām tiledim, bermediñg " فلم تكسنى ". Ya^cnī dünyāda ton tiledim ³bermediñg, ol bende aytur: Hudāvendā, sen yimekdin münezeh-sen. Hudā-yı ta^cālā ⁴aytur: Bir kün bir dōstum aç ve yalanggaç barıp sendin taleb kıldı, sen bermey maḥrūm ⁵kıldıñg, men hem bol kün seni raḥmetimdin maḥrūm kıldım. Naql turur kim, melik şālīḥ Belḥ ⁶pādişāhı irdi, her kiçe mīr-i şeb şūretiğa bolup yörür irdi ve fuḳarālar aḥvālını barlar ⁷irdi. Bir kiçe köp savuḳ irdi ve bir vīrāne mescidğa bardı, kördi kim, bir dervīş savuḳdın ⁸titrep aytur irdi: Hudāvendā, baylarğa māl berip-sen, alar maḡrūr boluptur ve faḳīrlar aḥvālındın ⁹haber almaslar, eger kıyāmetde alarnı hem behiştke iltseñg, izzet ve celālīñg ḥaḳḳı men, ol behiştke ¹⁰barmas-men! Ol pādişāh, bir ton birlen bir hemyān ıllā çıkarıp ḳaşığa koyup aydı: Ḥadīşde ¹¹kilip turur kim: " قال النبى " Ya^cnī behişt pādişāhı ümmetim ¹²fuḳarāları tururlar. Bol kün kim pādişāhlıḳ nöbeti mende turur ^cözr ve niyāz birlen ḥizme¹³tiñga kilip-men kıyāmet künn kim pādişāhlıḳ sizlerge tigse, elbette meni şefā^cat kılgay-sen ^{14c}āḳıllarğa ma^clūm turur kim kışaklıḳ hem bī-netice irmes. Eger kışak bolsa, şikāyet ¹⁵kılmasa, Hudā'nı bergenige ḳanā^cat kılıp şükr etse, Hudā'nı sıvgen bendesi ol turur Hudāvendā,

59b. ¹cümle bendeñgğa ƣanā^cat rūzī ƣılğay-sen ve baylarğa inşāf ve diyānet bergey-
²sen ve köñglini yumşaq ƣılğay-sen, tā ki şadaƣa ve zekāt ve ƣayr ve seƣāvet ³birlen
faƣīrlerni bol dünyāda şād ƣılsunlar, sen hem ƣıyāmetde ol seƣāvet⁴lerini destgīr etip
behiştke dāƣıl ƣılıp dīdārına vāşıl itkey-sen! Āmīn ⁵yā Rabbe'l-^cālemīn.

Temmetü'l-kitāb ... melekü'l vehhāb.

Sene 1294

⁶من احقر العباد محمد نظر

ابن قربان نیاز طیب غفر الله لهما

⁷و ستر عيوبها بحرمت النبی

و اله و اصحابه اجمعين

- Aa -

aç : aç

aç-: açmak

açıg : acı, keder, öfke

açıglıg : üzüntülü, kederli, öfkeli

açıl-: açılmak

açılğan- : üzölmek, kızarmak, gücenmek

açlıg: açlık

açuk: açık

ağa: ağa, büyük kardeş

ağır: ağır

ağırla-: değer vermek, ağırlamak

ağız: ağız

ağrı-: ağırnak

ağrıg: ağrı, sızı, hastalık

ağrık: ağrı, sızı, hastalık

ağrıt-: ağırtmak, incitmek

ahtar-: asam salmak, araştırmak

aķ: ak, beyaz

aķ-: akmak

aķar-: ağarmak

aķçe: akçe

aķşam: akşam

al-: almak

alar: onlar

alardın: onlardan

alargā: onlara

alarınıñg: onların

alarnı: onları

alğuçı: alıcı, alan

alıl-: alınmak

alın: ön, alın

all: ön, karşı, nezd

alt: alt, dip

altı: altı

altmış: altmış

altun: altın

ana : anne

ança: onun gibi, o kadar

and: and, yemin

anda: orada, o zaman

andağ: böyle, şöyle, bunun gibi

andın: ondan

añga: ona

añgaç: ona kadar

añgdı-: gizlice arayıp sormak, gizlenerek söz dinlemek

añgla-: anlamak

anı: onu

anıñg: onun

ansız: onsuz

ara:ara- orta, iç

arı-: temiz olmak

arığ: arı, temiz

arık: arı, temiz

arıt-: temizlemek

arğa: arka, sırt

art: arka

art-: artmak, fazlalaşmak

arttur-: arttırmak

artuğ: artık, fazla, çok

artuğ: artık, fazla, çok

artuğrak: daha fazla

artur-: arttırmak, fazlalaştırmak

as-: asmak

asığ: fayda

asıl-: asılmak

ast: alt, aşağı

aş-: aşmak

aşuk: acele etmek, sabırsızlanmak

at: ad, isim
at: at (hayvan)
at-: atmak
ata-: ad koymak, isim vermek
ata: baba
atlan-: ad almak
atlan-: atlanmak, ata binmek
atlandur-: ad vermek, isim koymak
atlandur-: atlandırmak, ata bindirmek
av: av
avala-: ovalamak
avla-: avlamak
avuç:avuç, el içi
ay: ay
ay: ay(zaman)
ay: ey (seslenmek)
ayağ: ayak
ayağ: kadeh
ayırt-: ayırtmak
ayıt-: söylemek
aylan-: dönmek, dolanmak
aylandur-: döndürmek
ayrıl-: ayrılmak

ayru: ayrı, başka

ayt-: söylemek, demek

aytış-: söyleşmek, sözleşmek

aytķuıı: söyleyici

az: az

azıt-: kaybetmek

azrak: daha az, azıcık

azuka: yemek

- Bb -

baba: baba

bağ: düğüm, bağ, bent

bağışla-: bağışlamak, affetmek

bağla-: bağlamak

bağlan-: bağlamak

baķ-: bakmak

baķış-: bakışmak

balığ: balık

bar: var, mevcut

bar-: varmak, gitmek

barça: bütün, hepsi, hep

barı: bütün, hepsi, hep, tamamı

barlık: varlık

barmağ: parmak

bas-: hücum etmek, baskın yapmak

baş: baş, başlangıç

başka: başka, diğer

başkar-: yönlendirmek

başla-: başlamak

bat-: batmak

bel: bel

bıçağ: bıçak

bil-: bilemek

bile: ile, beraber, birlikte

bir: bir

bir-: vermek

birev: birisi, her biri

biril-: verilmek

birle: ile, beraber, birlikte

birlik: birlik

biş: beş

bişik: beşik

bişinci: beşinci

bişür-: peşirmek

biti-: yazmak

bitig: yazı

bitil-: yazılmak

bitilgen: yazılan
bitir-: bitirmek
biyik: büyük
biz: biz
boğuz: boğaz
bol-: olmak
borç: borç
boş: boş
bota: filiz, küçük
boy: boy
boyun: boyun
boz-: bomak
bozuğ: virane
bölek: parça
bu: bu (işaret sıfatı)
bular: bunlar
bulut: bulut
burun: önce, ön
burunğı: önceki
buş-: kızmak
buyruk: buyruk, emir, ferman
buyur-: buyurmak
bütün: bütün

- Cc -

cöner: gider

cöner-: sevk etmek

- Çç -

çap-: koşmak, gitmek

çarla-: çağırmaq, seslenmek

çeng at-: tırmalamak

çık-: çıkmak

çıkar-: çıkarmak

çır-: sarmak, dolamak, bağlamak

çıyan: çıyan, böcek

çik-: çekmek

çoğ: çok

çok: çok

çom-: dalmak

- Ee -

eşik: kapı girişi

ey: ey

- Hh -

hay: hay, hey

höl: ıslak, nemli

- İ -

ıl: yıl

ılan: yılan

ıllık: yıllık

ıs: sahip

ısı-: ısınmak, sıcak olmak

ısığ: sıcak

- İi -

iber-: götürmek

iç: iç

iç-: içmek

ige: sahip

igin: omuz

igir-: eğirmek

igne: iğne

igri: eğri

ikev: ikisi, her ikisi

ikinçi: ikinci

ikki: iki

iley: ön, karşı

ilgeri: ileri

ilig: el

illig: elli

ilt-:iletmek, sevk etmek, göndermek

imdi: şimdi

ir-: olmak

irte birlen: sabahleyin

iş: el, halk

itek: etek

ivür-: döndürmek

iz: iz

- Kk -

kaç-: kaçmak

kaçan: ne zaman

kal-: kalmak

kan: kan

kanı: hani, nerede

kapa-: kapatmak, hapsetmek

kar: kar

kara-: bakmak

kara: kara, siyah

karangu: karanlık

karçıgay: baz, doğan, karga

kardeş: kardeş

karı: ihtiyar, koca, yaşlı

karı-: ihtiyarlamak

karın: karın

karşı: karşı

kaş: kaş

kaş: ön, karşı

kat: kat, tabaka

katı: katı, sert, güçlü

katıg: katı, sert, güçlü, şiddetli

katık: katı, sert, güçlü

kavla-: kovmak

kaya: kaya

kayda: nerede

kaygu: kaygı, tasa

kaysı: hangisi

kayt-: dönmek, geri dönmek

kaytar-: geri döndürmek

kaytmağç: dönen

kaz-: kazmak

kazan: kazan, tencere

kazuk: kazık

kebg: kebk

kendi: kendi

kenüz: kendisi

kesil-: kesilmek

kette: büyük

ķıķķır-: haykırmak

ķıl-: kıl-, eylemek, yapmak

ķıl: kıl, tüy

ķıldur-: kıldırmaq

ķılıķ: kılıķ

ķın: kın

ķın: zorluk, ceza

ķırķ: kırk

ķıs-: kısmak

ķıŗ: kıŗ

ķız: kız

ķız-: kızmak

ķızıl: kızıl

ķiķ: geķ

ķiķ: geķmek

ķiķe: gece

ķiķ r-: geķirmek

ķil-: gelmek

ķilt r-: getirmek

ķim: kim, ķiŗi

ķime: gemi

ķir-: girmek

kis-: kesmek
kişi: insan, adam
kiřik: küçük
kit-: gitmek
kiter-: gidermek
kitür-: getirmek
kiy-: giymek
kiydür-: giydirmek
kiyin-: giyinmek
kiz-: gezmek
kol: kol, el
kon-: konmak
kop-: kopmak
korķ-: korkmak
korķu: korku
koř-: koşmak, katmak
kov-: kovmak
koy-: koymak, bırakmak, salmak
koy: koyun
koydur-: koydurmak
köger-: yeřillen-
kögüs: göğüs
kölge: gölge

köñgöl: göböl

köp: çok, bol

köprek: daha çok, daha bol

kör-: görmek

köre: göre

körset-: göstermek

körün-: görünmek

körüş-: görüşmek

köter-: yükseltmek, kaldırmak, götürmek

köy-: yanmak

köydür-: yakmak

köz: göz

kuçağ: kucak

kuđuđ: kuyu

kuđuđ: kulak

kuđuđ: kulluk, kölelik

kuđuđ: kurtulmak

kuđuđ: kurumak

kuđuđ: kuru

kuđuđ: kurutmak

kuş: kuş

kül-: gülmek

kün: gün

kündüz: gündüz

- Mm -

min: ben

min-: binemk

mindin: benden

mindür-: bindirmek

miñg: bin

mini: beni

miniñg: benim

munağ: bunun gibi, bu şekilde

mün-: binmek

- Nn -

narı: öte

ni: ne

niçe: nice, nasıl

niçük: niçin, neden

nimerse: şey

- Oo -

oğlan: oğul, oğlan, erkek

oğşa-: benzetmek

oku-: okumak

ol: o

oltur-: oturmak

olturt-: oturtmak

on: on

orta: orta

ottuz: otuz

oyna-: oynamak

- Öö -

ögür-: anmak, çevirmek

öğren-: öğrenmek

öl: ıslak

öl-: ölmek

ölgendin: öldükten

öltür-: öldürmek

ölüg: ölü

ölüm: ölüm

öp-: öpmek

öt-: geçmek, gitmek, göçmek

ötker-: geçirmek

öy: ev

öyle: öyle

öz: kendi

özge: başka

- Ss -

saç: saç

saç-: saçmak

saķal: sakal

sal-: bırakmak, salmak

sal-: kurmak

sarıĝ: sarı

sat-: satmak

savu-: soĝmak

savuk: soĝuk

sıĝ-: sıĝmak

sıĝındur-: sıĝdırmak

sın-: kırmak

sına-: denemek

sikkiz: sekiz

sin: sen

siņgil: kızkardeş

siv-: sevmek

sivgen: seven

siz: siz

sol: sol

soņĝ: son

soņgra: sonra

sor-: sormak

söz: söz

su: su

sun-: sunmak

süñgek: kemik

süpür-: süpürmek

sür-: sürmek

- Tt -

tağ: dağ

tam: dam

tañg at-: sabahlamak

tañg: sabah

tañgla: sabahleyin

tanı-: tanımak

tap-: bulmak

tapşur-:tenbih ve teslim etmek

tarmaş-: sarılmak, dolaşmak

tart-: çekmek

taş: dış

taş: taş

taşı-: taşımak

taşla-: bırakmak

taşla-: taş atmak

tenge: para birimi, gümüş sikke

tibret: kapı çalmak

tig-: deymek, erişmek, ulaşmak

tigre: çevre, etraf

tik: dek

tik-: dikmek

tikil-: dikilmek

til: dil

tile-: dilemek

tiñg: denk

tiñgri: tanrı

tiri: deri

tirig: diri

tiril-: dirilmek

tiş: diş

tişük: yarık, delik

titret-: titretmek

tive: deve

tofrağ: toprak

toğ-: doğmak

tohta: bağ

tok: tok

toqsan: doksan

toķuz: dokuz

tol-: dolmak

tolu: dolu

ton: elbise

toy-: doymak

tōk-: dōkmek

tōkūl-: dōkūlmek

tōrt: dōrt

tōrtünçi: dōrdüncü

tōşe-: dōşemek

tōşek: yatak

tur-: durmak

tut-: tutmak

tüş-: düşmek

- Uu -

uç-: uçmak

uçra-: rastalmak

uķlamaķçı: uykucu

uķla-: uyumak

uluğ: ulu, büyük

uluğraķ: daha büyük, çok büyük

ulus: halk

unut-: unutmak

ur-: vurmak

ura-: sarmak

uşal: işte o

uşla-: gütmek, deve gütmek

uyku: uyku

uyu-: uyumak

uza-: uzamak

uzak: uzak

uzak: uzun

uzat-: göndermek, yollamak

uzun: uzun

- Üü -

üç: üç

üçün : için

üçünçü: üçüncü

üst: üst

üzre: üzere

- Yy -

yağ-: yağmak

yağmur: yağmur

yaşlı: güzel, iyi

yaşlılık: güzellik, iyilik

yak-: yakmak

yaqa: yaka
yakın: yakın
yalañg: yalın, çıplak
yalañgaç: çıplak
yalğuz: yalnız
yalıñg: çıplak
yaman: kötü, fena
yan: taraf, yan
yan-: yanmak
yañgı: yeni
yap-: yapmak
yapıl-: yapılmak
yara: yara
yara-: yaramak
yarat-: yaratmak
yarım: yarım
yasa-: hazırlamak, düzmek
yaş: yaş, ömür
yaşa-: yaşamak
yat-: yatmak
yay-: yaymak
yaz-: yazmak, yaymak
yekke: yalnız

yene: yine
yetkür-: ulařtırmak
yığ-: toplamak, yığmak
yığıl-: toplamak, yığılmak
yığla-: ağlamak
yık-: yıkmak
yıl: sene, yıl
yırak: ırak, uzak
yi-: yemek
yiber-: göndermek
yigirmi: yirmi
yigit: delikanlı, yiğit
yil: yel, rüzgar
yimek: yemek
yinkçe: ince
yit-: yetmek, ulaşmak
yitkür-: yetirmek, ulařtırmak
yitmiş: yetmiş
yitti: yedi
yittinçi: yedinci
yok: yok
yokla-: incelemek, yaklaşmak, aralamak
yol: yol

yoluḡ-: rastlamak, karşılaşmak

yörü-: yürümek

yu-: yıkamak

yun-: yıkanmak

yügür-: hızlıca yürümek, koşmak

yüz: surat, yüz

yüz: yüz

SONUÇ

Molla Kelan Buhârî'nin “Ravzatü'l Vâi'zin” adlı Farsça eserinin tercümesi olarak XVIII. yüzyılın sonlarında, Niyâzî mahlaslı bir edip tarafından hazırlanmış olan “Ravzatü'l Vâi'zin Çağatayca Tercümesi”, Klasik Sonrası Devir Çağatay Türkçesiyle, Arap harfleri kullanılarak yazılmıştır.

Çeşitli ayet, hadis, hikaye ve şiirler içeren ve on iki meclisten (bölüm) oluşan bu eserin tek nüshası bulunmaktadır. Türk dili ve edebiyatı tarihi için önem sahibi olan eser Klasik Sonrası Devir Çağatayca devresinin arkaik özellikler taşıyan numunesi olduğu gibi, eski ve yeni dil unsurlarının birlikte bulunduğu çok ilgi çekici bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin yazılış tarihi ve dil özellikleri hesaba katıldığında, Çağatayca'nın son eserleri arasında kabul edilmesi doğal olarak mümkündür.

Türk dili ve edebiyatı araştırmaları çerçevesinde incelenmek ve araştırılmak üzere tez konusu olarak seçilen bu elyazması eserin, mahfuz bulunduğu İran Milli Kütüphanesin 'deki bir kopyası tedarik edildikten sonra, çalışmada verilen sıraya göre, Türk dili ve edebiyatı açısından tanıtıldığı , edebî künyesinin açıklandığı giriş bölümü hazırlanmış, dil özelliklerini ortaya koyan gramer incelemesi yapılmış; manzum ve mensur bölümünden oluşan ve toplam 140 varaklık (220 sahife) eserin metninden, 60 varakını (120 sahife) transkripsiyon (çevriyazı) yöntemi kullanılarak Arap harflerinden Latin harflerine çevrilmek suretiyle deşifre edilmiş, metnin bütününde geçen kelimelerin anlamlarını ve metin içindeki yerlerini (sayfa/satır) gösteren bölüm oluşturulmuştur. Çalışma; I. Molla Rahim Niyâz Niyâzî'nin hayatı, eserleri ve edebi kişiliği, II. Eserin dili ve yazım özellikleri ve III. Metin olmak üzere, üç ana bölüm üzerine bina edilmiştir.

Böylelikle, Türk dili ve edebiyatı tarihi araştırmalarına katkı sağlanmış, Türkoloji'nin kaynaklarına bir eser daha kazandırılmıştır.

KAYNAKÇA

AKAR, Ali, **Türk Dili Tarihi**, Ötüken Yay., İstanbul, 2005

Borovkov, A.K. “ **Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevâî** ”, (Çev. Rasime Uygun), TDAY Belleten, 1954

CAFEROĞLU, Ahmet, **Türk Dili Tarihi**, Enderun Yay., İstanbul, 1984

ECKMANN, Janos, **Çağatayca El Kitabı**, (Çev. Günay Karaağaçlı), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988

EMİN METİN END-İ HOY, Muhammed, **Simâha-yi Berâzende-i End-i Hoy**, Kabil, 2011

ERASLAN, Kemal, TDV İslam Ansiklopedisi, Çağatay Edebiyatı maddesi 8.cilt.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad, MEB, İslam Ansiklopedisi, Çağatay Edebiyatı maddesi, 3. Cilt, İstanbul,

ÖZTÜRK, Rıdvan “**Alî Şir Nevâî’nin Dili Hakkında**”, TDAY-Belleten-1995, Ankara, 1997, s. 376’dan V.V. Reşetov, Ş. Şaabdurahmanov, Özbek Dialektalagiyası, Taşkent 1978, s. 36.

SAMOYLOVİÇ, A.Nikolaeviç (Tercüme: Abdulkadir İnan), “**Orta Asya edebî Türkçesinin Tarihine Dâir**”, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık çalışmaları I, s. 73-95 (Rusçası: ‘Alî Şir nevâ’î Mecmuası, Leningrad 1628)

TEKİN, Talat; Ölmez, Mehmet **Türk Dilleri: Giriş**, İstanbul, Simurg yay., 2003

VURAL, Hanifi, Karaaltı Recep, Solmaz Ali Osman, **Çağatay Türkçesi**, Divan Yayınevi, İstanbul, 2006